

ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

η περίπτωση των εφήμερων φεστιβάλ φωτισμού

Ευαγόρου Ιωάννα | Θεοδώρου Μαρία
Επιβλέπων | Σταυρίδης Σταύρος

εθνικό μετσόβιο πολυτεχνείο
ιούλιος 2015

εικόνα εξωφύλλου: 'Anamorphosis', φεστιβάλ Fête des Lumières, Λυών

Πηγή: <http://www.fetedeslumieres.lyon.fr/>

Ευχαριστούμε τον κ. Σταυρίδη για την καθοδήγηση και τη συνεργασία.

ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΝΥΧΤΑΣ
η περίπτωση των εφήμερων φεστιβάλ φωτισμού

Ευαγόρου Ιωάννα 04109607 | Θεοδώρου Μαρία 04109602
Επιβλέπων | Σταυρίδης Σταύρος

περιεχόμενα

Στόχος εργασίας.....	7
Πρόλογος.....	9
Μέρος Α ιστορική αναδρομή - διερεύνηση της αντιμετώπισης της νύχτας.....	15
I. Η νυχτερινός αστικός χώρος πριν τη βιομηχανική επανάσταση.....	19
II. Η αστική νύχτα μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση.....	25
1. Διεθνείς εκθέσεις.....	27
2. Πρώιμα φεστιβάλ φωτισμού.....	29
3. Η εδραίωση του φωτός στον αστικό ιστό.....	31
4. Η 24ωρη πόλη.....	35
III. Σημερινή αποτίμηση της αντιμετώπισης της νύχτας.....	38
Μέρος Β εξερεύνηση των δυνατοτήτων διαμόρφωσης νέων εμπειριών στο νυχτερινό δημόσιο χώρο μέσα από τα φεστιβάλ φωτισμού	41
I. Εικαστική διερεύνηση μέσω του φωτός.....	43
II. Φεστιβάλ φωτισμού.....	49
1. Τι είναι – πότε εμφανίστηκαν.....	49
2. Οργανισμοί, κοινότητες στόχοι, κριτικές.....	51
3. Κατηγοριοποίηση των φεστιβάλ.....	54
III. Άξονες ανάλυσης βασικού μοντέλου	59
1. Ο χώρος της πόλης.....	60
2. Χρονικότητα στα φεστιβάλ.....	61
3. Ρόλος του κοινού.....	64
4. Φως ως εργαλείο σχεδιασμού.....	67
IV. Ανάγνωση των φεστιβάλ μέσα από τους άξονες ανάλυσης.....	69
1. <i>Fête des Lumières</i> - Λυών, Γαλλία.....	71
2. <i>Delightful colours of the river-Loi Krathog</i> - Μπανγκόκ, Ταϊλάνδη.....	79
3. <i>Leipzig Festival of Lights</i> - Λειψία, Γερμανία.....	83
4. <i>Lumiere</i> - Ντάραμ, Ην. Βασίλειο.....	87
Σύνοψη.....	91
Επίλογος.....	93
Βιβλιογραφία.....	99
Παραρτήματα.....	107

Στόχος εργασίας

Η εργασία έχει ως στόχο να φέρει στο προσκήνιο την εμπειρία του νυχτερινού δημόσιου χώρου και του τρόπου που αυτός βιώνεται. Κατά κύριο λόγο ο αστικός χώρος σχεδιάζεται και συγκροτείται ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν τη μέρα, ενώ η νύχτα θεωρείται μια συνέχεια αυτής. Ως εκ τούτου, δεν είναι αντικείμενο καμίας ειδικής διαχείρισης ή σχεδιασμού. Πιστεύουμε ότι το νυχτερινό τοπίο είναι εντελώς ανεξάρτητο από αυτό της μέρας. Όταν το φως του ήλιου φεύγει, αναδύεται μια νέα, δεύτερη πόλη, ξεχωριστή από αυτή που βιώνουμε κατά τη διάρκεια της μέρας. Η νέα αυτή πόλη έχει τα δικά της χαρακτηριστικά, τους δικούς της ρυθμούς, τη δική της γεωγραφία. Η εργασία αυτή πραγματεύεται την κατανόηση των ποικίλων ποιτήτων αυτής της δεύτερης πόλης και της ανθρώπινης δράσης μέσα σ' αυτή.

Για να γίνει κατανοητή η νυχτερινή εμπειρία της πόλης, θα αναφερθούμε στην κατάσταση της νύχτας, των τοπίων που παράγει και της ανθρώπινης συμπεριφοράς μέσα σε αυτά. Θεωρούμε απαραίτητη την ιστορική αναζήτηση των τρόπων με τους οποίους οι νυχτερινές πόλεις παράγονταν, ρυθμιζόνταν και βιώνονταν στο παρελθόν μέχρι και σήμερα. Οι ποικίλες χρήσεις του τεχνητού φωτισμού ως το βασικό εργαλείο σχεδιασμού των νυχτερινών πόλεων, τόσο για λειτουργικούς όσο και για αισθητικούς λόγους ήταν αυτό που συνέβαλε σε μια συνεχώς εναλλασσόμενη εικόνα του αστικού τοπίου. Οι συνθήκες που επικρατούσαν και οι παράγοντες που συνέβαλαν στην εξέλιξη αυτών, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στον τρόπο που χρησιμοποιήθηκε μέχρι σήμερα το φως και συνεπώς στη διαμόρφωση της σημερινής νυχτερινής πόλης και του τρόπου που αυτή βιώνεται.

Αναλογιζόμενοι την καθημερινή εμπειρία της πόλης και τις συνθήκες που επικρατούν σήμερα, καταλήγουμε στο γεγονός ότι υπάρχει η ανάγκη «ανακατασκευής» του νυχτερινού τοπίου και αναζωογόνησης της ανθρώπινης εμπειρίας μέσα σε αυτό. Διερευνούμε τις δυνατότητες αυτές μέσα από τη μελέτη του εικαστικού φωτισμού και πιο συγκεκριμένα των ανερχόμενων και συχνών πλέον εφήμερων φεστιβάλ φωτισμού. Τα γεγονότα αυτά, ως σύγχρονες γιορτές των πόλεων, έχουν τη δυνατότητα για σύντομο χρονικό διάστημα να μεταμορφώσουν την εικόνα της πόλης, συμβάλλοντας στην αισθητική της αναβάθμιση. Τα φεστιβάλ αυτά εξάλλου, όντας πεδίο πειραματισμού, καινοτομιών, τεχνολογίας και τέχνης, που πραγματεύονται ακριβώς τη σχέση του φωτός με το νυχτερινό δημόσιο χώρο, αποτελούν ιδανική ευκαιρία για την αναζήτηση τρόπων αναζωογόνησης της νυχτερινής εμπειρίας της πόλης, δίνοντας τη δυνατότητα σε επαγγελματίες από διάφορα πεδία να ερευνήσουν και να αλληλοεπιδράσουν μέσα στο δομικό ιστό.

πρόλογος |

Η νύχτα πέφτει. Όπως πέφτει το χιόνι απ' τον ουρανό, όπως πέφτει η βροχή. Μας αρέσει να σκεφτόμαστε ότι το σκοτάδι πέφτει και καλύπτει το φως, και τα πάντα σκοτεινιάζουν, και η μέρα για μια ακόμα φορά έχει φύγει δίνοντας τη θέση της στη νύχτα. Καθώς η γη γυρίζει την πλάτη της στον ήλιο, το σκοτάδι υψώνεται απ' την ανατολή για να πλημμυρίσει στεριές και θάλασσες. Αν κάποιος σταθεί το σούρουπο, βλέποντας το λυκόφως στον ανατολικό ορίζοντα, σαν τα σύννεφα να ετοιμάζουν καταιγίδα, αυτό είναι που βλέπει: την σκιά της γης καθώς περιστρέφεται γύρω από τον εαυτό της. Αυτό που ονομάζουμε «νύχτα» είναι η στιγμή που πιανόμαστε πάνω σε αυτή τη σκιά, μια σκιά που εκτείνεται στο διάστημα. Και καθώς βγαίνουμε απ' αυτή τη σκιά και κατευθυνόμαστε εκεί, όπου οι ακτίνες του ηλιακού φωτός αγγίζουν τη γη, αυτή τη στιγμή είναι που ονομάζουμε αυγή. Που η μέρα θα ξαναεμφανιστεί, και η σκιά θα καλύπτει τώρα άλλα σημεία της γης.

Δεν υπάρχει τίποτα πιο φυσιολογικό από την κατάσταση της μέρας και της νύχτας. Μια κυκλική συνέχεια όπου η απουσία της μιας υποδηλώνει την άλλη. Εμφανίζονται με τη μορφή του διπόλου^[1], όπου η μέρα συνήθως αναπαριστά το πιο προσιτό κομμάτι αυτού, σε αντίθεση με τη νύχτα που ήταν συνήθως απαράβατος χώρος, ενώ πρόσφατα ξεκίνησε να αποτελεί μέρος της αστικής εμπειρίας.

Η νύχτα μπορεί να μεταμορφωθεί σε περιβάλλον γοητείας και αποπλάνησης. Τοπίο σαγηνευτικό, τοπίο θαύματος και γιορτής, κάποιες φορές επικίνδυνο, άλλες μαγευτικό. Το σκοτάδι καλλιεργεί αντιθετικά συναισθήματα αφού μπορεί να προκαλέσει *«ένα αίσθημα παράδοσης που συνταράσσει, και ταυτόχρονα ένα αίσθημα απελευθέρωσης που μπορεί να είναι αναζωογονητικό»*.^[2] Ανέκαθεν εξάλλου η νύχτα αναπαριστούσε την απειλή αλλά παράλληλα υποσχόταν μια παράνομη περιπέτεια.

*νυχτερινοί χώροι
και κοινωνικές
συμπεριφορές*

Τα νυχτερινά τοπία διαπνέονται από κοινωνικά χαρακτηριστικά, και δεν υφίστανται πριν ή χωρίς την ανθρώπινη δραστηριότητα.^[3] Όπως διαπιστώνει ο Murray Melbin^[4], οι άνθρωποι συσχετίζονται διαφορετικά μεταξύ τους το βράδυ, επειδή αποπνέεται μια κοινωνική ατμόσφαιρα με μεγαλύτερη συνοχή και άνεση σε σύγκριση με τη μέρα, ως αποτέλεσμα της χαλάρωσης των ροών και των πιέσεων της πόλης. Η νύχτα ήταν πάντα χώρος που επέτρεπε παραβατικές συμπεριφορές που άλλοτε εμποδίζουν την ορθολογική λειτουργία της κοινωνίας και παραμένουν πάντα κάτω από το πέπλο της ανωνυμίας. Είναι ώρα δράσης και κοινωνικής συναλλαγής. Όπως αναφέρει ο John Jakle, το τοπίο έχει συντεθεί και σχεδιαστεί κυρίως όσον αφορά τις χρήσεις και δραστηριότητες της μέρας.^[5] Ωστόσο

[1] Gallan and Gibson (2011) 'Commentary: new dawn or new dusk? Beyond the binary of night and day', Environment and Planning A

[2] Horlock, όπως αναφέρεται στο Morris, (2011), Night walking: Darkness and sensory perception in a night-time landscape installation. Cultural Geographies 18(3), σελ.316

[3] Robert Williams, (2008), 'Darkness, Deterritorialization, and Social Control', Space and Culture, 11(4)

[4] Murray Melbin, (1978), 'Night as frontier', American Sociological Review 43(1)

[5] John Jakle, City Lights: Illuminating the American Night, κεφάλαιο 7

το νυχτερινό τοπίο έχει διαφορετικές ποιότητες και γίνεται αντιληπτό με πολύ διαφορετικούς τρόπους απ' ό,τι το ηλιοφώτιστο τοπίο. Ο Louis Chevalier γράφει: «*Η νύχτα αρχίζει να υφίσταται ως κάτι ξεχωριστό, όχι πια ως η απλή συσκότιση των πραγμάτων, που αλλιώς δεν αλλάζουν τη φύση τους*».^[6]

Η νυχτερινή πόλη διαμορφώνεται κάθε φορά ανάλογα με τα ξεχωριστά, τοπικά χαρακτηριστικά της. Δεν υπάρχουν πανομοιότυπες νυχτερινές εμπειρίες ή δραστηριότητες, αφού κάθε τόπος φέρει κάποια στοιχεία που του προσδίδουν μια μοναδική ταυτότητα. Οι σημασίες και οι συναισθηματικές εκφράσεις που αποδίδονται στη μέρα και στη νύχτα διαφέρουν από κουλτούρα σε κουλτούρα. Όμως θα ήταν αδύνατον να αναλύσουμε τις ποικίλες ιδιαιτερότητες με τις οποίες μεταμορφώνονται ξεχωριστά οι διάφορες πόλεις στα πλαίσια αυτής της εργασίας. Βασιζόμαστε στις ομοιότητες, που αφορούν τις μακροχρόνιες τάσεις στη μορφοποίηση της αστικής νύχτας και χαρακτηρίζουν την πλειοψηφία. Η νυχτερινή εμπειρία της πόλης εξαρτάται επίσης από μια σειρά άλλων παραγόντων όπως: ηλικία, τάξη, γένος, οικονομικό-κοινωνικό-πολιτιστικό κεφάλαιο.^[7] Εν ολίγοις, ο νυχτερινός δημόσιος χώρος και η ανθρώπινη συμπεριφορά μέσα σ' αυτόν είναι τόσο πολύπλοκα όσο και κατά τη διάρκεια της μέρας.^[8]

Η νυχτερινή πόλη σήμερα, αναπαρίσταται με τους όρους της ευχαρίστησης και του φόβου, του κανονισμού και του χάους, της σταξίας και του ελέγχου.^[9] Η σύγχρονη νύχτα ως αναπόσπαστο μέρος της αστικής εμπειρίας αξίζει να μελετηθεί.

O Louis-Sebastian Mercier το 1788, δήλωσε ότι «Η νύχτα είναι η κοινή ευεργέτιδα των πάντων, κατά τη βασιλεία της, η μεγαλύτερη ευτυχία απλώνεται στη γη».^[10]

[6] Όπως αναφέρεται στο Schlor Joachim, *Nights in the Big City: Paris, Berlin, London: 1840-1930*, (1998)

[7] Bourdieu, 1922 όπως αναφέρεται στο Rogers and Eldridge, *Planning the Night-time City*, (2009), σελ. 11

[8] 'In short, the city at night is every bit as complex – and can be every bit as mundane – as the city in the day-time' Amin and Thrift 2002, όπως αναφέρεται στο Rogers and Eldridge, *Planning the Night-time City*, (2009), σελ. 11

[9] Amin and Thrift, 2002, όπως αναφέρεται στο Rogers and Eldridge, *Planning the Night-time City*, (2009), σελ. 13

[10] έκθεση 'The Pillow' όπως αναφέρεται στο Koslofsky, C. (2011) *Evening's Empire: A History of the Night in Early Modern Europe*, σελ. 2

ΜΕΡΟΣ Α |

ιστορική αναδρομή · διερεύνηση της
αντιμετώπισης της νύχτας

εικόνα 1. *Witches Sabbath*, Francisco Goya (1821-23): Στον πίνακα αυτό αποτυπώνεται η περιφρόνηση του καλλιτέχνη απέναντι στις λαϊκές τάσεις για δεισιδαιμονίες περί των φόβων της νύχτας: τις μεσονύκτιες συγκεντρώσεις μαγισσών και την εμφάνιση του διαβόλου.

Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Black_Paintings

Για να εξερευνήσουμε τη νυχτερινή εμπειρία μέσα στον αστικό χώρο, απαραίτητη είναι η ιστορική αναζήτηση και κατανόηση της έννοιας της νύχτας και των πρακτικών που φιλοξενούσε μέχρι σήμερα. Ποια ήταν η εικόνα της νυχτερινής πόλης κάθε φορά και ποιοι παράγοντες συντελούσαν στη διαμόρφωση αυτής; Πώς άλλαξε η αντιμετώπιση του νυχτερινού χώρου στο πέρασμα των χρόνων; Οι τρόποι που οι πρόγονοί μας αντιλαμβάνονταν και βίωναν τη νύχτα συνέβαλαν στη διαμόρφωση της σημερινής αντιμετώπισης της. Σταδιακά ο φόβος της νύχτας παραμερίστηκε και έδωσε τη θέση του σε ανεπτυγμένες δυνατότητες δουλειάς και ψυχαγωγίας. Η συνεχής αλλαγή της νυχτερινής δραστηριότητας αγγίζει πολλές πτυχές της κοινωνίας – τον ύπνο, την εργασία και την καθημερινότητα -για τις οποίες θα κάνουμε λόγο παρακάτω. Η σύγχρονη νύχτα θα αρχίσει σταδιακά να λαμβάνει τη χαρακτηριστική της μορφή.^[1] Για να ερμηνεύσουμε ιστορικά τη νύχτα θα μελετήσουμε το χρονικό διάστημα από τη βιομηχανική επανάσταση και συνεπώς την έλευση του τεχνητού φωτισμού μέχρι σήμερα με μια σύντομη αναφορά στην αρχαία και πρώιμη ιστορία.

---

[1] Koslofsky, C. (2011) *Evening's Empire: A History of the Night in Early Modern Europe*, κεφ. 1

εικόνα 2. The Great Fire of London (1666): Η ιστορική φωτιά που έκαιγε το Λονδίνο από την Κυριακή 2 Σεπτεμβρίου μέχρι την Τετάρτη 5 Σεπτεμβρίου 1666.
Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Great_Fire_of_London

I. Η νυχτερινός αστικός χώρος πριν τη βιομηχανική επανάσταση

Συγκριτικά με την αλλαγή που έφερε η τεχνολογική ανάπτυξη μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση στο νυχτερινό τοπίο, η όποια εξέλιξη κατά τις προηγούμενες περιόδους φαίνεται να είναι μηδαμινή. Η εστία, το λυχνάρι και το κερί ήταν οι μόνες πηγές φωτισμού μέχρι και το 19ο αιώνα, μέσα όχι ικανά να αντιμετωπίσουν το σκοτάδι της νύχτας. Οι άνθρωποι αντιμετώπιζαν τη νύχτα ως μια φυσική δύναμη, από τους περιορισμούς της οποίας ήταν σχεδόν αδύνατον να αποδράσει κανείς. Η νύχτα ως πολύπλευρο και υποβλητικό φυσικό σύμβολο, επέβαλλε τα θεμελιώδη όρια της καθημερινής ζωής. Είναι πολύ δύσκολο να φανταστεί κανείς την ισχύ μιας ιδέας, τόσο καθολικά φοβερής και διαχρονικής στην ιστορία, όσο η ισχύς του σκοταδιού.^[2]

Όπως περιγράφει ο Burke, το σκοτάδι ήταν το πρώτο αναγκαίο κακό του ανθρώπου, ο παλαιότερος και πιο βασανιστικός τρόμος. Μέσα στο σκοτάδι, οι πρόγονοί μας, ένωσαν το βαθύ φόβο, ότι μπορεί κάποιο πρωί ο ήλιος να μη γυρίσει. Το σκοτάδι έδινε το ελεύθερο στα πιο απειλητικά στοιχεία από το φυσικό και υπερφυσικό κόσμο. Κίνδυνοι, που τη μέρα παρέμεναν σποραδικοί, πολλαπλασιάζονταν τόσο σε αριθμό όσο και σε βαρύτητα. Όπου και αν αναζητήσουμε στην αρχαία ιστορία, οι δαίμονες κυριαρχούσαν στη νυχτερινή ατμόσφαιρα.

Ο τρόμος για το σκοτάδι συνεχίστηκε όμως και στην πρώιμη σύγχρονη εποχή. Όπως αναφέρει ο Wolfgang Schivelbusch, «η μεσαιωνική κοινωνία προετοιμαζόταν κάθε φορά που έπεφτε το σκοτάδι, σαν κοπάδι πριν την επερχόμενη καταιγίδα. Το σούρουπο οι άνθρωποι υποχωρούσαν στα σπίτια τους, κλειδώνοντας τα πάντα πίσω τους».^[3] Οι κακοποιοί εκμεταλλεύονταν τις δυνατότητες να είναι άορατοι στο σκοτάδι. Η εγκληματικότητα εμφανιζόταν με διάφορους τύπους, σε διάφορες συχνότητες. Η φωτιά ήταν μια ακόμα μόνιμη απειλή της νύχτας, ίσως

[2] Burke, (1757) 'A philosophical enquiry into the origins of our ideas of the sublime and beautiful' όπως αναφέρεται Roger, E.A. (2005) At day's close: nights in times past, σελ. 3

[3] Wolfgang Schivelbusch στο Disenchanted night όπως αναφέρεται στο Bogard, P. (2013) The end of night, κεφ.8

εικόνα 3. "Le Soir" Dame de qualité jouant aux cartes, Pierre-Jean Mariette (1690). Οι δραστηριότητες της νύχτας. Πηγή: <http://fr.muzeo.com>

περισσότερο από το έγκλημα και τη βία. Το ξέσπασμα πυρκαγιάς ήταν τόσο συχνό αυτή την περίοδο κυρίως λόγω της συχνής χρήσης των κεριών για φωτισμό.^[4]

Κατά το 17ο αιώνα, είναι η πρώτη φορά που παρατηρείται μια αξιοσημείωτη αλλαγή στο βίωμα της νυχτερινής πόλης. Μια νέα νυχτερινή κουλτούρα εμφανίζεται την περίοδο αυτή, όταν η ώρα του δείπνου, το ωράριο για το κλείσιμο των πυλών των πόλεων, οι θεατρικές παραστάσεις, το κλείσιμο των ταβερνών, όλα μετακινούνται μερικές ώρες αργότερα. Απ' όλες αυτές τις αλλαγές σ' αυτό το διάστημα, η πρώιμη εμφάνιση του αστικού φωτισμού ήταν η λιγότερο θορυβώδης. Ο φόβος της νύχτας συγχέεται πλέον με εξελιγμένες συνθήκες εργασίας και αναψυχής, καθώς η αναδυόμενη σύγχρονη νύχτα, αρχίζει να εμφανίζει τις χαρακτηριστικές αμφισημίες της.^[5]

Ο φωτισμός ήταν μηδαμινός στους δρόμους της πόλης, και στις αγροτικές περιοχές ανύπαρκτος. Την εποχή αυτή ήταν που οι αρχές στις ευρωπαϊκές πόλεις εξέφρασαν την ανάγκη για περαιτέρω εδραίωση του αστικού φωτισμού ώστε να εξυπηρετούνται οι νέες δραστηριότητες. Το δεύτερο μισό του 17ου αιώνα μεγάλες αστικές περιοχές άρχισαν να ενισχύουν το φωτισμό βασικών δρόμων με δημόσιο κόστος. Σ' αυτό συνέβαλαν τεχνολογικές καινοτομίες όπως για παράδειγμα οι νέοι σχεδιασμένοι λαμπτήρες δρόμων από τους Edmund Hemming και Jan van der Heyden^[6], στο Λονδίνο και το Άμστερνταμ αντίστοιχα. Έτσι, ενώ καμία Ευρωπαϊκή πόλη πριν το 1650 δεν εγκατέστησε κάποιο είδος δημόσιου φωτισμού, μεγάλος αριθμός κοινοτήτων φωτίστηκε με νέους όρους μερικά χρόνια αργότερα (Παρίσι 1667, Άμστερνταμ 1669, Βερολίνο 1682, Λονδίνο 1683, Βιέννη 1688). Στις αρχές του 18ου αιώνα, ο μόνιμος αστικός φωτισμός παρέμενε φτωχός αφού πέραν των κύριων δρόμων οι υπόλοιποι ήταν ακόμα σκοτεινοί.

Στα μέσα του 18ου αιώνα η νυχτερινή ζωή των πόλεων αλλάζει σημαντικά. Ο Koslofsky περιγράφει ότι «*το σκοτάδι μεταμορφώνεται σταδιακά από αρχέγονη παρουσία σε μια πιο διαχειρίσιμη πτυχή της ζωής*».^[7] Η νύχτα όχι μόνο γίνεται λιγότερο φρικαλέα, αλλά αποκτά χαρακτήρα προσοδοφόρο. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία, δεν παρατηρήθηκε όμοια «επίθεση» στο νυχτερινό χώρο, όσο στο διάστημα μεταξύ 1750-1850 μ.Χ. Ο κόσμος έψαχνε στη νύχτα το κέρδος και τη ψυχαγωγία. Οι νυχτερινοί περιπάτοι έγιναν δημοφιλείς, ενώ ο τρόμος της νύχτας εξασθενούσε σταδιακά. Οι δημόσιοι χώροι γίνονται μεγαλύτεροι και πιο πολυσύχναστοι και οι πλατείες γίνονται κόμβοι κινητοποιήσεων και δράσεων.^[8] Το φως γίνεται σύμβολο ανάπτυξης αυτή την περίοδο και εργαλείο κοινωνικού ελέγχου. Ο στοιχειώδης δημόσιος νυχτερινός

[4] Roger, E.A. (2005) *At day's close: nights in times past*, σελ. 47-56

[5] Koslofsky, C. (2011) *Evening's Empire: A History of the Night in Early Modern Europe*

[6] Roger, E.A. (2005) *At day's close: nights in times past*, Μέρος 2, κεφ. 3 . (το σχέδιο του υιοθετήθηκε και σε άλλες πόλεις της Ευρώπης, Κολωνία, Βερολίνο, Λειψία).

[7] Koslofsky, C. (2011) *Evening's Empire: A History of the Night in Early Modern Europe*, σελ. 278

[8] Roger, E.A. (2005) *At day's close: nights in times past*, σελ. 325

εικόνα 4. Vauxhall Gardens: τα βασιλικά πυροτεχνήματα, για τα οποία ο Georg Friedrich Handel έγραψε τη μουσική "The Royal Fireworks" εορτάζοντας το τέλος του πολέμου της αυστριακής διαδοχής και την υπογραφή της «Συνθήκης της Aix-la-Chapelle» το 1749. Πηγή http://en.wikipedia.org/wiki/Music_for_the_Royal_Fireworks

φωτισμός παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις αυτό το διάστημα και το σκοτάδι των νυχτερινών πόλεων αρχίζει να εξασθενεί.^[9]

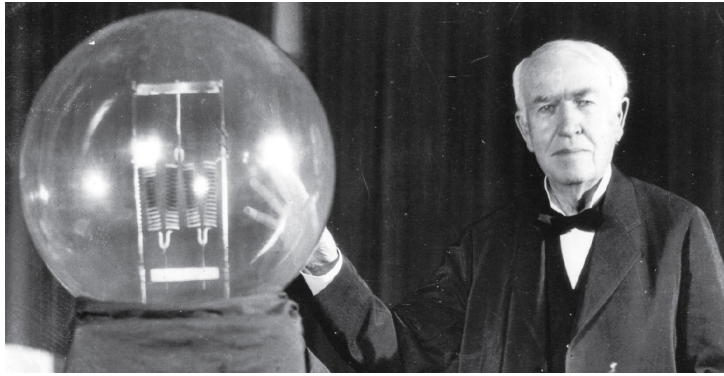
Κατά τις νυχτερινές ώρες διοργανώνονταν οι δημόσιες γιορτές με τη χρήση του φωτός. Οι αρχές αναλάμβαναν να τιμήσουν δημόσια τα βασιλικά γεγονότα, όπως γεννήσεις, γάμους ή στρατιωτικά επιτεύγματα. Δεν ήταν όμως μόνο το κράτος που χρησιμοποιούσε τη δύναμη του φωτός σε φαντασμαγορικές τελετές, αλλά και η Εκκλησία. Το φως αποτελούσε κεντρικό στοιχείο του Χριστιανισμού και υποδείκνυε την παρουσία του Χριστού. Η εξουδετέρωση του σκοταδιού με την παρουσία του φωτός επιβεβαίωνε με δραματικό τρόπο την κυριαρχία του Θεού υπέρ του μη ορατού κόσμου. Τη νύχτα οι Καθολικοί οργάνωναν τα πιο φαντασμαγορικά θεάματα και το φως ήταν το όπλο τους ενάντια στο σκοτάδι. Οι δρόμοι φωτίζονταν σε όλο τους το μήκος με κεριά και χάρτινα φανάρια κατά τη διάρκεια πολλών εορτών τους.^[10]

Υπήρχαν όμως και αυτοί που αντιστάθηκαν στις συνεχείς εξελίξεις, θεωρώντας ότι αποτελούσαν σύμβολο αστικού διαχωρισμού, αφού πολλές δευτερεύουσες οδοί και σοκάκια στερούνταν ακόμα το δημόσιο φωτισμό. Πολλοί θεωρούσαν το δημόσιο φωτισμό «αγκάθι» για την πόλη, που προωθείτο από το κράτος ώστε να εξασφαλίσει τον απόλυτο έλεγχο στο δημόσιο.

---

[9] Roberts, M., Eldridge A. (2009) *Planning the Night-time City*, σελ.14 «Όπως αναφέρει ο Schlor το 1835, το Παρίσι είχε συνολικά 203 πηγές φωτός και μέσα σε τέσσερα μόνο χρόνια ο αριθμός αυξήθηκε στις 12,816. Ομοίως στο Λονδίνο, γύρω στο 1736, παρέλαβε 5000 λάμπες πετρελαίου για να φωτίζουν καθ' όλη τη διάρκεια της νύχτας, ενώ εκατό χρόνια αργότερα, αριθμός άγγιζε τις 40000»

[10] Roger, E.A. (2005) *At day's close: nights in times past*, Μέρος 2, κεφ. 3 «Πολλοί εορτασμοί πραγματοποιούνταν τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας και μεγάλων γιορτών του Χριστιανισμού. Οι καθεδρικοί και οι εκκλησίες ήταν το επίκεντρο τέτοιων θεαμάτων, φωτισμένοι από πάνω μέχρι κάτω. Όπως περιγράφουν οι θεατές τον καθεδρικό του Αγίου Μάρκου στη Ρώμη, την ημέρα των Χριστουγέννων «κάποιος θα νόμιζε ότι έπαιρνε φωτιά»

εικόνα 5. Τόμας Άλβα Έντισον 1889. Πηγή: <http://imgarcade.com>

εικόνα 6. Les Galeries Lafayette, Η νύχτα στο Παρίσι 1929.

Πηγή: BuzzFeed

II. Η αστική νύχτα μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση

Το τέλος της προβιομηχανικής περιόδου προετοίμασε κατάλληλα το έδαφος που θα δεχτεί μερικά χρόνια αργότερα, στα τέλη του 19ου αιώνα, την πραγματική επανάσταση στην αντιμετώπιση του νυχτερινού χώρου. Νέες μορφές απασχόλησης και νέες μορφές ψυχαγωγίας, που υιοθετήθηκαν τα προηγούμενα χρόνια, συνέβαλαν στην εξάπλωση της νυχτερινής ζωής. Ο φόβος και η ευχαρίστηση που συνόδευαν μέχρι τότε τις νυχτερινές αντιλήψεις δεν εγκαταλείπονται πλήρως, αλλά τώρα πλαισιώνονται από νέους τρόπους που φαντάζεται και κατανοεί κανείς την πόλη.^[11] Ο φωτισμός επεκτείνεται πέραν των ιδιωτικών κατοικιών σε βιτρίνες καταστημάτων, θέατρα, ταβέρνες, ενώ η ταυτόχρονη άνοδος της μεσαίας τάξης εντείνει ακόμη περισσότερο την τάση ειοχώρησης στο νυχτερινό χώρο. Η σταδιακή «αποικιοποίηση» της νύχτας, που ξεκινά την περίοδο εκείνη και συνεχίζεται-ολοκληρώνεται σήμερα^[12], είναι ο όρος αυτός που ο Koslofsky, στο βιβλίο του *Evening's Empire*, ορίζει ως τη συνεχή επέκταση των νόμιμων, κοινωνικών και συμβολικών χρήσεων της νύχτας. Ο δημόσιος φωτισμός με τη βοήθεια του ηλεκτρισμού θα εξυπηρετούσε ως απαραίτητο εργαλείο.

Το 1879, ο Τόμας Άλβα Έντισον πέτυχε με την ηλεκτρική ενέργεια να δώσει φως. Μόνο τρία χρόνια μετά, η εφεύρεση του αυτή βρισκόταν σε εκατοντάδες σημεία στις γειτονιές της Νέας Υόρκης, ενώ εδραιωνόταν με ταχύτατους ρυθμούς και στην Ευρώπη. Η δυνατότητα της μετατροπής της νύχτας σε μέρα με το πάτημα ενός διακόπτη, φαινόταν μια ανωμαλία που πήγαινε ενάντια στους νόμους της φύσης. Εντούτοις, από τους περισσότερους θεατές βιωνόταν ως θαυματουργή παρά ως τερατώδης.^[13] Αυτή η φάση χαρακτηρίζεται από καινοτόμες παρεμβάσεις που μεταμορφώνουν την εικόνα της πόλης εξωτερικά και παράλληλα αναδιαμορφώνουν επιμέρους εσωτερικές απόψεις της. Η νύχτα, μια παλέτα από τοπία άγνωστα στο παρελθόν παίρνει μια νέα διάσταση.

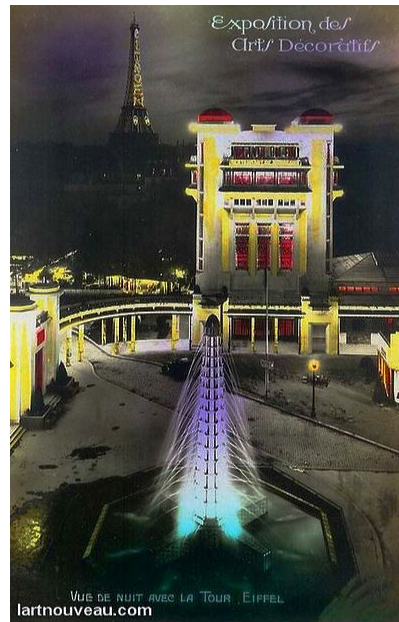
[11] Roberts, M., Eldridge A. (2009) *Planning the Night-time City*, σελ.25

[12] Αγγλικός όρος 'Nocturnalization' όπως αναφέρεται στο Koslofsky, C. (2011) *Evening's Empire: A History of the Night in Early Modern Europe*

[13] McQuire, S. (2005) 'Immaterial Architectures: Urban Space and Electric Light', *Space and Culture*, 2(8)

εικόνα 7. Διεθνής Έκθεση του Σικάγο, Κτίριο Διοίκησης, 1893.
Πηγή: Chicago History Museum

εικόνα 8. Διεθνής Έκθεση στο Παρίσι 1889.
Πηγή: <https://www.flickr.com/photos/27862259@N02/2597757110/in/album-72157605734208279/>

Ο ηλεκτρισμός εισήχθη στην αστική ζωή, αρχικά στις επαύλεις ως πολυτέλεια των λίγων, και αργότερα στο φωτισμό των δημόσιων χώρων και κατά μήκος μεγάλων αξόνων μεταφορών. Παρόλο που στις πρώιμες μορφές του το 16ο αιώνα, ο αστικός φωτισμός εξυπηρετούσε κυρίως στην ασφάλεια, ο ηλεκτρικός φωτισμός ήταν κάτι πολύ περισσότερο από αυτό. Στόχος πλέον ήταν η διακόσμηση της πόλης και η παροχή άνετων χώρων για χρήση και οικειοποίηση του νυχτερινού τοπίου. Ταυτόχρονα, πέρα από άνεση και ασφάλεια, τα νέα ηλεκτρικά φωτεινά συστήματα προσέδιδαν κύρος. Ο μόνιμος φωτισμός ήταν πολύ σημαντικός στην ανάδειξη της εικόνας μιας πόλης που κατάφερε να αντικαταστήσει τα προηγούμενα συστήματα φωτισμού. Έτσι το ζήτημα αποκτά χαρακτήρα ανταγωνιστικό μεταξύ των πόλεων. Μια νέα μοντερνιστική τοπογραφία παράγεται, όπου η πόλη μεταμορφώνεται από σκοτεινό κόσμο σε έναν άλλο, φανταχτερό, πολύχρωμο και θαυμαστό.^[14]

1. Διεθνείς εκθέσεις

Οι πρώτες συστηματικές εξερευνήσεις των δυνατοτήτων και καινοτομιών του φωτισμού στην αλλαγή της ατμόσφαιρας του αστικού χώρου εμφανίστηκαν στα ελεγχόμενα περιβάλλοντα των διεθνών εκθέσεων, που ξεκίνησαν το 1880 μ.Χ. και συνεχίστηκαν μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι εκθέσεις αυτές αποτελούσαν «τόπους προσκυνήματος και προβολής του φετίχ του εμπορεύματος»^[15], και ταυτόχρονα πειραματικό έδαφος για την εξερεύνηση και προώθηση των νέων τεχνολογιών. Εκεί ήταν που οι κυβερνήσεις και οι εταιρείες συνεργάζονταν στην παραγωγή συνεκτικών οραμάτων για μια καθολικά φωτισμένη κοινωνία.

Ηλεκτρικές πινακίδες, προβολείς, φώτα που αναβοσβήνουν, ό' αυτά εμφανίζονται πρώτα στις διεθνείς εκθέσεις. Κάθε πόλη προσπαθούσε να ξεπεράσει τους «αντιπάλους» της στην ποσότητα του φωτός, στη φαντασμαγορία και το θέαμα.^[16] Η διεθνής έκθεση του Λονδίνου το 1879 ήταν αυτή που πρόβαλε πρώτη την λάμπα πυρακτώσεως του Edison. Η διεθνής έκθεση του Παρισιού, για την οποία κτίστηκε ο Πύργος του Άιφελ, ακολουθεί το 1889, και πέντε χρόνια αργότερα ακολουθεί η έκθεση του Σικάγο, που είχε σκοπό να ξεπεράσει σε φαντασμαγορία όλες τις προηγούμενες. «Εκατομμύρια επισκέπτες είδαν όσο φως δεν είδαν ποτέ μέχρι τώρα στη ζωή τους» εξηγεί ο Nye, και συγκεκριμένα για την έκθεση του Σικάγο περιγράφει: «Κοιτάξτε από απόσταση τη νύχτα· το εύρος του χώρου που γεμίζει, και το μαγευτικό σώμα των προβολέων, σαν η γη και ο ουρανός μεταμορφώθηκαν από αμέτρητα ραβδιά κολοσσίων μάγων, και το θαυμάσιο θόλο που είναι το κεντρικό κόσμημα που λάμπει σαν στεφάνι από αστέρια. Είναι ηλεκτρισμός!»^[17].

[14] Nasaw 1999:6 όπως αναφέρεται στο Van Liempt, I., Van Aalst, I. & Schwanen, T. (2015) 'Introduction: Geographies of the Urban night'

[15] Benjamin, W. (1973) 'Illuminations' σελ.165 από αναφορά στο McQuire, S. (2005) 'Immaterial Architectures: Urban Space and Electric Light'

[16] McQuire, S. (2005) 'Immaterial Architectures: Urban Space and Electric Light', Space and Culture, 2(8)

[17] Nye, 1990, σελ.38, όπως αναφέρεται στο McQuire, S. (2005) 'Immaterial Architectures: Urban Space and Electric Light'

εικόνα 9: . Coney Island Illuminations, 1906. Ένα από τα δημοφιλέστερα πάρκα αναψυχής. Οι ηλεκτρικές φωταγωγήσεις του πάρκου ήταν ορατές από χιλιόμετρα μακριά. Πηγή: <http://lovehistory.net/blog/2014/03/14/489/>

Η έκθεση γιόρτασε τα τετρακόσια χρόνια ανακάλυψης της Αμερικής και στόχευε να αποδείξει την παγκόσμια πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας σε ευρύ διεθνές πλαίσιο. Μερικά ακόμα παραδείγματα είναι οι Διεθνείς Εκθέσεις στο Μόναχο της Γερμανίας το 1882, και στην Αμερική, συγκεκριμένα στο Κεντάκι και στη Νεμπράσκα, το 1883 και το 1898 αντίστοιχα.

Στις αρχές του 20ου αιώνα, οι νέες τεχνικές φωτισμού επεκτάθηκαν πέραν των εξιδανικευμένων αστικών χώρων των εκθέσεων σε πιο «πεζά» αλλά εξίσου φανταστικά περιβάλλοντα, όπως στα πάρκα αναψυχής, για παράδειγμα στο Coney Island έξω απ' το Μανχάταν. Μετά από την επίσκεψή του στο πάρκο, ο Maxim Gorky περιγράφει με έντονο ενθουσιασμό και δέος το γεγονός: *«...με την έλευση της νύχτας, μια φανταστική πόλη από φωτιά ξεπροβάλλει από τον ωκεανό προς τον ουρανό. Χιλιάδες κατακόκκινες σπίθες λάμπουν στο σκοτάδι δημιουργώντας ένα λεπτό, ευαίσθητο περίγραμμα στο μαύρο φόντο των καλλίγραμμων πύργων από μαγικά κάστρα, παλάτια, ναούς. Είναι τόσο θαυμάσια πέρα από τη σύλληψη του νου και τόσο ανείπωτα όμορφα αυτά τα φλογερά σπινθηρίσματα»*.^[18] Είναι φανερό ότι κάτι εντελώς πρωτόγνωρο στη νυχτερινή πραγματικότητα συνέβη το διάστημα αυτό. Τόσο που ο κόσμος το περιγράφει ως ένα οπτικό θαύμα πέρα από τα όρια της φαντασίας.

2. Πρώιμα φεστιβάλ φωτισμού

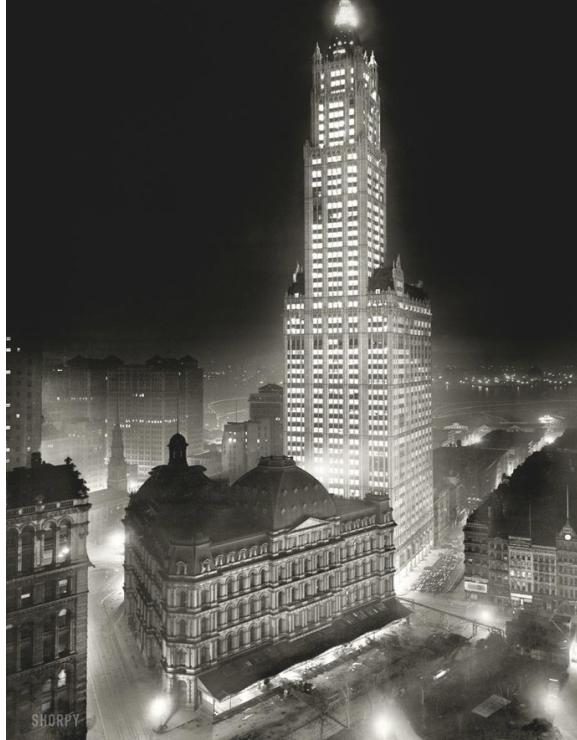
Πέραν των διεθνών εκθέσεων, οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών φωτισμού εμφανίστηκαν στα περιβάλλοντα των φεστιβάλ φωτισμού. Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '20, πολλά τέτοια φεστιβάλ μεταμόρφωσαν προσωρινά τις νυχτερινές πόλεις της Ευρώπης μέσω εμπορικών εγκαταστάσεων φωτισμού.^[19] Τα γεγονότα αυτά διέφεραν από τις εκθέσεις κυρίως επειδή διακήρυτταν τον εορτασμό του ίδιου του φωτός και των επιτευγμάτων της τεχνολογίας παρά κάποιο πολιτικό ή ιστορικό γεγονός. Φυσικά, η απαλλαγή των φεστιβάλ από κάθε πολιτική χροιά δεν ήταν εύκολη. Ένα από τα πρώτα φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε το 1926 στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας. Πολλοί επισκέπτες από όλη τη Γερμανία κατέφθασαν για να θαυμάσουν τις 1800 φωτισμένες βιτρίνες, τα δεκαεννέα φωταγωγημένα ιστορικά κτίρια και διαφημιστικά περίπτερα. Όπως περιγράφει ο Siegfried Kracauer *«...σιγά σιγά εμφανίζονται κόκκινα και μπλε φώτα, που συνεχίζονται πάνω στις προσόψεις... Ξαφνικά ο καθεδρικός δίνει σημεία ζωής, οι αντηρίδες του γίνονται ορατές πάνω στο σκοτεινό έδαφος και το πλήθος τραγουδά τον εθνικό ύμνο»*. Το γεγονός παρουσιάζεται τόσο εντυπωσιακό που πολλοί ισχυρίζονται ότι όμοιο του δεν προηγήθηκε ούτε στην Αμερική, ούτε κάπου άλλου στην Ευρώπη.

[18] Koolhaas, 1994, *Delirious New York: A retroactive manifesto for Manhattan* σελ.29

[19] Neumann, D. (2002) *Architecture of the Night: The Illuminated Building*, σελ. 20-22

εικόνα 10. Το κτίριο Woolworth το βράδυ. Νέα Υόρκη, 1913.

Πηγή: <http://www.boweryboyshistory.com/>

εικόνα 11. Η διαφήμιση της εταιρείας Citroen πάνω στον Πύργο του Άιφελ το 1925. Πηγή: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/80/Tour_Eiffel_Citroen

εικόνα 12. Νυχτερινή άποψη του Μανχάτταν το 1940. Πηγή: <http://content.time.com/>

Ανάμεσα στα πρώτα αυτά φεστιβάλ ξεχωρίζει ως σημαντικότερο το *'Berlin im Licht'*^[20] που πραγματοποιήθηκε στο Βερολίνο μεταξύ 13 και 16 Οκτωβρίου το 1928. Κατέγραψε σημαντική συμμετοχή καλλιτεχνών, επαγγελματιών και αρχιτεκτόνων μιας και προωθήθηκε ως εθνικό γεγονός. Ο έντυπος τύπος της εποχής παρουσίαζε με ενθουσιασμό και θαυμασμό το φεστιβάλ χωρίς όμως να λείπουν από κάποιους οι επικρίσεις και οι κατηγορίες για άσκοπη σπατάλη κεφαλαίων και απουσία πειραματικού και φανταστικού χαρακτήρα. Από τότε έως σήμερα, ανά τακτά διαστήματα, σχεδιαστές εκμεταλλεύονται τις ιδιαίτερες δυνατότητες του φωτισμού για τη δημιουργία καλλιτεχνικών εγκαταστάσεων και την πλαισίωση πολυποίκλων εκδηλώσεων.

Το λεξιλόγιο των νυχτερινών θεαμάτων χρησιμοποιήθηκε επίσης σε εκδηλώσεις και εορτασμούς σημαντικών γεγονότων κυρίως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Κάποια παραδείγματα είναι το *'Lichtdom'* στο Los Angeles, όπου εκατό προβολείς τοποθετήθηκαν στο Memorial Coliseum τον Οκτώβριο του 1945, και το *'Victory Lighting'* στο Λονδίνο το καλοκαίρι του 1946, που μεταμόρφωσε το κέντρο της πόλης σε ένα παραμυθένιο τόπο, συνδυάζοντας τη φωταγόνηση των κτιρίων με πυροτεχνήματα.

3. Η εδραίωση του φωτός στον αστικό ιστό

*φως και
διαφήμιση*

Τα περιβάλλοντα των διεθνών εκθέσεων, τα φεστιβάλ φωτισμού, οι νυχτερινοί εορτασμοί ήταν όλα προσωρινές μεταμφιέσεις του τοπίου. Μέχρι τότε ο φωτισμός δεν χρησιμοποιείτο ευρέως στον αστικό ιστό -πέραν του φωτισμού των κύριων οδικών αξόνων και μερικών δευτερευόντων- αφού αρχικός σκοπός του ήταν η δημιουργία δραματικών οπτικά εικόνων στα περιβάλλοντα των εκθέσεων, για τον εορτασμό σημαντικών πολιτικών ή ιστορικών γεγονότων. Οι πρώτες σημαντικές αλλαγές στο γενικό ιστό των πόλεων, παρατηρούνται μέσω της εισχώρησης του φωτισμού στον τομέα της διαφήμισης, κάτι που εξελίχθηκε λόγω του νέου αναδυόμενου βιομηχανικού κόσμου. Οι επιχειρηματίες αντιλαμβάνονται ότι το φως γίνεται όπλο στη μάχη για τον καθορισμό των επιχειρηματικών κέντρων των πόλεων, δραματοποιώντας έναν τομέα εις βάρος άλλων.^[21] Η χρήση φωτεινών πινακίδων επέφερε καρπούς στην οικονομία, και έτσι όλο και περισσότερες επιχειρήσεις χρησιμοποιούσαν τις νέες αυτές τεχνικές, συμβάλλοντας στον οπτικό χαρακτήρα και στην ποιότητα των πόλεων. Από τις χιλιάδες που ακολούθησαν μετά, η διαφημιστική καμπάνια της εταιρείας Citroen ήταν από τις μεγαλύτερες, με την επιγραφή της να είχε τοποθετηθεί στον Πύργο του Άιφελ το 1925.

*φως και
αρχιτεκτονική*

Ο χάρτης της πόλης αποκτά νέα εικόνα όταν το φως εφαρμόζεται στην αρχιτεκτονική των κτιρίων και των ιστορικών μνημείων. Το όραμα του Le Corbusier ήταν «η *μεταμόρφωση της βουβής αρχιτεκτονικής σε μια ζωντανή οντότητα*» και πίστευε ότι «ο *ελεγχόμενος φωτισμός μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για το ξεκλείδωμα της γλώσσας των κτιρίων, και να*

[20] Στα ελληνικά Το Βερολίνο στο φως

[21] Nye, 1990, σελ.177, όπως αναφέρεται στο McQuire, S. (2005) 'Immaterial Architectures: Urban Space and Electric Light'

γίνει έτσι ένα σημαντικό μέρος της καθημερινής εμπειρίας, μετατρέποντας τις πόλεις σε δυναμικά πεδία από εναλλασσόμενες εντάσεις».^[22] Η αρχιτεκτονική και ο δημόσιος χώρος γίνονται οχήματα που μεταφέρουν αξίες περιλαμβάνοντας παράλληλα αισθητικές πτυχές. Ο αρχιτεκτονικός φωτισμός χρησιμοποιείται στο χειρισμό του αστικού σκηνικού, δίνοντας έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης και παράλληλα καταστέλλοντας τα λιγότερο επιθυμητά. Η εικόνα της νέας νυχτερινής πόλης που δημιουργείται από τη φωταγώγηση των κτιρίων εκφράζεται πολύ καλά από τον David Nye περιγράφοντας τις αμερικανικές πόλεις, ως παραδείγματα χρήσης του νυχτερινού φωτισμού σε υπερβολικό βαθμό:

«Όσο περισσότεροι ουρανοξύστες κτίζονται, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες του δραματικού φωτισμού, η ιδέα της νυχτερινής κορυφογραμμής της πόλης γίνεται συνήθης έννοια... Στα περισσότερα μέρη αποφασίζεται ποια σημεία να είναι περισσότερο ορατά στο νέο αυτό περιβάλλον. Τονίζοντας κάποια τμήματα των πόλεων και αφήνοντας άλλα ως ασήμαντα κενά, ο φωτισμός κυριολεκτικά κατεύθυνε το μάτι του κάτοικου-καταναλωτή μακριά από φτωχές περιοχές προς τις εμπορικές ζώνες. Οι κυβερνήσεις εφαρμόζουν τις ίδιες αρχές στα ιστορικά μνημεία, φωτίζοντας το Άγαλμα της Ελευθερίας, το Καπιτώλιο, το Λευκό Οίκο, και άλλα εθνικά και τοπικά σύμβολα. Στο τέλος, αυτό εδραιώθηκε σε φυσικά μνημεία, συμπεριλαμβανομένων τους Καταρράκτες του Νιαγάρα, τη φυσική γέφυρα της Βιρτζίνια και το Όρος Ράσμορ».^[23]

Η χρήση του φωτός εξαπλώνεται όλο και περισσότερο στο δημόσιο χώρο. Ο εντυπωσιακός φωτισμός κτιρίων αποκτά το χαρακτήρα μανιφέστου, με παραδείγματα το κτίριο Seagram του Richard Kelly και το κτίριο Tishman του Ade Feber. Το φως θεωρείται ως μια από τις μεγαλύτερες προόδους που εξυπηρετεί λειτουργικούς, αισθητικούς και κοινωνικούς σκοπούς.^[24] Η παγίωση του στο περιβάλλον, οι περαιτέρω τεχνολογικές καινοτομίες και το χαμηλό κόστος, καθιστούν το φως απαραίτητο στην καθημερινή λειτουργία και τον καλλωπισμό των πόλεων.

Καθ' όλη τη διάρκεια του αιώνα, ο τεχνητός φωτισμός χρησιμοποιήθηκε στην ενίσχυση της ασφάλειας και της μετακίνησης, στη διευκόλυνση της επιτήρησης των πόλεων, στην προώθηση τοπικών στυλ, στη μετάδοση εμπορικών διαφημίσεων, στην επιλεκτική ανάδειξη κτιρίων προς όφελος του κράτους ή μεμονωμένων επιχειρήσεων, στον εορτασμό σημαντικών γεγονότων, και γενικότερα στην επέκταση των χρήσεων της πόλης στα νυχτερινά τοπία.^[25] Το φως γίνεται βασικό εργαλείο στο βίωμα της πόλης, έχοντας την ικανότητα «να μετατρέπει την απλή διάσχιση ενός τοπίου, σε εναλλαγές ζωνών στις οποίες ο καθένας μπορεί να συμπεριφέρεται με διαφορετικούς τρόπους».^[26]

[22] Nye, 1990, όπως αναφέρεται στο McQuire, S. (2005) 'Immaterial Architectures: Urban Space and Electric Light'

[23] Nye, American Technological Sublime, 1994, όπως αναφέρεται στο Khodadad, N. (2004), Artificial Light + Architecture: Reinterpretation through perception

[24] Neumann, D. (2002) Architecture of the Night: The Illuminated Building

[25] Edensor 2012:1106 όπως αναφέρεται στο Rink, B. (2013) 'Infrastructures of darkness and light'

[26] Mbembe & Nuttall 2004, σελ. 370, όπως αναφέρεται στο Rink, B. (2013) 'Infrastructures of darkness and light'

εικόνα 14. Νυχτερινή άποψη του Σάλτσμπουργκ σήμερα, Αυστρία.
Πηγή: TWAN 2013 Earth & Sky Photo Contest

4. Η 24ωρη πόλη

Η συνεχής εξέλιξη των τεχνολογιών φωτισμού και της καταναλωτικής κοινωνίας δεν είχε αντίκτυπο μόνο στην εικόνα των πόλεων. Οι νέες πόλεις που αναδύονται τις τελευταίες δεκαετίες, όχι μόνο διαφέρουν οπτικά από πριν, αλλά αλλάζουν και τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δεδομένα. Αυτό συμβαίνει στις σύγχρονες πόλεις από το τέλος του εικοστού αιώνα και έπειτα, με πολύ εντονότερο ρυθμό από πριν. Θα αναφερθούμε σε δύο έννοιες που εμφανίστηκαν το διάστημα αυτό για να περιγράψουν τις νέες διαστάσεις των νυχτερινών πόλεων: «Οικονομία της Νύχτας» και «24ωρη πόλη».^[27]

Σύμφωνα με το Melbin, η νύχτα αντιμετωπίζεται πλέον ως ένα νέο «όριο». Στο παρελθόν η επέκταση των χερσαίων συνόρων ενός λαού, και η κατάκτηση νέων περιοχών ήταν σημαντικοί παράγοντες εξέλιξης. Εφόσον η γεωγραφική αποικιοποίηση έχει σταματήσει, το νέο όριο που τείνει να ξεπεραστεί προκειμένου να επέλθει περαιτέρω ανάπτυξη, είναι το όριο της νύχτας. Όπως ο χώρος, έτσι και ο χρόνος «κατακτιέται» από τους ανθρώπους. Η παγκόσμια τάση για «αποικιοποίηση» της νύχτας, αποτελεί μια συνέχεια της γεωγραφικής αποικιοποίησης, και περιγράφεται μέσα από τους όρους που θέτει η νέα «Οικονομία της Νύχτας».^[28]

Σε απάντηση προς την αποκέντρωση της κυβερνητικής εξουσίας από εθνικό σε τοπικό επίπεδο, οι πόλεις έγιναν πιο ενεργές στην ενίσχυση της μεταξύ τους ανταγωνιστικότητας και οικονομικής ανάπτυξης.^[29] Συγκεκριμένα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, η στρατηγική της «24ωρης πόλης» ήταν μια άμεση αντίδραση στη ραγδαία ανάπτυξη των -εκτός της πόλης- δραστηριοτήτων, που προωθούνταν από την προαστιοποίηση.^[30] Η φυγή των ανθρώπων στα προάστια, σήμαινε την «κυριαρχία» των κέντρων των πόλεων από μη παραγωγικές ομάδες. Το σχέδιο της «24ωρης πόλης», εφαρμόστηκε στα κέντρα των πόλεων που «έπασχαν» από εγκατάλειψη κατά τις νυχτερινές ώρες, με σκοπό να προσελκύσουν περισσότερο κόσμο και να αναζωογονήσουν την αστική νυχτερινή ζωή και οικονομία.^[31]

[27] Αγγλικοί όροι: Night Time Economy-NTE, 24 hour City. Ο όρος 'οικονομία της νύχτας', εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του '80 και χρησιμοποιήθηκε πρώτα στο έργο του οργανισμού δημιουργικών πόλεων Comedia Consultancy. Ο όρος κέρδισε έδαφος στον αστικό σχεδιασμό των μετα-βιομηχανικών πόλεων της βόρειας Αγγλίας, με σκοπό την ενθάρρυνση της εδραίωσης των βιομηχανιών αλκοολούχων ποτών και αναψυχής στις νυχτερινές ώρες, που μέχρι τότε θεωρούνταν 'νεκρές' προς οικονομικό όφελος. Στη δεκαετία του '90, ο όρος παρουσίαζε μια αστική νύχτα που θα επέτρεπε την οικονομία της πόλης να 'διπλασιαστεί'. Πολύ σύντομα, ο όρος επεκτάθηκε σε διεθνές επίπεδο και αφορούσε την σύνδεση μεταξύ νυχτερινής ζωής, κερδοφορίας και υπερτοπικής ανταγωνιστικότητας. Σήμερα όταν μιλάμε για οικονομία της νύχτας, αναφερόμαστε στο σύνολο των νυχτερινών κέντρων, κινηματογράφων, θεάτρων και πολιτιστικών εκδηλώσεων που εξελίσσονται κατά τη διάρκεια της νύχτας, σε περιβάλλον αστικής επιχειρηματικότητας, με σκοπό να συμβάλουν στην αστική αναζωογόνηση και τοπική οικονομική ανάπτυξη.

[28] Murray Melbin, (1978), 'Night as frontier', American Sociological Review 43(1)

[29] Hall & Hubbard, 1996; Harvey 1989 όπως αναφέρεται από Van Liempt, I., Van Aalst, I. & Schwanen, T. (2015)

[30] Heath, 1997 όπως αναφέρεται από Van Liempt, I., Van Aalst, I. & Schwanen, T. (2015)

[31] Bianchini, F. (1995) 'Night Cultures, Night Economies'

Προκειμένου να λειτουργήσει η «Οικονομία της Νύχτας» ήταν απαραίτητο το νυχτερινό περιβάλλον να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Έτσι παρατηρήθηκε η σταδιακή εισχώρηση της μέρας μέσα στη νύχτα, με ρίσκο την εξαφάνιση της δεύτερης. Υιοθετήθηκε στη σύγχρονη κουλτούρα η αναζήτηση του ασταμάτητου, εκτεταμένου φωτισμού των πάντων. Ποτέ πριν στην καθημερινή ζωή ο άνθρωπος δεν βασιζόταν τόσο στο φωτισμό, θεωρώντας τον ως το μεγαλύτερο σύμβολο της σύγχρονης ανάπτυξης. Το 1992, ο Michael Sorkin και η Christine Boyer μιλούν για την κατάργηση του αστικού ρεαλισμού και τη σταδιακή εισχώρηση μιας «πόλης απεικονίσεων». Τα φωτεινά ταμπλό και οι διαφημίσεις αποτελούν πλέον μια δόκιμη αστική δομή. Η κουλτούρα που τα δημιουργεί, είναι η γενιά που γεννήθηκε σε τέτοια περιβάλλοντα, με συνέπεια να τα αποζητά και να τα αναπαράγει.^[32]

Οι πιέσεις για την επιτάχυνση της παραγωγής και της κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών σε ένα ολοένα και πιο ανταγωνιστικό κόσμο, δε θα μπορούσαν να μην επηρεάσουν το νυχτερινό αστικό τοπίο με παρόμοιους τρόπους. Χιλιόμετρα φωτισμένων αυτοκινητοδρόμων, πινακίδες, διαφημίσεις διαμορφώνουν το νυχτερινό αστικό τοπίο στα περισσότερα μέρη του πλανήτη. Οι πόλεις ανά τον κόσμο υπερφωτίζονται, προφασίζοντας λόγους ασφαλείας και άνετα νυχτερινά περιβάλλοντα. Εντούτοις, αυτό έχει προκαλέσει την «επιπεδοποίηση» ή «ομογενοποίηση» του νυχτερινού τοπίου. Το φως είναι τόσο δεδομένο και διαδεδομένο αφού δεν δίνεται πλέον σημασία στην ποιότητα αλλά στην ποσότητα.

[32] Cochrane, A. (2004) 'Cities of Light Placemaking in the 24-hour City'

III. Σημερινή αποτίμηση της αντιμετώπισης της νύχτας

Ο κόσμος σήμερα είναι πιο φωτεινός από ποτέ. Η στάση της σημερινής κοινωνίας απέναντι στη νύχτα και το φως περιγράφεται με εύστοχο τρόπο από τον Νυε: *«Έχουμε μια απέχθεια στη νύχτα. Τα φώτα, όλο και περισσότερα φώτα, οδηγούν την αγιότητα και την ομορφιά της νύχτας πίσω στα δάση και τη θάλασσα. Είναι ο σύγχρονος λαός, μάλλον φοβισμένος από τη νύχτα; Μήπως φοβάται τη γαλήνη και το μυστήριο του απείρου, ή την λιτότητα των άστρων; Δημιουργώντας ένα πολιτισμό με εμμονή στην εξουσία που περιγράφει όλο τον κόσμο της σε όρους ενέργειας, μήπως φοβάται τη νύχτα για την θαμπή συναίνεσή του; Ο σημερινός πολιτισμός είναι γεμάτος ανθρώπους που δεν έδωσαν την παραμικρή σημασία στον ποιητικό χαρακτήρα της νύχτας, που δεν έχουν δει ποτέ την νύχτα»^[33]*. Ο δημόσιος φωτισμός δρόμων, οι προσόψεις των καταστημάτων, οι φωτισμοί των κτιρίων, ο αστικός φωτισμός και το branding στα αστικά περιβάλλοντα αποτελούν την ορατή σηματοδότηση μιας πόλης, διαμορφώνοντας τόσο την αστική οπτική εμπειρία όσο και ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητας της πόλης.

Η διαχείριση του φωτός στη νυχτερινή πόλη διαφοροποιήθηκε με το πέρασμα των χρόνων και τις αλλαγές που δέχονταν τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά δεδομένα κάθε φορά. Αρχικά λειτούργησε ως στοιχείο εντυπωσιασμού και προώθησης των νέων δυνατοτήτων της τεχνολογίας και παράλληλα ως μέσο διασφάλισης κύρους και δύναμης μεταξύ των πόλεων, μέσα από τα περιβάλλοντα των διεθνών εκθέσεων. Την εποχή εκείνη το φως δε χρησιμοποιήθηκε ως στοιχείο καλλωπισμού, αλλά με υπερβολικό τρόπο προωθούσε και προανήγγελλε την κυριαρχία μιας νέας τεχνολογικής εποχής. Στη συνέχεια, το φως εγκαθίσταται μόνιμα στον ιστό της πόλης φωτίζοντας τους οδικούς άξονες κυκλοφορίας και εισχωρώντας στον τομέα της διαφήμισης. Γίνεται εργαλείο σχεδιασμού στην αρχιτεκτονική τονίζοντας τα βασικά συνθετικά στοιχεία των κτιρίων, και στην πόλη εμφανίζοντας τα σημαντικά σημεία της κάθε φορά. Θα μπορούσαμε να παρομοιάσουμε τη νύχτα με ένα μαύρο καμβά πάνω στον οποίο η εικόνα της νυχτερινής πόλης ζωγραφίστηκε μέχρι τώρα με διάφορους τρόπους. Αρχικά σκοτεινός και μαύρος, με ορισμένες σημειακές εξάρσεις φωτεινών χρωμάτων. Στη συνέχεια τα χρώματα εμφανίζονται πιο συχνά σε περισσότερα σημεία του πίνακα, ενώ παράλληλα το μαύρο αρχίζει να ξεθωριάζει. Σήμερα η εικόνα δε μοιάζει καθόλου με πριν, και αν ακόμα κάποια σημεία μελετώνται με ιδιαίτερη προσοχή, καλύπτονται όλα από ένα ομοιογενές θολό πέπλο.

Οι δυνατότητες της νύχτας ως κοινωνικός χώρος, και του φωτός ως ισχυρό εργαλείο σχεδιασμού της παραβλέπονται. Οι εναλλασσόμενες εντάσεις στο νυχτερινό αστικό χώρο, όπως τις οραματίστηκε ο Le Corbusier, είναι ελάχιστες, και η δημόσια αρχιτεκτονική παραμένει βουβή τις περισσότερες φορές. Η θέα μιας φωτισμένης πόλης από μακριά δείχνει γοητευτική, ίσως μοιάζει με ένα αντεστραμμένο ουρανό που τα χιλιάδες σημεία του αναβοσβήνουν σαν άστρα. Μια βόλτα όμως στους

[33] Nye, D. E., (2010) When the Lights Went Out: A History of Blackouts in America, 38/10

δρόμους της νυχτερινής πόλης δεν έχει να δώσει κάτι περισσότερο, και η γοητεία αμέσως χάνεται και μετατρέπεται πάλι σε μια πεζή, μουντή και μονότονη εμπειρία.

Ζούμε στο σύγχρονο πολιτισμό της ακαριαίας αναμετάδοσης, της ταχύτητας και της κατανάλωσης προϊόντων, υπηρεσιών και τρόπων ζωής. Σήμερα αναδεικνύεται επίκαιρο το αίτημα ανασύστασης της ατομικής και συλλογικής εμπειρίας της πόλης σε καιρούς που η φρενιτιώδης κατανάλωση του παρόντος τείνει να αποτελεί το μοναδικό ορίζοντα εμπειρίας. Η νυχτερινή πόλη αποζητά το διαφορετικό, που θα την εκτινάξει από την κανονικότητά της, θα έρθει σε ρήξη με το χρόνο και την μέχρι τώρα εικόνα της, και θα την κάνει φορέα μνήμης και πολιτισμού.

ΜΕΡΟΣ Β |

εξερεύνηση των δυνατοτήτων διαμόρφωσης νέων
εμπειριών στο νυχτερινό δημόσιο χώρο μέσα από
τα φεστιβάλ φωτισμού

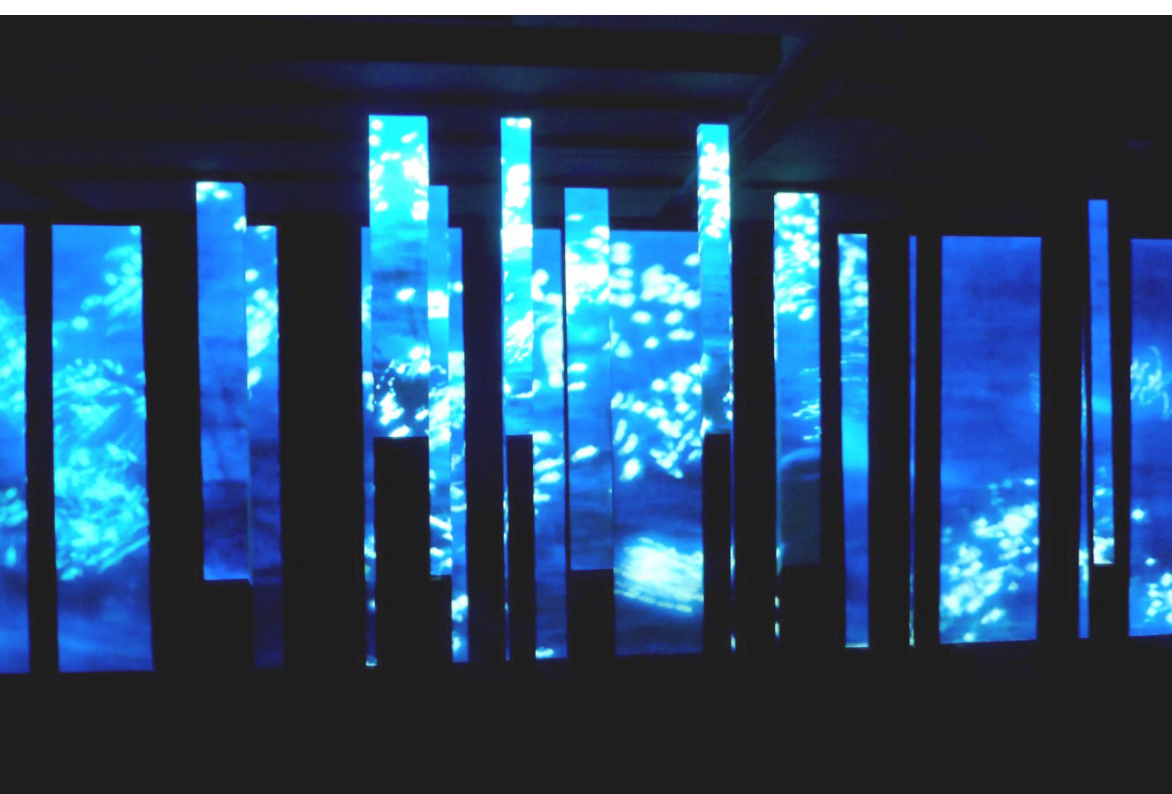
I. Εικαστική διερεύνηση μέσω του φωτός

Πέρα από τις πρακτικές ευκολίες που παρείχε ο φωτισμός, το φως ανέκαθεν προκαλούσε την περιέργεια ως προς τις δυνατότητες του και μια διάθεση για εξερεύνηση και πειραματισμό με αυτό, ως ένα μέσο δημιουργίας τέχνης –γοητευτικό και σαγηνευτικό. Τέτοιες προσπάθειες στο παρελθόν επιχειρούνταν στα πλαίσια της τεχνολογικής εξέλιξης και στόχο είχαν την ανάδειξη και την προβολή των επιστημονικών επιτευγμάτων παρά την εικαστική διερεύνηση.

Τη δεκαετία του '40 η τέχνη του φωτός, «Light Art», ήταν ήδη γνωστή. Η Light Art, η μορφή δηλαδή οπτικής τέχνης που έχει ως κύριο εκφραστικό μέσο το φως, γνώρισε μεγάλη ακμή τη δεκαετία του '60 με τη δραστηριοποίηση πολλών καλλιτεχνών, όπως οι Dan Flavin και Bruce Nauman, με αποκορύφωμα την εμφάνιση του αμερικανικού κινήματος «Light and Space». Η τρομερή τεχνολογική πρόοδος καθώς και η τάση πειραματισμού της μοντέρνας και σύγχρονης τέχνης ώθησαν και ωθούν τους καλλιτέχνες μέχρι σήμερα στην εξερεύνηση των δυνατοτήτων του φωτός. Το '80 η τέχνη του φωτός κάνει την εμφάνιση της στη δημόσια τέχνη και το δημόσιο χώρο.

Με τον όρο «δημόσια τέχνη», ή αλλιώς «Public Art», αναφερόμαστε σε κάθε μορφή τέχνης η οποία δημιουργείται για να εκτεθεί στη δημόσια σφαίρα (είτε αφορά τον υπαίθριο φυσικό δημόσιο χώρο ή τα ΜΜΕ ή το διαδίκτυο) και είναι προσβάσιμη από όλους. Έχει τις καταγωγές της στα μνημεία και τα αγάλματα του 19ου αιώνα που εξυπηρετούσαν σκοπούς προπαγάνδας. Το '70 με το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα και τη διεκδίκηση του δημόσιου χώρου από τους πολίτες, η αντίληψη της δημόσιας τέχνης άλλαξε ριζικά. Το «δημόσιο» του ορισμού δικαιώθηκε και απέκτησε νόημα αφού οι καλλιτέχνες καταπίονταν με θέματα που αφορούσαν το δημόσιο -το σύνολο των ανθρώπων- ως κοινωνική συλλογικότητα. *«Το κατά πόσο η δημόσια τέχνη είναι δημόσια αρκετά εξαρτάται από την ποιότητα και τον αντίκτυπο της συνδιαλλαγής της με το κοινό... όταν είναι πράγματι δημόσια, η τέχνη προσφέρει ευκαιρίες για εμπλοκή της κοινότητας αλλά δεν απαιτεί προκαθορισμένα αποτελέσματα».*^[34] Εισάγει στο προσκήνιο κοινωνικές ιδέες αλλά

[34] Knight, Cher Krause (2008), 'Public Art: theory, practice and populism'

επιτρέπει στο κοινό να τις επεξεργαστεί όπως θέλει και να φτάσει στα δικά του συμπεράσματα.

Τη δεκαετία του 1980 λοιπόν, έχουμε για πρώτη φορά τη σύμπραξη της δημόσιας τέχνης με τη τέχνη του φωτός. Το φως ως ένα εύπλαστο υλικό, ταυτόχρονα άυλο, δίνει την ευκαιρία στους καλλιτέχνες να δουν και να εκφράσουν τις κοινωνικές ανησυχίες και τα ζητήματα που τους ενδιαφέρουν με ένα νέο τρόπο. Το φως ως εκφραστικό μέσο παίρνει τη δημόσια τέχνη ένα βήμα παραπέρα εφόσον όχι μόνο αποπνέει έναν άλλο αέρα στις μέχρι τότε εκφράσεις της, αλλά επίσης επεκτείνει τα όρια της καθιστώντας τη νύχτα ως το νέο πεδίο εξερεύνησης και επαναπροσδιορισμού του δημόσιου χώρου. Καλλιτέχνες μάλιστα υποστηρίζουν ότι αν ο σκοπός της δημόσιας τέχνης είναι να συγκινήσει και να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα τότε το φως είναι ένας από τους προφανέστερους τρόπους.

Η σύμπραξη αυτή οδήγησε σε πολλά και ενδιαφέροντα έργα τις δεκαετίες που ακολούθησαν. Εγκαταστάσεις, γλυπτά, προβολές, δράσεις και παραστάσεις τοποθετούνται και διαδραματίζονται στον αστικό ιστό, με έργα αρχιτεκτονικής πολλές φορές να αναλαμβάνουν το ρόλο καμβά πάνω στον οποίο σχεδιάζεται το φως. Τα τελευταία χρόνια εξάλλου ο δημόσιος χώρος έχει έρθει στο επίκεντρο της καλλιτεχνικής παραγωγής ως πεδίο δημιουργίας και πειραματισμού από καλλιτέχνες, ξεπερνώντας σε συγκέντρωση ενδιαφέροντος ακόμα και παραδοσιακά ελκυστικούς χώρους όπως τα μουσεία και οι γκαλερί.

Παραδείγματα Light Art στο δημόσιο χώρο και την αρχιτεκτονική αποτελούν τα έργα των καλλιτεχνών Yann Kersale, Ron Haselden, Luis Hortalá και πολλών άλλων.

Η δημόσια τέχνη μέχρι τότε εκφραζόταν από τον όρο του μνημείου, ως ο αρχαϊκός τύπος δημόσιας τέχνης, φτιαγμένο συνήθως από ανθεκτικά υλικά και τοποθετημένο στο σημείο που εξελίχθηκε ένα συγκεκριμένο γεγονός για το οποίο και κτίστηκε. Ένα μνημείο από τη στιγμή ανέγερσής του εξυπηρετεί ένα σκοπό: ότι θα βρίσκεται πάντα εκεί, να κρατά ζωντανή τη μνήμη του θεατή. *«Ενώ βρισκόμαστε σε μια κοινωνία όπου το αμετάβλητο εκτιμάται, ταυτόχρονα υπάρχει μια συγκρουόμενη προτίμηση του εναλλακτικού»*, αναφέρει η Phillips.^[35]

Η δεκαετία του '90 είδε στη δημόσια τέχνη να κυριαρχεί ο όρος του αντιμνημείου^[36] και η θεώρηση της δημόσιας τέχνης ως κοινωνική παρέμβαση. Ο καλλιτέχνης R. Lozano-Hemmer, που ασχολείται με τη σύγχρονη δημόσια τέχνη εξηγεί ότι *«ένα μνημείο είναι κάτι που αναπαριστά την εξουσία, επιλέγοντας και δίνοντας υλική μορφή σε ένα κομμάτι της ιστορίας, ιδωμένο από την οπτική των ελίτ. Το αντιμνημείο είναι όμως δράση, είναι ένας τρόπος εναλλακτικού φετιχισμού του*

εικόνα 16, 17. 'Sept fois plus à l'ouest' εγκατάσταση του καλλιτέχνη Yann Kersalé στο Παρίσι 3/11/2011-4/03/2012. Πηγή: www.unitedstatesofparis.com

[35] Phillips, C.P. (1992), *Temporality and Public Art*, *Critical Issues in Public Art in Senie*, F.H., Webster, S.(eds.), *Content, Context and Controversy*, New York: IconEditions, σελ. 295-304

[36] Αγγλικός όρος: counter-monument, Young, J. E. (1992) 'The Counter-Monument: Memory against Itself in Germany Today'

Ο γάλλος καλλιτέχνης δημιούργησε μια φωτεινή εγκατάσταση στο μουσείο σχεδιασμένο από τον Jean Nouvel. Ανιληπτό ως μια λίμνη φωτός, οι φωτεινοί κύλινδροι σχηματίζουν ένα φωτεινό κήπο που ανάβει το βράδυ και αλλάζει χρώμα σύμφωνα με το κλίμα και την εποχή. Έτσι, ο φωτισμός του κτιρίου είναι σε αρμονία με το ρυθμό της εποχής και του περιβάλλοντος.

τόπου»^[37]. Το αντιμνημείο, ως μια απτή εμπειρία όρασης, ακοής και αφής, γίνεται βίωμα και προκαλεί το θεατή να στοχαστεί. Μια τέτοια αντίληψη παρέμβασης επαναπροσδιορισμού, εκ νέου νοηματοδότησης και επανοικειοποίησης του δημόσιου χώρου επιτυγχάνεται πολύ καλύτερα μέσα από εφήμερες, δυναμικές κινήσεις. Εξού και το γεγονός ότι η δημόσια τέχνη του φωτός, όπως και η ευρύτερη κατηγορία δημόσιας τέχνης έχει κυρίως χαρακτήρα εφήμερο αν και υπάρχουν παραδείγματα που αναθέσεις έργων και διοργανώσεις εκθέσεων κατέληξαν σε μόνιμες εγκαταστάσεις έργων στο τοπίο.

Εγκαταστάσεις φωτισμού τοποθετούνται στο αστικό περιβάλλον είτε μεμονωμένα είτε ως μέρος μεγαλύτερων και πιο συνολικών δράσεων. Η τάση για οργανωμένες εκθέσεις δημόσιας τέχνης δεν μετρά πολλές δεκαετίες ζωής. Όπως ήταν λογικό οι πρώτες προσπάθειες έφεραν αντιδράσεις, που αργότερα κατευνάστηκαν από τη θέσπιση ότι το κοινό θα μπορεί και θα πρέπει να λαμβάνει μέρος από τα πρώτα κιόλας δημιουργικά στάδια σε συνεργασία πάντα με τους καλλιτέχνες και τους επιμελητές.

Ο συνδυασμός της δημόσιας τέχνης και των επιμέρους ειδών της (*site-specific art, context-art, community-based art* κτλ.) με το φως, την αρχιτεκτονική και το φυσικό δημόσιο χώρο συνοψίζεται στα φεστιβάλ φωτισμού - *Light Festivals*.

Τα φεστιβάλ φωτισμού αποτελούν μια μορφή έκφρασης της τέχνης με αντικείμενο το φως που γεννήθηκε από τη διασταύρωση των προηγούμενων εικαστικών εκφράσεων, είναι όμως μοναδικό φαινόμενο. Η μοναδικότητά τους βρίσκεται στο γεγονός ότι είναι πειραματικές προσπάθειες μια συνολικής αντιμετώπισης του αστικού τοπίου που επεμβαίνουν στην καθημερινότητα της πόλης με εικαστικό και πρωτότυπο ταυτόχρονα τρόπο. Ο πολλαπλασιασμός τέτοιων παρεμβάσεων τα τελευταία χρόνια αποδεικνύει ένα καθολικό ενδιαφέρον διερεύνησης. Μέσα από την οπτική του καλλιτέχνη διαφαίνεται το πως η χρήση και ο σχεδιασμός του φωτός μπορούν ευφάνταστα -ακόμα και αν πρόκειται για εφήμερες παρεμβάσεις- να μεταμορφώσουν θετικά ένα τοπίο και μια κοινωνία. Το υβρίδιο αυτό φεστιβάλ τέχνης, έρχεται να τονώσει την εικόνα της νυχτερινής πόλης και να προσδώσει νέα νοήματα στην νυχτερινή εμπειρία.

εικόνα 18.

Η εγκατάσταση
του Yann Kersale
στο Musee du Quai
Branly. Πηγή: flux-
lighting

[37] R. Lozano-Hemmer, 'Alien relationships with Public Space', *Transurbanism*, 2002 όπως αναφέρεται στο Μνήμη και εμπειρία του χώρου, 2006, σελ.128

εικόνα 19. Φεστιβάλ στο Γιόρκ, Η.Β 'Illuminating York' 2012.
Πηγή: www.lilyfabia.wordpress.com

εικόνα 20. Amsterdam Light Festival 2012.
Πηγή: www.zaazi.org

II. Φεστιβάλ φωτισμού

1. Τι είναι – πότε εμφανίστηκαν

Τα φεστιβάλ φωτισμού είναι τακτικές παροδικές εκδηλώσεις γύρω από την τέχνη του φωτός που εξελίσσονται κατά κανόνα στο νυχτερινό αστικό δημόσιο χώρο και διαρκούν από μερικές μέρες έως μερικές εβδομάδες. Επαναλαμβάνονται συνήθως ανά ένα με τρία χρόνια. Ο όρος συμπεριλαμβάνει τόσο εξελιγμένα, πολύμορφα και δαπανηρά φεστιβάλ μεγάλης κλίμακας καθώς και μια πληθώρα μικρών, τοπικών φεστιβάλ όπως παρελάσεις, λιτανείες και παραδοσιακές εκδηλώσεις -συνήθως ιερής και θρησκευτικής προέλευσης- που υιοθετούν πια το μοντέρνο σχεδιασμό και τεχνολογίες.

Τα φεστιβάλ χαρακτηρίζονται από ένα εύρος τεχνικών, μορφών, εγκαταστάσεων και εξοπλισμών φωτισμού που με την εξέλιξη των τεχνολογιών και της επιστήμης, ολοένα και αυξάνεται. Προβολές σε οθόνες, προσόψεις κτιρίων και όχι μόνο (video mapping), χρήση δεσμιδών laser, φωτισμένα μέσα μεταφοράς, αστικά έπιπλα και εξοπλισμός, κινούμενες εικόνες-βίντεο, καλλιτεχνικές εγκαταστάσεις φωτός, διαδραστικές και μη, σε πολλαπλούς τόνους και αποχρώσεις είναι μόνο κάποιες από τις μορφές και τις τεχνικές που μεθοδεύονται στα πλαίσια των φεστιβάλ φωτισμού.

Τα light festivals έχουν τις ρίζες τους στις αντίστοιχες εκδηλώσεις και εκθέσεις που χρονολογούνται ήδη από το 1920 αλλά συστηματικά, ως οργανωμένες περιοδικές εκδηλώσεις, τα φεστιβάλ φωτισμού έκαναν την εμφάνισή τους τις τελευταίες δεκαετίες. Σήμερα έχουν πλέον διαδοθεί και εδραιωθεί σε πολλές πόλεις στην Ευρώπη αλλά και ανά τον κόσμο. Στην Ελλάδα, φεστιβάλ και διοργανώσεις σχετικές με το φωτισμό έκαναν την εμφάνισή τους πρόσφατα, με παραδείγματα όπως το Φεστιβάλ φωτισμού 'Luminous' στα Ιωάννινα το Δεκέμβριο του 2014^[38] και το διεθνές εργαστήριο για το σχεδιασμό φωτισμού στην Κέα τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου.

---

[38] Luminous Ioannina Light Festival 2014, <http://www.rethinkthenight.com/>

εικόνα 21. Φεστιβάλ στο Γιόρκ, Η.Β 'Illuminating Yotk' 2008. Ο καλλιτέχνης Ross Ashton φωτίζει το μουσείο Yorkshire. Το έργο ονομάζεται 'Accendo' και βασίζεται στις ιστορικές αξίες της πόλης και τη σχέση επιστήμης και θρησκείας. Πηγή: sensorystories.wordpress

Το 2015 έχει ανακηρυχθεί το 'Διεθνές Έτος Φωτός και τεχνολογιών με βάση το φως'. Στο πλαίσιο αυτό έχουν προγραμματιστεί πολλά σεμινάρια, συμπόσια, εργαστήρια, ημερίδες και εγκαταστάσεις καθώς για πρώτη φορά το φως και οι δυνατότητες του βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής της διεθνούς επιστημονικής και καλλιτεχνικής κοινότητας.

2. Οργανισμοί – κοινότητες – στόχοι διοργανωτών - κριτικές

*οργανισμοί
κοινότητες για
το φως στο
δημόσιο χώρο*

Τα φεστιβάλ φωτισμού διοργανώνονται μέσα από τη συνεργασία της εκάστοτε πόλης και των τοπικών φορέων με διάφορους επαγγελματικούς συνεργάτες, σχεδιαστές, ειδικούς και καλλιτέχνες και συνήθως πραγματοποιούνται υπό την αιγίδα και την εποπτεία των αντίστοιχων εγχώριων ή διεθνών κοινοτήτων. Η διεθνής κοινότητα αστικού φωτισμού 'LUCI' (Lighting Urban Community International) συστάθηκε το 2002 κατ' εντολή της πόλης της Λυών, η οποία διοργανώνει και το δημοφιλέστερο φεστιβάλ φωτισμού παγκοσμίως. Η 'LUCI' αριθμεί σήμερα πάνω από εκατό μέλη από τα οποία: εβδομήντα χώρες από τέσσερις ηπείρους και σαράντα συνεργαζόμενα μέλη (διεθνείς εταιρείες, σχεδιαστές φωτισμού, αρχιτέκτονες, πανεπιστήμια, ανεξάρτητους επαγγελματίες). Το διεθνές αυτό δίκτυο έχει ως κοινό άξονα την αντίληψη του φωτός ως βασικό εργαλείο για βιώσιμη αστική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Ευρύτερος στόχος του είναι η παγκόσμια σύνδεση των μελών της κοινότητας μέσα από κοινές αρχές εκμετάλλευσης του εργαλείου του φωτισμού και κατά συνέπεια η εξασφάλιση ξεχωριστών νυχτερινών εμπειριών, με σεβασμό κάθε φορά στις αξίες και τα χαρακτηριστικά του τόπου.^[39]

Ανάμεσα σε άλλες πρωτοβουλίες της 'LUCI' και των διοργανωτών φεστιβάλ φωτισμού είναι και η σύσταση του 'Διεθνούς Οργανισμού Φεστιβάλ Φωτισμού'. Ο οργανισμός αυτός αποτελεί μια ανοικτή πλατφόρμα που έχει ως στόχο την συμπαραγωγή και το διάλογο μεταξύ των διοργανωτών τέτοιων φεστιβάλ.

Τα φεστιβάλ αποτελούν μια πλατφόρμα έκφρασης των καλλιτεχνών και πολύ συχνά αποτελούν χώρο σύμπραξης και συνεργασίας μεταξύ φοιτητών, καθηγητών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, σχεδιαστών, επαγγελματιών εταιρειών, των τοπικών φορέων και της κοινότητας. Σε ένα γενικό πλαίσιο προωθούνται ως γεγονότα που προάγουν τον πειραματισμό και τη δημιουργικότητα, το διάλογο και τη διάδραση ανθρώπου - δημόσιου χώρου. Δημιουργείται ένα κλίμα χαράς και διασκέδασης συνήθως μέσω μιας θεματικής ή σπανιότερα, έχοντας κάποιο ιστορικό ή θρησκευτικό γεγονός ως υπόβαθρο. Άλλοτε με εντονότερο το χαρακτήρα των τεχνολογικών επιτευγμάτων και της επίδειξης των εξελίξεων στον τομέα του φωτισμού και άλλοτε με την πρόθεση για δημιουργία ενός γεγονότος-οροσήμου, όλα σχεδόν αποκτούν περιβαλλοντική χροιά. Μικρά ή μεγαλύτερα φεστιβάλ, ο στόχος είναι κοινός: πέρα από την μύηση του κόσμου στην τέχνη

[39] Για εκτενή κατάλογο κοινοτήτων γύρω από το φως βλέπε Παράρτημα Α

εικόνα 22. 'Glow' Αϊντχόφεν 2012. Πηγή: <http://www.gloweindhoven.nl/>

του φωτός, να αξιοποιηθεί το νυχτερινό περιβάλλον της πόλης με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και να γίνει φορέας πολιτισμού, αφήνοντας ίχνη δράσεων και μετά το πέρας των εκδηλώσεων αυτών.

*κριτική των
φεστιβάλ*

Όπως και κάθε άλλο γεγονός που διαδραματίζεται στο δημόσιο χώρο και απευθύνεται σε ένα ευρύ κοινό, έτσι και τα φεστιβάλ φωτισμού τυγχάνουν κριτικής και επίκρισης. Όπως κάθε μεγάλη διοργάνωση, κατηγορούνται για ελλιπή οργάνωση και απουσία πρόνοιας που προκαλεί δυσφορία και ταλαιπωρία ενώ η προσκόμιση εισιτηρίου περιορίζει το κοινό στο οποίο απευθύνεται θέτοντας το χαρακτηρισμό τους ως «δημόσια φεστιβάλ» προς αμφισβήτηση.^[40] Είναι προφανές ότι τέτοια φεστιβάλ μπορούν να μετατραπούν σε ορόσημα για ένα τόπο, να τονώσουν την οικονομία, τον τουρισμό και να προσδώσουν κύρος και θετικά στοιχεία στην «εικόνα» μιας πόλης. Οι φιλοδοξίες για προσέλκυση μεγάλου κοινού και η προσήλωση σε μια εμπορική λογική μπορούν, πράγματι, να υπονομεύσουν τη δημιουργικότητα των καλλιτεχνών και να στερήσουν κάθε μοναδικότητα και πρωτοτυπία. Έτσι παράγονται εμπορευματοποιημένα, φαντασμαγορικά και μεν γεγονότα που είναι όμως κενά χωρίς ιδιαίτερο νόημα και ουσία. Όπως όμως αναφέρει και ο Tim Edensor,^[41] τέτοιες υποθέσεις αντιμετωπίζουν τον άνθρωπο ως παθητικό ον που παρακολουθεί τις, κατά τα άλλα, εντυπωσιακές παραστάσεις που του παρουσιάζονται άκριτα και χωρίς να ερμηνεύει αυτό που βλέπει, κάτι που δεν ισχύει.

*γιατί τα
επιλέγουμε*

Τα φεστιβάλ φωτός δεν αποτελούν απλά δημόσια φεστιβάλ με ρηχές διαστάσεις που αποσκοπούν μόνο στο οικονομικό κέρδος. Τα μοναδικά, ξεχωριστά χαρακτηριστικά τους είναι που τα διαφοροποιούν από πολλές εφήμερες εκδηλώσεις, και που τα καθιστούν ικανά να προσφέρουν μοναδικές εμπειρίες στο δημόσιο χώρο. Ως φεστιβάλ τέχνης σημαίνουν πρωτοπορία, δημιουργικότητα, εφευρετικότητα. Πόσο μάλλον όταν τα φεστιβάλ τέχνης πραγματεύονται το φως και τις τεχνολογίες φωτισμού: ένα πεδίο που συνεχώς ανανεώνεται, διευρύνεται και εξελίσσεται. Το φως ως «δομικό» υλικό τίθεται στη διάθεση καλλιτεχνών για το σχεδιασμό του δημόσιου χώρου και της εμπειρίας του. Τα φεστιβάλ έχουν την ικανότητα να μεταμορφώσουν εξ' ολοκλήρου τον οικείο αστικό χώρο για λίγες μέρες. Και το διάστημα αυτό είναι που η πόλη ξεσκεπάζει όλες τις δυνατές ποιότητες της ως χώρος κοινωνικής συνδιαλλαγής. Οι θετικές αυτές αξίες που εμφανίζονται τότε είναι που θέλουμε να τονιστούν, κάτι που πολύ λίγα δρώμενα έχουν την ικανότητα να αναδείξουν. Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω στοιχείων είναι που μας έκαναν να αναζητήσουμε τρόπους ανανέωσης της εμπειρίας του νυχτερινού δημόσιου χώρου μέσα τα φεστιβάλ φωτισμού.

[40] Bradshaw, J. (2010) 'Is Nuit Blanche a victim of its own success' The Globe and Mail και Bigge, R. (2007) 'Let There Be Night', Toronto Star

[41] Edensor, T. (2014) 'The potentialities of Light Festivals', Insights, 3(7)

3. Κατηγοριοποίηση των φεστιβάλ

Κανένα φεστιβάλ δεν είναι ίδιο με τα άλλα και γι' αυτό δεν έχουν όλα τον ίδιο αντίκτυπο στην κάθε κοινότητα αντίστοιχα. Για την επιλογή των πιο αντιπροσωπευτικών φεστιβάλ φωτισμού απαριθμήσαμε τα πιο διαδεδομένα.^[42] Μελετήσαμε τα βασικότερα τους χαρακτηριστικά και οδηγηθήκαμε σε κάποιες πρώτες κατατάξεις ανάλογα με το μέγεθος και την επιρροή τους (αριθμός επισκεπτών σε σχέση με το πληθυσμό της πόλης στην οποία λαμβάνουν χώρα), τη διάρκεια και την περιοδικότητα τους καθώς και το ύφος που τα διέπει. Μεταξύ σαράντα επτά φεστιβάλ φωτισμού από τέσσερις ηπείρους επιλέξαμε τα κυριότερα για μια πρώτη προσέγγιση, που είναι τα εξής:

1. *'Glow'*, Αϊντχόφεν, Ολλανδία
2. *'Amsterdam Light Festival'*, Άμστερνταμ, Ολλανδία
3. *'LichtFestival'*, Γάνδη, Βέλγιο
4. *'Festival of Lights'*, Βερολίνο, Γερμανία
5. *'Leipzig Festival of Lights'*, Λειψία, Γερμανία
6. *'Illuminating York'*, Γιορκ, Ηνωμένο Βασίλειο
7. *'Lumiere'*, Ντάραμ, Ηνωμένο Βασίλειο
8. *'Light in Alingsås'*, Αλίνγκσας, Σουηδία
9. *'LuxHelsinki'*, Ελσίνκι, Φιλανδία
10. *'Lumina'*, Λισαβόνα, Πορτογαλία
11. *'Fête des Lumières'*, Λυών, Γαλλία
12. *'Circle of Light'*, Μόσχα, Ρωσία
13. *'Signal'*, Πράγα, Τσεχία
14. *'Bella Skyway Festival'*, Τορούν, Πολωνία
15. *'NYFOL'*, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ
16. *'Filux'*, πόλη του Μεξικό, Μεξικό
17. *'Vivid Sydney'*, Σύδνεϋ, Αυστραλία
18. *'Switch On'*, Πεκίνο, Κίνα
19. *'iLight Marina Bay'*, Σιγκαπούρη, Δημοκρατία της Σιγκαπούρης
20. *'Festival of the Light'*, Οσάκα, Ιαπωνία
21. *'Dubai Festival of Lights'*, Ντουμπάι, ΗΑΕ
22. *'Lights in Jerusalem'*, Ιερουσαλήμ, Ισραήλ
23. *'Delightful Colours of the River'*, Μπανγκόκ, Ταϊλάνδη

---

[42] Για τον κατάλογο των σαράντα επτά φεστιβάλ βλέπε Παράρτημα Β

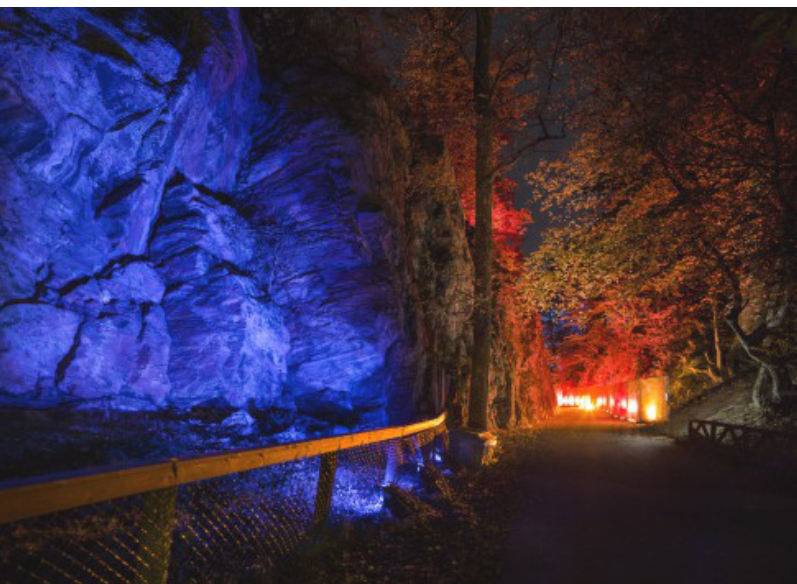
σχολιασμός πρώτης
προσέγγισης

Το δημοφιλέστερο με διαφορά από τα φεστιβάλ είναι το ετήσιο *'Fête des Lumières'* στη Λυών της Γαλλίας με τον αριθμό επισκεπτών να φτάνει τα τέσσερα εκατομμύρια κάθε χρόνο. Αυτό προκαλεί μεγάλη έκπληξη αν σκεφτεί κανείς ότι διαρκεί μόνο τέσσερις μέρες σε αντίθεση με το *'Festival of the Light'* στην Οσάκα της Ιαπωνίας που διαρκεί σαράντα μέρες και είναι το δεύτερο σε επισκεψιμότητα φεστιβάλ παγκοσμίως, με τους επισκέπτες να φτάνουν τα 2'860'000. Τα φεστιβάλ στη Λυών και τη Γάνδη είναι και οι παλαιότερες διοργανώσεις. Τα πρώτα αυτά φεστιβάλ ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν συσταθεί τουλάχιστον πέντε νέα φεστιβάλ. Τα λιγότερο δημοφιλή φεστιβάλ φωτισμού, που συγκεντρώνουν το μικρότερο σε αριθμούς κοινό, είναι το *'Illuminating York'* στην ομώνυμη πόλη του Ην. Βασιλείου και το *'Light in Alingsås'* στην πόλη Αλίνγκσας της Σουηδίας. Τα πλείστα αποτελούν ετήσιες εκδηλώσεις ενώ υπάρχουν και φεστιβάλ που πραγματοποιούνται κάθε δύο ή τρία χρόνια.

Πέρα από την κατάταξη με βάση τα στατιστικά χαρακτηριστικά των φεστιβάλ, προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε κάποια κοινά στοιχεία τους ως προς το χαρακτήρα, το ύψος και τις ιδέες που προσβέβουν. Καταλήξαμε σε μια ομαδοποίηση επτά ενοτήτων φεστιβάλ με τα εξής βασικότερα χαρακτηριστικά αντίστοιχα: i. εκπαιδευτικός-πειραματικός χαρακτήρας, ii. θεματικός ιστορικός ή θρησκευτικός χαρακτήρας, iii. μεταμόρφωση του δημόσιου χώρου, iv. φαντασμαγορική και γιορτινή ατμόσφαιρα, v. προώθηση του 'αισθήματος της κοινότητας', vi. η επίδειξη νέων τεχνολογιών και vii. ο εμπορικός χαρακτήρας. Η διαδικασία αυτή μας βοήθησε να αναγνωρίσουμε τις ιδιαίτερες ποιότητες των φεστιβάλ φωτισμού αλλά ταυτόχρονα να συνειδητοποιήσουμε ότι όλα τα φεστιβάλ συνδυάζουν πολλά στοιχεία που με διαφοροποιήσεις γεννούν πολλαπλά αποτελέσματα.

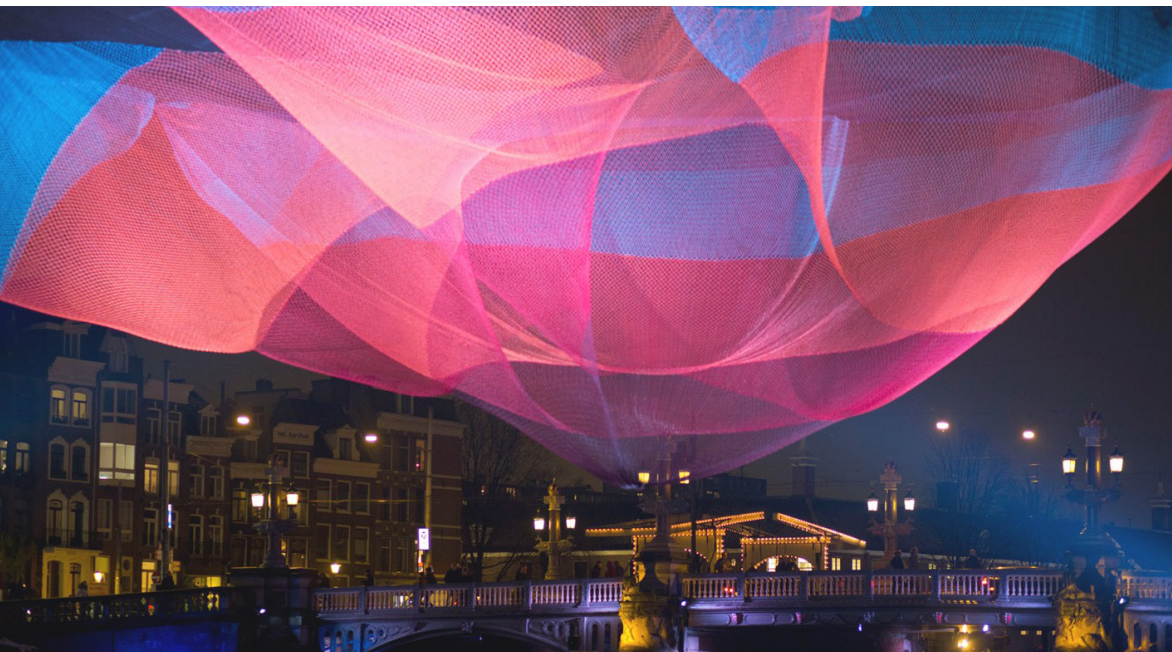
Μέσα από τη διερεύνηση μας αυτή καταλήξαμε στην επιλογή τεσσάρων φεστιβάλ φωτισμού, τα οποία θα αναλύσουμε και θα αξιολογήσουμε μέσα από κάποιους βασικούς άξονες. Τα φεστιβάλ αυτά, όντας διαφορετικά μεταξύ τους αλλά ταυτοχρόνως έχοντας στοιχεία τα οποία συγκλίνουν σε ένα βασικό μοντέλο, θα μας επιτρέψουν να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη και συνολική εικόνα απέναντι στο φαινόμενο των σύγχρονων φεστιβάλ φωτισμού. Τα φεστιβάλ που επιλέγουμε είναι τα εξής: 1. *Fête des Lumières'* στη Λυών της Γαλλία, 2. *Delightful Colours of the River - Loi Krathong Festival* στην Μπανγκόκ της Ταϊλάνδης, 3. *Leipzig Festival of Lights'* στη Λειψία της Γερμανίας και 4. *Lumiere'* στο Ντάρμ στο Ην. Βασίλειο. ^[43]

[43] Για την ανάλυση-κατηγοριοποίηση των εικοσι τριών φεστιβάλ βλ. Παράρτημα Γ

εικόνα 23. Light in Alingsas 2012, Robert Persson.
Πηγή: <http://www.lightsinalingsas.se/>

εικόνα 24. Amsterdam Light Festival. Πηγή: <http://passagenproject.com/>

εικόνα 25. 'Bourrasque' Fête des Lumières,Λυών 2011.
Πηγή: <http://www.dezeen.com/>

εικόνα 26. 'Vivid Sydney' 2014, Η όπερα του Σύδνεϋ.
Πηγή: James Horan

III. Άξονες ανάλυσης βασικού μοντέλου

Τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά των φεστιβάλ, που τα διαφοροποιούν από πολλές δημόσιες εκδηλώσεις, είναι αυτά που τα κάνουν ικανά να προσφέρουν μοναδικές εμπειρίες και βιώματα στο νυχτερινό χώρο. Πολλές φορές στη σύγχρονη βιβλιογραφία γίνονται αναφορές στη συσχέτιση του κινηματογραφικού χώρου της πόλης όπως παρουσιάζεται σε μια ταινία και του πραγματικού χώρου της πόλης. Στον κινηματογράφο έχουμε τη σκηνοθέτηση της πόλης μέσα από μια διαδικασία που παράγει ένα νέο αντικείμενο, την ταινία, όπου ο χώρος επανασηματοδοτείται. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι με τον ίδιο τρόπο στα φεστιβάλ και γενικότερα στα πολιτιστικά και καλλιτεχνικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στο δημόσιο χώρο, γίνεται μια σκηνοθέτηση της πόλης σε πραγματικό όμως χρόνο και στην πραγματική της υπόσταση. Η πόλη σκηνοθετείται, δεν αποτελεί μόνο το σκηνικό αλλά συμμετέχει στο σενάριο. Αυτό που διαφοροποιείται στα φεστιβάλ αυτά και τα εκτινάσσει από την καθημερινότητα είναι η έννοια του δημόσιου χώρου στον οποίο εκτυλίσσονται, η εκτροπή από τη χρονική συνέχεια του παρόντος, και ο ρόλος του κοινού σ' αυτή τη νέα χωρική και χρονική διάσταση. Θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε το βασικό μοντέλο των φεστιβάλ φωτισμού και θα αναζητήσουμε τους τρόπους που αυτά τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά συμβάλλουν στην αναγέννηση της εμπειρίας του νυχτερινού δομημένου χώρου, εστιάζοντας σε τέσσερις άξονες: α. το **ρόλο του χώρου της πόλης**, β. την **έννοια της χρονικότητας** και του εφήμερου, γ. τον **ενεργό ρόλο του κοινού** και τη σχέση του με την πόλη και δ. τη **διαχείριση του φωτός** στη δημιουργία ατμόσφαιρας.

1. Ο χώρος της πόλης

Η πόλη αποτελείται από ένα δίκτυο τόπων, οι οποίοι στη μεγάλη διάρκεια τους είναι αναλλοίωτοι, και αποτελούν αναπόσπαστα σημεία της. Όταν αυτοί οι τόποι χρησιμοποιηθούν, τότε γίνονται χώροι. Οι χώροι της πόλης αλλάζουν ανάλογα με τις δράσεις που φιλοξενούν κάθε φορά. Σύμφωνα με τον M. De Certeau, ο τόπος είναι ένας στιγμιαίος σχηματισμός θέσεων. Έχουμε χώρο μόλις λάβουμε υπόψη τα διανύσματα της κατεύθυνσης, της ταχύτητας και του χρόνου.^[44]

Ο δημόσιος χώρος παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας ζωντανής και συνεκτικής πόλης. Οι δημόσιοι χώροι -περισσότερο τη νύχτα παρά τη μέρα- έχουν την ικανότητα να προωθούν τις κοινωνικές σχέσεις και μέσα απ' αυτούς να προάγεται η κοινωνική συνοχή της πόλης, η ελεύθερη κοινωνική αλληλεπίδραση και το αίσθημα της συλλογικότητας.^[45] Ωστόσο, σήμερα υπάρχει η ανάγκη τόνωσης της κοινωνικότητας της νυχτερινής πόλης. Τα στοιχεία της, έχασαν αυτή τους δύναμη, τουλάχιστον στην καθημερινότητα. Τα φεστιβάλ φωτισμού και η τέχνη του φωτός, εμπλουτισμένα με το στοιχείο του δημόσιου χαρακτήρα, προσφέρουν ευκαιρίες ανύψωσης της νυχτερινής ποιότητας της πόλης. Τα γεγονότα σχεδιάζονται για ένα συγκεκριμένο τόπο και αρκετές φορές αφορούν μόνο αυτό και τους κατοίκους του. Μπορεί να είναι δυναμικά, εξελισσόμενα, εφήμερα γεγονότα, αλλά πάντα σχετικά με το χώρο γύρω τους.

Όπως αναφέρει η Patricia Phillips,^[46] η δημόσια τέχνη είναι εμπλουτισμένη με μια πληθώρα φιλοσοφικών, πολιτικών και αστικών ζητημάτων. Προσφέρει την οπτική δυνατότητα για να εκφραστούν και να διερευνηθούν δυναμικές συνθήκες συλλογικότητας. Η δημόσια τέχνη δεν είναι δημόσια επειδή είναι κάτι που σχεδόν ο καθένας μπορεί να παρακολουθήσει, αλλά επειδή έχει ως κύριο θέμα ανάλυσης το δημόσιο χώρο. Είναι δημόσια λόγω των ερωτημάτων που θέτει, και λιγότερο για την προσβασιμότητά της και τον όγκο των επισκεπτών. Τα φεστιβάλ επιζητούν από τη μια τη συνεργασία με την υλική υπόσταση της πόλης και από την άλλη την αξιοποίηση του δημόσιου χώρου ως τόπου συναντήσεων και διαλόγου. Έτσι επηρεάζονται τόσο η σχέση μεταξύ των μελών της κοινότητας, όσο και η σχέση της κοινότητας με τον τόπο. Ο χώρος της πόλης είναι απαραίτητος στη διεξαγωγή των φεστιβάλ, και αντίστροφα, ο δημόσιος χαρακτήρας των φεστιβάλ μετέχει στην κατανόηση του χώρου της πόλης.

Μέσα από τα φεστιβάλ, το άτομο ενσωματώνεται σε μεγαλύτερες ομάδες που βιώνουν κοινές συνολικές-συλλογικές εμπειρίες. *«Η δημόσια τέχνη είναι η τέχνη που έχει να κάνει με το κτίσιμο της κοινότητας, όχι μόνο*

*αίσθηση
κοινότητας*

[44] M. de Certeau, *L'invention du quotidien*, 1994, όπως αναφέρεται στο Μνήμη και εμπειρία του χώρου

[45] Alves, T. (2007) 'Art, Light and Landscape New Agendas for Urban Development'

[46] Phillips, C.P. (1992) κεφ.22: *Temporality and Public Art, Critical Issues in Public Art: Content, Context and Controversy*

το κτίσιμο μέσα σε μια κοινότητα» όπως αναφέρει ο Pat Benincasa.^[47] Το κτίσιμο της κοινότητας και η προώθηση της, εξαρτάται από τέσσερις θεμελιώδεις αξίες: την κοινή ιστορία, την κοινή ταυτότητα, τις κοινές ανάγκες και τις κοινές φιλοδοξίες.^[48] Η έκφραση ενός πολιτισμού μέσα από την τέχνη του φωτός, μπορεί να προωθήσει αυτές τις αξίες. Τα φεστιβάλ φωτισμού είναι καταλύτες κοινωνικής συνοχής, γιατί με την παρουσία του κόσμου γίνονται περιβάλλοντα διαμόρφωσης και ανταλλαγής ιδεών.

Το κάθε σημείο της πόλης είναι ξεχωριστός χώρος για τον καθένα αφού τον βιώνει διαφορετικά. Ένα σοκάκι που για κάποιον δεν έχει σημασία, για κάποιον άλλο είναι η καθημερινή του διαδρομή, ενώ μια πλατεία δεν είναι μόνο ένας δημόσιος χώρος αλλά ένας τόπος που διασταυρώνονται διάφοροι ιδιωτικοί χώροι^[49]. Η καθημερινότητα της πόλης αποτελείται από ατομικές εμπειρίες. Όταν ένα συμβάν έρχεται να σκηνοθετήσει εκ νέου την πόλη, τότε οι εμπειρίες γίνονται συλλογικές και οι δεσμοί της κοινότητας, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια διεξαγωγής τους, ισχυροποιούνται.

*αίσθηση
ταυτότητας
τόπου*

Τα φεστιβάλ αναπτύσσουν την αίσθηση ταυτότητας του τόπου. Οι θεματικές ενότητες των φεστιβάλ συχνά αφορούν μια κοινή ιστορία. Η ανάμνηση της τοπικής ιστορίας και των γεγονότων του παρελθόντος ενδυναμώνουν την αίσθηση του 'ανήκειν' και τους συναισθηματικούς δεσμούς με τον τόπο. Το κοινό έχει τη δυνατότητα να γιορτάσει την πόλη και την κοινή κληρονομιά της. Ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η σύνδεση με άλλους τόπους και άλλες εποχές, τονίζοντας πολλές φορές πτυχές του τόπου που ίσως αγνοούνται. Έτσι, κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης και της συμμετοχής στα φεστιβάλ, δημιουργείται το αίσθημα της υπερηφάνειας στον κάτοικο, ενώ στον απλό επισκέπτη δημιουργούνται αισθήματα θαυμασμού και πρωτόγνωροι δεσμοί με τόπους που πριν θεωρούσε ξένους. Παράλληλα, η δημόσια τέχνη «εξανθρωπίζει» τις πεζές και πολλές φορές καταθλιπτικές αστικές μορφές, και είναι ένας τρόπος εξέλιξης της ποιότητας ζωής της πόλης και της ευημερίας της. Ο εξανθρωπισμός του αστικού περιβάλλοντος που έχει ως κέντρο του τον πολίτη, θέτει τα θεμέλια για τη δημιουργία άρρηκτων δεσμών μεταξύ ανθρώπων και τόπου.

2. Χρονικότητα στα φεστιβάλ

Η δεύτερη αξία-άξονας ανάλυσης των φεστιβάλ είναι η έννοια της χρονικότητας, δηλαδή η χρονική στιγμή που εμφανίζονται και η διάρκεια που έχουν. Όπως αναφέραμε προηγουμένως, ένας τόπος γίνεται χώρος όταν προστεθεί σ' αυτόν η έννοια του χρόνου και της κίνησης. Η χρονικότητα των εκδηλώσεων αυτών είναι το στοιχείο που τα

[47] Skarjune, 1993, 'The gathering place', σελ. 19) όπως αναφέρεται στο Hall, T., Robertson, I. (2001) 'Public Art and Urban Regeneration: advocacy, claims and critical debates', Landscape Research, 26(1)

[48] Selwood, S. (1995b) The Benefits of Public Art, σελ.71

[49] J-J. Delfour, 'Rue et theatre de rue.Habitation de l'espace urbain et spectacle theatral', 1997, όπως αναφέρεται στο Μνήμη και εμπειρία του χώρου, σελ.127

εικόνα 27. 'Fete des Lumieres' Λυών 2014. Πηγή: <http://www.fetedeslumieres.lyon.fr/>

χαρακτηρίζει περισσότερο και τα εξαιρεί από το κανονικό. Τα φεστιβάλ αποτελούν μια νέα εφήμερη μορφή μαζικής κοινωνικοποίησης που εισβάλλει στην πόλη και διακόπτει την καθημερινή της ροή. Τα εφήμερο του χαρακτήρα τους παρακινεί το κοινό να συσχετιστεί μαζί τους και να λάβει μια πιο ισχυρή θέση απέναντι στην τέχνη του φωτός, βιώνοντας με πολύ ιδιαίτερο τρόπο το νυχτερινό τοπίο. Σε ένα χώρο εκτός των τακτικών της ρουτίνας, τα φεστιβάλ φωτισμού με τη δημιουργία ξεχωριστών στιγμών, έχουν την ικανότητα να αναπαράγουν το χώρο, προκαλώντας μια αποσταθεροποίηση του καθημερινού.

*η έννοια του
εφήμερου
στη χρονική
σφαίρα*

Η καθημερινή ζωή είναι η σφαίρα μέσα στην οποία οι κοινωνικές σχέσεις αναπτύσσονται και συνδέονται. Σε αυτή την καθημερινότητα, όταν μια στιγμή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αυτό που τη χαρακτηρίζει είναι το εφήμερο. Σύμφωνα με το Lefebvre, υπάρχουν δύο κλίμακες χρόνου στις οποίες εκτυλίσσεται η καθημερινότητά μας^[50]: η γραμμική και η κυκλική. Η γραμμική αφορά το χρονοδιάγραμμα, τη λογική ακολουθία με την οποία εκτυλίσσεται ο χρόνος, και αφήνει πίσω του το παρελθόν. Η γραμμική συνέχεια δεν έχει τέλος, και καμία ενέργεια δεν επαναλαμβάνεται. Η κάθε στιγμή που εμπεριέχει είναι μοναδική. Η ζωή μας ακολουθεί αυτό το χρονοδιάγραμμα. Παρόλο που θα σταματήσει σε κάποιο σημείο, ο χρόνος συνεχίζει να τρέχει ως έχει. Και ενώ αντιλαμβανόμαστε τη γραμμική, ατέρμονη ακολουθία και τους εαυτούς μας ως πεπερασμένα στοιχεία αυτής, εκλαμβάνουμε παράλληλα το χρόνο ως επανάληψη στη καθημερινότητά μας. Αυτή είναι η κυκλική ροή του χρόνου, και γενικά όλες οι δραστηριότητες που συμβαίνουν ανά καθορισμένα χρονικά διαστήματα – η επανάληψη των εποχών, οι μέρες τις βδομάδας, τα καθημερινά γεύματα – όλα επαναλαμβάνονται αλλά ταυτόχρονα είναι μοναδικά.

Η πρωτοπορία δημιουργείται όταν η μηχανική στιγμή μέσα σ' αυτή τη γραμμική χρονική ακολουθία, μετατρέπεται σε μια πολύτιμη στιγμή. Μια στιγμή που επιλέγεται και αναδύεται από τη μηδμιονότητα της καθημερινότητας.^[51] Και ύστερα, αυτή η στιγμή δε βιώνεται πια ως κοινοτυπία, αλλά αποκτά ιδιαίτερο νόημα. Αυτή η στιγμή συνεχίζει για κάποιο καθορισμένο χρονικό διάστημα. Αν γίνει συνεχής τότε μεταφέρεται πάλι στην κοινή σφαίρα της καθημερινότητας. Η στιγμή αυτή υπάρχει μόνο στο παρόν, αλλά κερδίζει μια συνέχεια στο μέλλον. Τα φεστιβάλ ως εφήμερες «επιθέσεις» στη ροή του προγράμματος, έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν τέτοιες μοναδικές στιγμές και να διακόψουν με ιδιαίτερο και ευχάριστο τρόπο τη ρουτίνα.

Όπως αναφέρει ο Bonfiglioli, το εφήμερο δε σημαίνει παροδικό, το γεγονός είναι συνεχές, η πόλη μετασχηματίζεται, και διατηρεί ένα συγκεκριμένο χάρισμα.^[52]

[50] Lefebvre, H. (2002) 'Critique of everyday life: Foundation for a sociology of the everyday', σελ. 231

[51] Lefebvre, H. (2002) 'Critique of everyday life: Foundation for a sociology of the everyday', σελ. 348-349

[52] 2004, Όπως αναφέρεται στον Alves, T. (2006) 'Night: Opportunities and Innovation in the Territory-Understanding the night'

Η καθημερινότητα ενός χώρου διαμορφώνεται από τις δραστηριότητες των κατοίκων, των εργατών, των επισκεπτών και όσων έχουν άμεση σχέση με αυτόν. Αυτή η καθημερινότητα πλαισιώνει τις αντιλήψεις των ανθρώπων για το συγκεκριμένο τόπο και τον τρόπο που βιώνεται. Το εφήμερο των φεστιβάλ δίνει την ευκαιρία να βιώσει κανείς το χώρο με διαφορετικό τρόπο και αποκαλύπτει τις δυνατότητες που -υπό άλλες συνθήκες- αγνοούνται.^[53] Η εκτροπή των καθημερινών κωδικών της πόλης είναι, όπως αναφέρει η E.Darporto^[54], μια από τις βασικές αναζητήσεις των καλλιτεχνών διότι δημιουργούν νέες οπτικές σε ένα χρόνο εξαιρέσεως και επιτρέπουν την αμφισβήτηση του παρόντος. Μια προβολή σε ένα ασήμαντο κατά τ' άλλα κτίριο, μια εγκατάσταση σε μια μικρή πλατεία, η δημιουργία κάποιων διαδρομών μέσα στην πόλη, όλα αυτά δίνουν ιδιαίτερη αξία στους συγκεκριμένους τόπους που πλέον αποκτούν άλλη σημασία. Εξάλλου, όταν βρισκόμαστε συχνά μπροστά σε ένα οικείο σκηνικό, το αντιμετωπίζουμε με λιγότερη προσοχή επειδή η περιέργεια μας είναι μικρή. Αντίθετα, όταν κάτι εμφανίζεται μπροστά μας για πρώτη φορά είναι πιο ζωντανό, του δίνουμε μεγαλύτερη προσοχή και η αξία του στην αντίληψή μας αυξάνεται λόγω ακριβώς του εφήμερου χαρακτήρα του.

Η νέα εικόνα της πόλης φιλοξενεί νέες δραστηριότητες, νέους χρήστες, και προκαλεί πρωτόγνωρα συναισθήματα. Κατά συνέπεια, τα φεστιβάλ φωτισμού έχουν τη δυνατότητα να προκαλέσουν αυτό που ο Jane Bennett αποκαλεί «εκ νέου γοητεία» της σύγχρονης πόλης, όχι μόνο μέσω της μαγείας και της ευχαρίστησης, αλλά με την εμπειρία μιας πιο μυστηριώδους αίσθησης: «της διαταραχής της κανονικής αισθητικής-ψυχικής και πνευματικής διάθεσης».^[55]

3. Ρόλος του κοινού

Τα φεστιβάλ φωτισμού και γενικότερα πολλές δημόσιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις τα τελευταία χρόνια, αποτελούν ένα είδος συμμετοχικής-διαδραστικής τέχνης. Η συμμετοχική τέχνη είναι η τέχνη που ενσωματώνεται στην καθημερινή ζωή, ως συλλογική κοινωνική εμπειρία, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την παραδοσιακή σχέση μεταξύ των θεατών και του έργου^[56], με στόχο όχι μόνο να καταστήσει το θεατή ενεργό, αλλά να συνεργαστεί με την τέχνη. Σε κάποια φεστιβάλ το διαδραστικό στοιχείο είναι αυξημένο και η ενεργή συμμετοχή του κοινού είναι απαραίτητη στη διεξαγωγή τους, ενώ σε άλλα είναι μικρότερο.

Στα φεστιβάλ με διαδραστικό χαρακτήρα, ο θεατής καλείται να αναλάβει ένα νέο ρόλο, πρωτόγνωρο γι' αυτόν, όσον αφορά την αντιμετώπιση του δημόσιου χώρου. Η πόλη μεταμορφώνεται σε ένα «ολιστικό θέατρο»,

[53] Edensor, T. (2014) 'The potentialities of Light Festivals', Insights, 3(7)

[54] E. Darporto, 'Rue des artistes' Urbanism (331), όπως αναφέρεται στο Μνήμη και εμπειρία του χώρου, σελ.128

[55] Jakle, J. (2001) City Lights: Illuminating the American Night, σελ. 5

[56] Bishop, C. (2006) Participation, όπως αναφέρεται στο Carmichael, L. (2012) 'Public Ephemera: A case study investigation into individual learning experiences at Nocturne: Art at Night', MA Thesis

όπου το θέαμα, το σκηνικό και ο θεατής γίνονται ένα. Ο θεατής δεν είναι πλέον θεατής, αλλά γίνεται το ίδιο το δρώμενο, γίνεται ο ηθοποιός και ο παραγωγός του έργου.

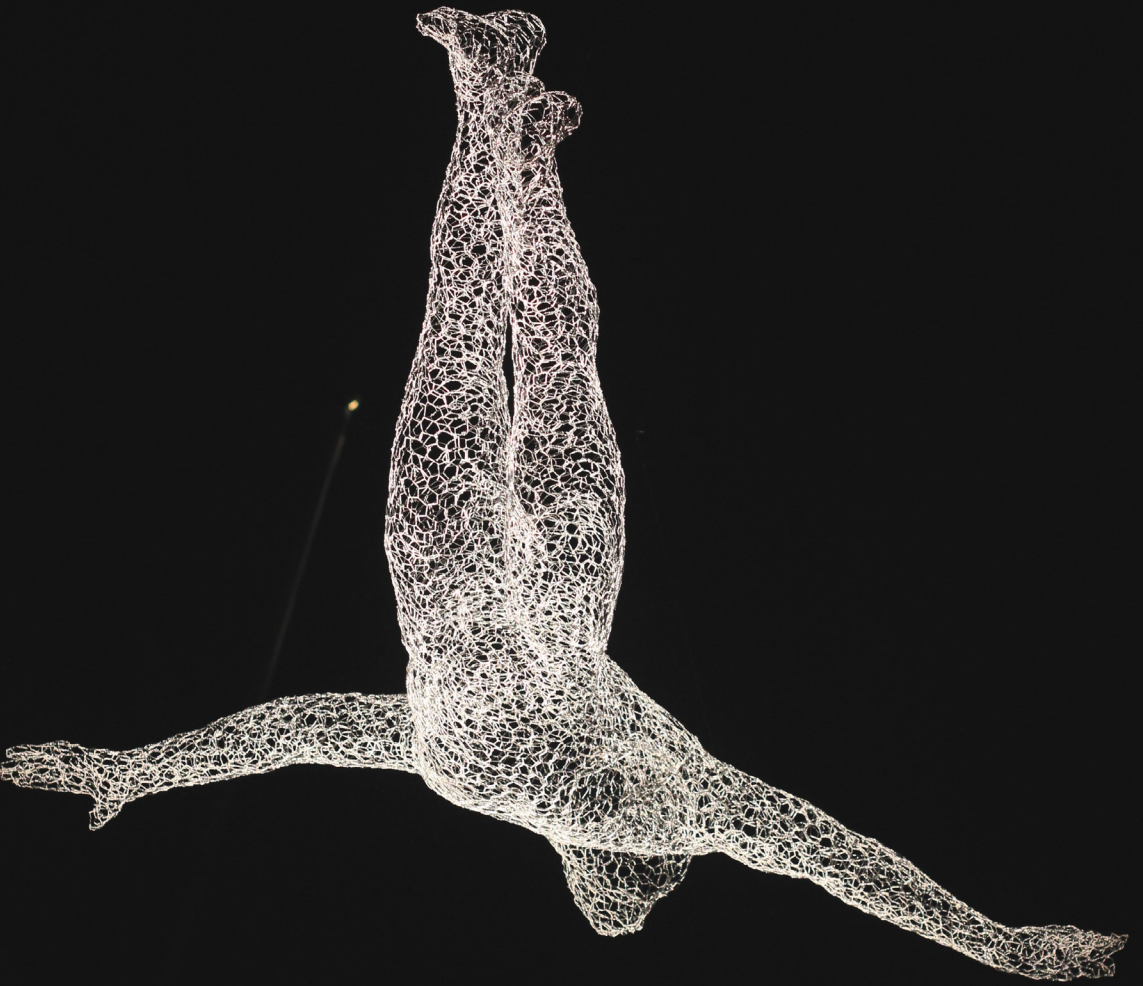
Η δυνατότητα να αναλάβει κανείς αυτά τα -πρωτοφανή για την καθημερινότητα- καθήκοντα, δημιουργεί μια καινούρια σχέση του ανθρώπου με την τέχνη. Ο επισκέπτης των εκδηλώσεων αυτών, νιώθει πιο σημαντικός ή και απαραίτητος για την ολοκλήρωση του έργου, και έχει ευθύνη προς αυτό. Η νέα αυτή σχέση ισχυροποιεί τους δεσμούς του επισκέπτη με την τέχνη του φωτός. Τα φεστιβάλ φωτισμού ενθαρρύνουν τους επισκέπτες όχι μόνο να δουν την τέχνη του φωτός, αλλά να δουν μέσα από αυτή, να δουν με αυτή, να είναι μέρος αυτής, έχοντας τη δυνατότητα να αναπτύξουν σχέσεις με το περιβάλλον τους με ποικίλους τρόπους.

Ακόμα και στα φεστιβάλ στα οποία το διαδραστικό στοιχείο συναντάται σε μικρότερο βαθμό, η σχέση του κοινού με την πόλη δεν είναι η συνηθισμένη. Κατά τη διάρκεια αυτών των φεστιβάλ τα περισσότερα δρώμενα εντοπίζονται σε διαφορετικά σημεία, δημιουργώντας ένα κατανεμημένο συμβάν σε ολόκληρη την πόλη. Έτσι η παρακολούθησή τους γεννά ένα περίπατο, μια διαδρομή μέσα στην πόλη. Ο προσανατολισμός μέσα στις νέες συνθήκες του δομημένου περιβάλλοντος που διαφέρουν από τις γνώριμες, επιστούν την προσοχή του επισκέπτη για να εναρμονιστεί με αυτό. Τα γεγονότα που ενέχουν το στοιχείο του μυστηρίου, ενθαρρύνουν την εξερεύνηση και την ανακάλυψη.^[57] Με αυτό τον τρόπο ο κάθε επισκέπτης δημιουργεί τη δική του προσωπική ιστορία-διαδρομή μέσα στην πόλη. Η μετακίνηση από το ένα σημείο στο άλλο, προκαλεί τον επισκέπτη να βιώσει την πόλη όχι πια αποσπασματικά, αλλά συνολικά. Μέσα από τον περίπατο στα περιβάλλοντα που δημιουργούν τα φεστιβάλ, επιχειρείται να ιδωθεί η νυχτερινή πόλη ως μια ολόκληρη. Η διεξαγωγή του έργου μπορεί στην περίπτωση αυτή να μην εξαρτάται από την παρέμβαση του κοινού, όμως το κοινό αισθάνεται ότι συμμετέχει στην ομαλή λειτουργία της πόλης ως αναπόσπαστο στοιχείο της.

Πολλές φορές, η περιπλάνηση ξυπνά κι' άλλες αισθήσεις του συμμετέχοντα πέραν από την όραση. Το σκοτάδι κάνει την παρουσία του τόσο έντονη, που τα μάτια δεν είναι αρκετά για να καθοδηγήσουν. Η χαμηλότερη όραση διεγείρει τη φαντασία με τρόπο που θα ήταν αδύνατον να επιτευχθεί στο φως της μέρας. Κάθε σκιά και κάθε φως είναι πλέον πιο σημαντικά από πριν, και ο συμμετέχοντας νιώθει πιο ευάλωτος στους νόμους της φύσης. Τα όρια μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας, οικείου και ξένου συγχέονται και αναπτύσσεται μια νέα σχέση με το σκοτάδι και το φως.

---

[57] Falk & Dierking, (2000), Learning from museums, όπως αναφέρεται στο Carmichael, L. (2012) 'Public Ephemera: A case study investigation into individual learning experiences at Nocturne: Art at Night'

4. Φως ως εργαλείο σχεδιασμού

Η ιδιοτυπία των φεστιβάλ φωτισμού είναι ότι διεξάγονται αποκλειστικά στο νυχτερινό χώρο, με αποκλειστικό εργαλείο σχεδιασμού την τέχνη του φωτός. Το φως τοποθετημένο μέσα στον ορατό χώρο της πόλης, έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει ασυνήθιστες, μυστηριώδεις αναγνώσεις. Το φως κάνει τα πράγματα ορατά, αλλά δεν γίνεται ορατό αυτό καθ' αυτό. Συνεπώς δε μπορεί να έχει μορφή, είναι άυλο. Το φως είναι αυτό όμως που δίνει μορφή, ή τουλάχιστον αυτό που δημιουργεί τις συνθήκες υπό τις οποίες κάθε τι αποκτά οπτική παρουσία και οπτική έκφραση. Το είδος της παρουσίας και τα αισθήματα που προκαλεί στο κοινό, εξαρτώνται αποκλειστικά από αυτό. Το φως δεν περιορίζεται στη μορφοπλασία αλλά μπορεί να αποδώσει ποικίλες ποιότητες σε ένα χώρο, και εν τέλει να προσδιορίσει την ατμόσφαιρα που εκπέμπει και το χαρακτήρα του.

Μέχρι σήμερα έχουμε συνηθίσει, πέραν ελαχίστων εξαιρέσεων, ο φωτισμός στο δημόσιο χώρο να εκτελεί χρέη πρακτικά. Μας επιτρέπει να βλέπουμε στο σκοτάδι, απαραίτητη συνθήκη που καθιστά το χώρο ικανό να κατοικηθεί (μιας και περισσότερο από το 80% της πληροφορίας που αντιλαμβανόμαστε προέρχεται από την όραση μας). Στις καλύτερες των περιπτώσεων, ο σωστός φωτισμός παρέχει άνεση και καταφέρνει να δώσει στο δημόσιο χώρο 'απόχρωση' και χαρακτήρα. Το φως αναδεικνύει υφές, τόνους, φτάνει χώρο και σενάρια, προσδίδει θεατρικότητες. Το φως είναι ικανό να προκαλέσει πυκνώσεις και αραιώσεις, να κινησει, να απομακρύνει, να προσανατολίσει. Εξάλλου, σε αυτή την πληθώρα δυνατοτήτων έγκειται και η υπεροχή του υπέρ άλλων δομικών υλικών και μέσων στην απόδοση χαρακτήρα και την ανάδειξη της ταυτότητας ενός τόπου.

Τα φεστιβάλ φωτισμού στοχεύουν ακριβώς σε αυτό. Να πλάσουν ατμόσφαιρες, να φορτίσουν και να πλημμυρίσουν τους δημόσιους χώρους με συναισθήματα ιδιαίτερα και πρωτόγνωρα: να αφυπνίσουν τις αισθήσεις των επισκεπτών και να προσφέρουν στο κοινό, κατοίκους και μη -τους χρήστες του δημόσιου χώρου- μοναδικές εμπειρίες, χρησιμοποιώντας πάντα το φως για να το επιτύχουν.

Ανεξαρτήτως χώρας, πόλης, διοργάνωσης, είναι γεγονός ότι όλα τα φεστιβάλ φωτισμού καταφέρνουν να ζωγραφίσουν τον καμβά της υπάρχουσας πόλης με τρόπο που να αναδεικνύει ξεχασμένα ή όχι σημεία, και να δημιουργεί ατμόσφαιρες. Οι πόλεις μεταμορφώνονται. Χάνουν για λίγο τη, συνήθως, μουντή καθημερινή τους εικόνα και κόσμος ξεχύνεται στους δρόμους, τα πάρκα, τις πλατείες. Η πόλη μετατρέπεται σε ταμπλό, και ο κόσμος –ζευγάρια, παρέες, οικογένειες– σαν σε παιχνίδι, τριγυρνάει από μέρος σε μέρος για να ανακαλύψει και να ορίσει εκ νέου το περιβάλλον γύρω του, ακολουθώντας το φως. Η πόλη αλλάζει ρυθμό, αποκτά θεατρικότητες και ο δημόσιος χώρος κατακλύζεται από μια ιδιαίτερη ατμόσφαιρα. Η ατμόσφαιρα αυτή χαρακτηρίζεται άλλοτε από το θέαμα και τον εντυπωσιασμό και άλλοτε είναι φορτισμένη με συναισθήματα περηφάνιας, συγκίνησης ή ακόμα γαλήνης, ευλάβειας, κατάνυξης, δέους, ιερότητας. Ο χώρος παίρνει μια άλλη διάσταση, και όταν ο χώρος αυτός είναι ο δημόσιος τότε είναι που το φως συνιστά καταλύτη κοινωνικότητας.

IV. ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Ο χώρος που διαδραματίζονται τα φεστιβάλ - ο χώρος της πόλης - ο δημόσιος χώρος, η καλλιέργεια του αισθήματος της κοινότητας και της ταυτότητας του τόπου, ο δημόσιος χαρακτήρας τους. Η χρονικότητα των φεστιβάλ, το εφήμερο στο χρόνο και το χώρο. Η εναλλαγή των ρόλων του κοινού και η άμεση εμπλοκή τους στη διαδραμάτιση των φεστιβάλ. Το φως - εργαλείο σχεδιασμού και δημιουργίας ατμοσφαιρών.

Οι άξονες που αναλύσαμε πιο πάνω είναι αυτοί που καθορίζουν τα φεστιβάλ φωτισμού και τα ορίζουν σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο δρώμενο φωτισμού ή τέχνης στο νυχτερινό δημόσιο αστικό τοπίο. Τα χαρακτηριστικά αυτά προσπαθήσαμε να αναγνωρίσουμε στα φεστιβάλ που επιλέξαμε να αναλύσουμε. Ακολουθεί η ανάγνωση των τεσσάρων φεστιβάλ φωτισμού: 1. **'Fête des Lumières'** στη Λυών της Γαλλία, 2. **'Delightful Colours of the River - Loi Krathong Festival'** στην Μπανγκόκ της Ταϊλάνδης, 3. **'Leipzig Festival of Lights'** στη Λειψία της Γερμανίας και 4. **'Lumiere'** στο Ντάραμ στο Ηνωμένο Βασίλειο.

εικόνα 30. 'Bamboo, the lighted forest'

εικόνα 31. 'Colour or not'

1. FÊTE DES LUMIÈRES Λυών, Γαλλία

Το φεστιβάλ *'Fête des Lumières'* πραγματοποιείται στη Λυών της Γαλλίας κάθε χρόνο στις αρχές του Δεκεμβρη. Θεωρείται μια από τις τρεις μεγαλύτερες εορταστικές συναθροίσεις παγκοσμίως, μετά το καρναβάλι στο Ρίο και το Oktoberfest στο Βερολίνο. Πάνω από τέσσερα εκατομμύρια επισκέπτες από την Γαλλία και ολόκληρο τον κόσμο καταφθάνουν για να θαυμάσουν τα έργα κορυφαίων καλλιτεχνών και να ξανά-ζήσουν το κέντρο της πόλης με μια άλλη ματιά.

Ο χαρακτηρισμός της 'πόλης-ειδικού στο φως και το φωτισμό' δικαιωματικά προσδίδεται στη πόλη της Λυών, μιας και ο σχεδιασμένος φωτισμός του δημόσιου χώρου χρονολογείται από το 1989. Έκτοτε η πόλη αποτελεί την πρωτοπορία στο χώρο του αστικού φωτισμού (το 2002 - πρωτοβουλία για τη δημιουργία της κοινότητας LUCI).

Το φεστιβάλ έχει τις ρίζες του στο 19ο αιώνα, όταν σύμφωνα με την παράδοση οι κάτοικοι αποφάσισαν να τοποθετήσουν κεριά στα παράθυρα τους και να φωτίσουν έτσι την πόλη ανήμερα της γιορτής της Μαρίας της Παρθένου (8 του Δεκεμβρη), προστάτιδας της πόλης. Το 1999 το φεστιβάλ απέκτησε τη μορφή και το χαρακτήρα που έχει σήμερα. Δεκαέξι χρόνια μετά, είναι ένα από τα καλύτερα οργανωμένα φεστιβάλ. Αποτελεί ορόσημο, με τοπική και παγκόσμια επιρροή όχι μόνο τις μέρες που διαρκεί αλλά καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Οι διοργανωτές του φεστιβάλ φιλοδοξούν στη δημιουργία μιας χαρούμενης ατμόσφαιρας μέσω της οποίας το κοινό θα έρθει πιο κοντά, ανεξαρτήτως προέλευσης, ντόπιοι και ξένοι θα σμίξουν, μικροί και μεγάλοι θα αποκτήσουν νέες εμπειρίες. Η πόλη αποκτά ζωή, κινείται καθώς καλλιτέχνες και φοιτητές έχουν την ευκαιρία να παρουσιάσουν τα έργα τους στο ευρύ κοινό. Η Λυών γίνεται κοιτίδα νέων τεχνολογιών, ο πειραματισμός και η εξερεύνηση δεν έχουν όρια ενώ στόχος είναι η εξέλιξη των τεχνικών των εφήμερων κατασκευών και η εφαρμογή τους σε μόνιμες εγκαταστάσεις. Το *'Fête des Lumières'* μέχρι σήμερα έχει επιφέρει μεγάλο οικονομικό κέρδος στις τοπικές επιχειρήσεις αναζωογονώντας την πόλη.

Στο φεστιβάλ το Δεκέμβρη του 2014 φιλοξενήθηκαν εβδομήντα πέντε εγκαταστάσεις οι οποίες τοποθετήθηκαν στο κέντρο της πόλης και αποτέλεσαν μέρος ενός ευρύτερου δικτύου που περιλάμβανε επίσης φωταγωγημένες γειτονιές και κτίρια.

Το *'Fête des Lumières'*, μια νέα παράδοση χάρη σε μία παλαιότερη, αποτελεί αναπόσπαστο πια τμήμα της πολιτισμικής κληρονομιάς της πόλης της Λυών. Πέρα από το ότι λαμβάνει χώρα στο κέντρο της πόλης, το γεγονός ότι δεν έχει αντίτιμο το κάνει προσιτό και προσβάσιμο από όλους. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ιστορική κληρονομιά του τόπου με το φως να συμβάλλει στην ανάδειξη ιστορικών μνημείων, κτιρίων και δημόσιων χώρων. Το μήνυμα που ηχεί είναι ότι ναι μεν πρόκειται για μια πόλη με παράδοση και πολιτιστική κληρονομιά -κάτι που μαρτυρά και η προέλευση του φεστιβάλ-, αλλά επίσης πρόκειται για μια πρωτοπόρα, για

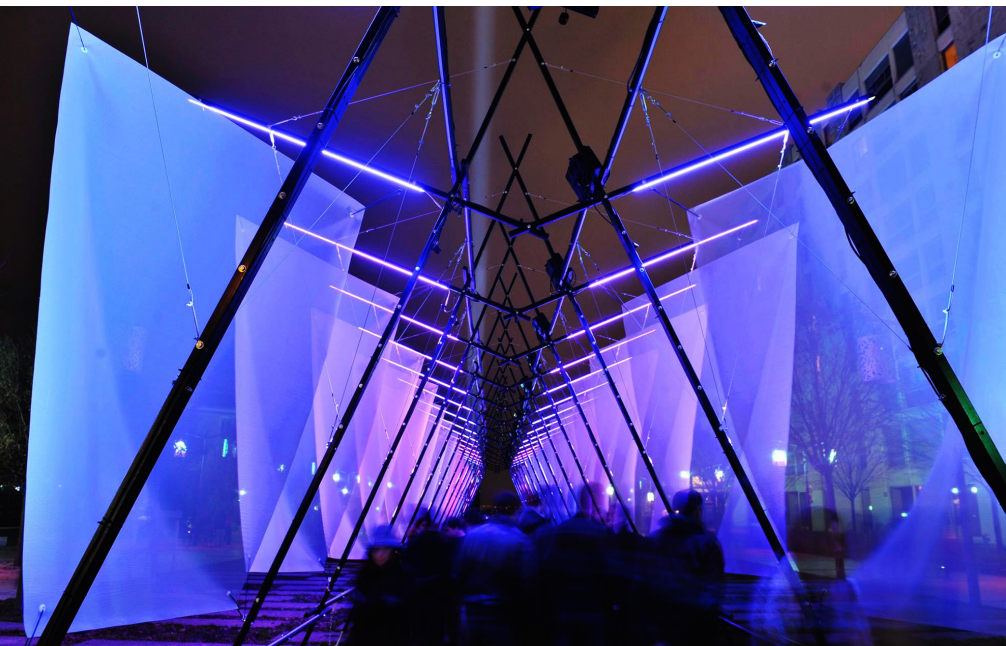
εικόνα 32. 'Chromatic Fantasy'

εικόνα 33. 'Lyon, Land of Enlightenment'

εικόνα 34. 'Resonance'

την εποχή της, κοινότητα που επενδύει στο μέλλον και την καινοτομία του φωτισμού και της τέχνης.

Μπορεί πρακτικά η πόλη να αλλάζει όψη μόνο κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ, εντούτοις αυτό αρκεί για να τη δει κανείς με άλλα μάτια και να επανεξετάσει τη σχέση του με αυτή. Κατά τη διάρκεια του *'Fête des Lumières'* η πόλη μεταμορφώνεται σε παιχνίδι. Πολλά από τα πιο σημαντικά κτίρια παίρνουν καινούργιους ρόλους. Η εγκατάσταση *'Color or Not'* περιλαμβάνει video mapping στο κτίριο του Καθεδρικού Saint-Jean. Πολύχρωμο και μαυρόασπρο μελάνι χρωματίζει τον καθεδρικό και παίζει με το αρχιτεκτονικό μεγαλείο της πρόσοψης. Στο κτίριο του Hotel de Region ένας τεράστιος φωτεινός καταρράκτης κατακλύζει τη βόρεια πρόσοψη (*'Cathedral of Water and Light'*). Ο «καθεδρικός φωτός» ανά μισή ώρα γεμίζει με τις φωνές και τις μελωδίες της χορωδίας του Hostel Dieu. Στην εγκατάσταση *'Chromatic Fantasy'* το φως αποδρά από το θέατρο Théâtre des Célestins και σταδιακά κατακλύζει την αυλή, τα δέντρα και τις προσόψεις των δίπλα κτιρίων τυλίγοντας τον περίγυρο με μια απαλή, ζεστή λάμψη με χαρούμενα, γαλήνια χρώματα. Το σιντριβάνι-πισίνα στην πλατεία Place de la République μετατρέπεται σε ένα φωτεινό δάσος από μπαμπού, των οποίων η αντανάκλαση τρεμοπαίζει στην επιφάνεια του νερού (*'Bamboo, the Lighted Forest'*). Οι επισκέπτες της πλατείας Place Antonin Poncet εμβαπτίζονται σε μια κοσμική εμπειρία (*'Laniakea'*). Ένα υπνωτικό μπαλέτο φωτεινών σωμάτων, νεφελωμάτων, συμπλεγμάτων από κουκίδες και αστέρια σαν γαλαξίες σχηματίζουν αστερισμούς που αποσυντίθενται για να δημιουργηθούν νέοι. Χρησιμοποιώντας αντικείμενα και φωτίζοντας κτίρια και αρχιτεκτονικά στοιχεία, φοιτητές μεταμορφώνουν την πλατεία Place Charles Marie Widor, τον εξοπλισμό της παιδικής χαράς, τις σχολικές προσόψεις και την εκκλησία St. Francois de Sales Church. Η υπαίθρια έκθεση *'Aspho Labo'* έχει θέμα τις αναμνήσεις και τα παιχνίδια της παιδικής ηλικίας. Η πλατφόρμα αναχωρήσεων στο σταθμό Gare Part-Dieu αλλάζει ύφος και χροιά μέσα από την μετατροπή ενός παραθύρου βιτρίνας σε καθρέφτη. Το λαμπύρισμα των χρωμάτων, το παιχνίδι και ο τυχαίος ρυθμός εναλλαγών του φωτός μεταμορφώνουν το χώρο. Μια από τις κύριες εγκαταστάσεις είναι η βροχή από αναμμένα κεριά που δημιουργείται μέσω video mapping προβολές στις προσόψεις της πλατείας Place des Terreaux (*'Lyon, Land of Enlightenment'*).

Σε πολλές από τις εγκαταστάσεις το κοινό είναι παρατηρητής απίστευτων εικόνων και αλλαγών της ατμόσφαιρας, ενώ σε άλλες αναλαμβάνει πιο δραστηρίους ρόλους. Στη χρωματισμένη με πολύχρωμα μοτίβα πρόσοψη του σταθμού Saint-Paul Station, ο κόσμος δοκιμάζει την τύχη του για να ευθυγραμμιστούν έξι ίδιες φιγούρες (*'Jackpot'*). Η εγκατάσταση *'Resonance'* στην Esplanade du Gros Caillou αποτελείται από ένα τούνελ πανέλων ύψους πέντε μέτρων τα οποία κινούνται και χρωματίζονται ανάλογα με τους ήχους και τους θορύβους του περιβάλλοντος. Οι επισκέπτες καλούνται να εισέλθουν στο τούνελ και να 'χρωματίσουν τους αστικούς ήχους'. Το κλασικό παιχνίδι δύναμης με το σφυρί παίρνει άλλη διάσταση. Ο θεατής κτυπά με όση δύναμη και ακρίβεια διαθέτει και μια φωτεινή δεσμίδα διανύει τον διάδρομο και φωτίζει το Palais de Justice και τις είκοσι τέσσερις του κολώνες (*'Hi Striker'*). Στην οροφή του

εικόνα 35. 'Anamorphosis'

εικόνα 36. 'Njord: Spirit of the Wind'

νοσοκομείου Saint-Joseph Saint-Luc το κοινό καλείται σε ένα διάλογο με μικρά φωτοευαίσθητα κουκούλια τα οποία ανταποκρίνονται στους ήχους της μουσικής και το φως ('*Cocoons*'). Στο ποτάμι η διαδραστική εγκατάσταση '*Light me up*' περιλαμβάνει σαράντα οκτώ φωτεινές σφαίρες, οι οποίες αλλάζουν ακολουθίες τόνων και χρωμάτων ανάλογα με τη θερμοκρασία του σώματος των θεατών, που μετριέται από αισθητήρες τοποθετημένους στην αποβάθρα.

Τη μαγευτική ατμόσφαιρα που επικρατεί έρχονται να υποστηρίξουν και να εντείνουν τα φωτισμένα πλάσματα στο μαγικό βουκολικό τοπίο του πάρκου Parc de la Tête d'Or ('*Winter Garden*'). Καθώς περιπλανιέσαι στο πάρκο, τα δέντρα με τα φωτεινά άνθη, τα ζωάκια και τα πετούμενα σε ταξιδεύουν σε εικόνες της παιδικής φαντασίας. Το τούνελ για πράσινες μεταφορές (απευθύνεται αποκλειστικά σε πεζούς, ποδηλάτες και λεωφορεία), κάτω από το λόφο, φωτίζεται από προβαλλόμενες πολύχρωμες εικόνες παρασύροντας το κοινό που το διασχίζει σε παράλληλους και αλλόκοτους κόσμους. Η εγκατάσταση αυτή ('*Anamorphosis*') πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ το 2013 και έκτοτε έχει μονιμοποιηθεί. Η αυλή του δημαρχείου μετατρέπεται σε ένα εφήμερο ησυχαστήριο. Η εγκατάσταση '*Njörd: Spirit of the Wind*' περιλαμβάνει την τοποθέτηση μεγάλων γυάλινων δοχείων, μέσα στα οποία υπάρχουν φτερά. Το κοινό παρακολουθεί το γαλήνιο χορό των φτερών αυτών ανάμεσα σε χρώματα και λαμπυρίσματα που μεταφέρουν στο χώρο μια αίσθηση ηρεμίας, ειρήνης και ποιήσης. Η χρονιά που πέρασε ήταν η εβδομηκοστή επέτειος της εξαφάνισης του Antoine de Saint-Exupery. Η εγκατάσταση '*Night of Dreams*' τον τιμά στη πλατεία Place Bellecour. Οι φανταστικές περιπέτειες του μικρού Τοπίο συνδυάζονται με μουσική, μεγάλες εικόνες, ειδικά εφέ και γιγάντιες διακοσμήσεις. Παρέα στο φτερωτό του ποδήλατο ο θεατής ταξιδεύει μαζί στο όνειρο του να διασχίσει τον ουρανό προς αναζήτηση νέων μακρινών οριζόντων. Την ατμόσφαιρα έρχονται να συμπληρώσουν τα πυροτεχνήματα, οι ιδιαίτερα φωτισμένες βόλτες δίπλα στο ποτάμι ('*Lumi'lierre* ') και το '*MU, Fluid Kinematics*', ένα εντυπωσιακό εναέριο μουσικό σόου από ακροβάτες, χορευτές και μουσικούς στη Place Ambroise Courtois.

Το φεστιβάλ της Λυών δεν αποτελεί αδίκως το μεγαλύτερο και αντιπροσωπευτικότερο παράδειγμα φεστιβάλ φωτισμού. Τα σημαντικότερα κτίρια της πόλης: ο καθεδρικός, ξενοδοχεία, πλατείες κλπ, μεταμορφώνονται για λίγες μέρες, αλλάζοντας προσωρινά τη χρήση τους και την εικόνα τους. Το κοινό αναλαμβάνει ενεργό ρόλο, άλλες φορές συμμετέχοντας στα παιχνίδια του φωτός και άλλες δημιουργώντας οι ίδιοι το φως, με κλασικό παράδειγμα την εγκατάσταση με την εναλλαγή χρωμάτων βάση της θερμοκρασίας του σώματος των θεατών. Το φως εμφανίζεται με διάφορους τρόπους, σε διάφορες μορφές και χρώματα ανάμεσα στις εγκαταστάσεις, δημιουργώντας ατμόσφαιρες μαγευτικές και εικόνες μοναδικές.

εικόνα 37. 'Hi striker'

εικόνα 38. 'Light me up'

εικόνα 39. 'Laniakea'

εικόνα 40. 'Cocoons'

εικόνα 41. *Delightful Colours of the River - Loi Krathong Festival'*

2. DELIGHTFUL COLOURS OF THE RIVER LOI KRATHONG · Μπανγκόκ, Ταϊλάνδη

Το *'Loi Krathong'* είναι μια βουδιστική παράδοση που εορτάζεται σε ολόκληρη την Ταϊλάνδη και σε μερικά μέρη του Λάος και της Μπούρμα. Ταυτόχρονα, γιορτάζεται από πιστούς σε ολόκληρο τον κόσμο με πολύ μικρότερες και πιο συμβολικές τελετές. Όπως υποδηλώνει και το όνομα (loi=επιπλέω και krathong=μικρές πλωτές σχεδίες - θυσιαστήρια, διακοσμημένα με λουλουδία και κεριά) κατά το έθιμο ο λαός αφήνει μικρές αυτοσχέδιες κατασκευές από φύλλα μπανανιάς, λουλουδία και κεριά να πλεύσουν σε ποτάμια και λίμνες ως ένδειξη ευχαριστίας στις θεότητες για τη βροχερή περίοδο που προηγήθηκε. Η πλεύση των κατασκευών αυτών συμβολίζει επίσης την άρση των αρνητικών σκέψεων, τη διαγραφή των προηγούμενων ατασθαλιών και την καινούργια αρχή. Η παράδοση αυτή χρονολογείται εφτακόσια χρόνια πριν και πραγματοποιείται την Πανσέληνο του δωδέκατου μήνα σύμφωνα με το σεληνιακό ημερολόγιο (γύρω στον Νοέμβριο). Συμπίπτει με το, επίσης, έθιμο του Υί Peng κατά το οποίο φανάρια από ριζόχαρτο αφήνονται να πετάξουν στον ουρανό. Μαζί ή ξεχωριστά αποτελούν ένα γραφικό και μαγευτικό θέαμα μέσα στη νύχτα.

Τον περασμένο Νοέμβριο, μεταξύ 1ης-6ης, ο οργανισμός τουρισμού της Ταϊλάνδης οργάνωσε για τρίτη χρονιά το φεστιβάλ *'Delightful Colours of the River - Loi Krathong Festival'* στο Nakrajirom Park, στις όχθες του ποταμού Chao Phraya στην Μπανγκόκ, καθώς και σε έξι άλλους προορισμούς σε ολόκληρη τη χώρα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του οργανισμού, έλαβαν μέρος 600'000 κόσμου.

Σύμφωνα με τους διοργανωτές, το φεστιβάλ είχε ως στόχο την προώθηση της συμμετοχής του κοινού στη διατήρηση των παραδόσεων και των εθίμων αλλά και την ευαισθητοποίηση των τουριστών για τα ιδιαίτερα φεστιβάλ της Ταϊλάνδης. Οι επισκέπτες είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν τόσο το χώρο γύρω από τον ποταμό διαφορετικά απ' ό,τι μέχρι τότε και ταυτόχρονα να γνωρίσουν καλύτερα τον ίδιο τον τόπο και την ιστορία του. Τις παραδοσιακές τελετές του Loi Krathong ήρθαν να συμπληρώσουν διαγωνισμοί κατασκευής krathong, καλλιστεία ομορφιάς (απόδηχος ενός τοπικού μύθου), και μια σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων παραδοσιακής μουσικής, χορού, επίδειξης ταϊλανδέζων πολεμικών τεχνών -Muay Thai και αγώνες με σπαθιά- καθώς επίσης ταϊλανδέζικο θέατρο με μαριονέτες.

Ο ρόλος των επισκεπτών είναι βασικός στην διοργάνωση αυτή. Αρχικά μέσω των διαγωνισμών κατασκευής krathong αλλά κατά κύριο λόγο μέσα από το ότι το κοινό είναι αυτό που συμμετέχει στο μεγαλύτερο γεγονός του φεστιβάλ. Ο καθένας φέρνει μαζί του το δικό του krathong και το αφήνει να πλεύσει στον ποταμό μαζί με τα χιλιάδες άλλα.

Θρησκευτικοί εορτασμοί στην Ινδία και την Ταϊλάνδη όπως το Diwali, το Loi Krathong και το Υί Peng ανέκαθεν εορτάζονταν το βράδυ αφού σχετίζονται άμεσα με το φως ως πνευματική οντότητα. Το φως, ιερό σύμβολο του καλού και της αλήθειας. Παρ' όλη την εμπλοκή του

εικόνα 42. Delightful Colours of the River - Loi Krathong Festival
Πηγή: <https://www.flickr.com>

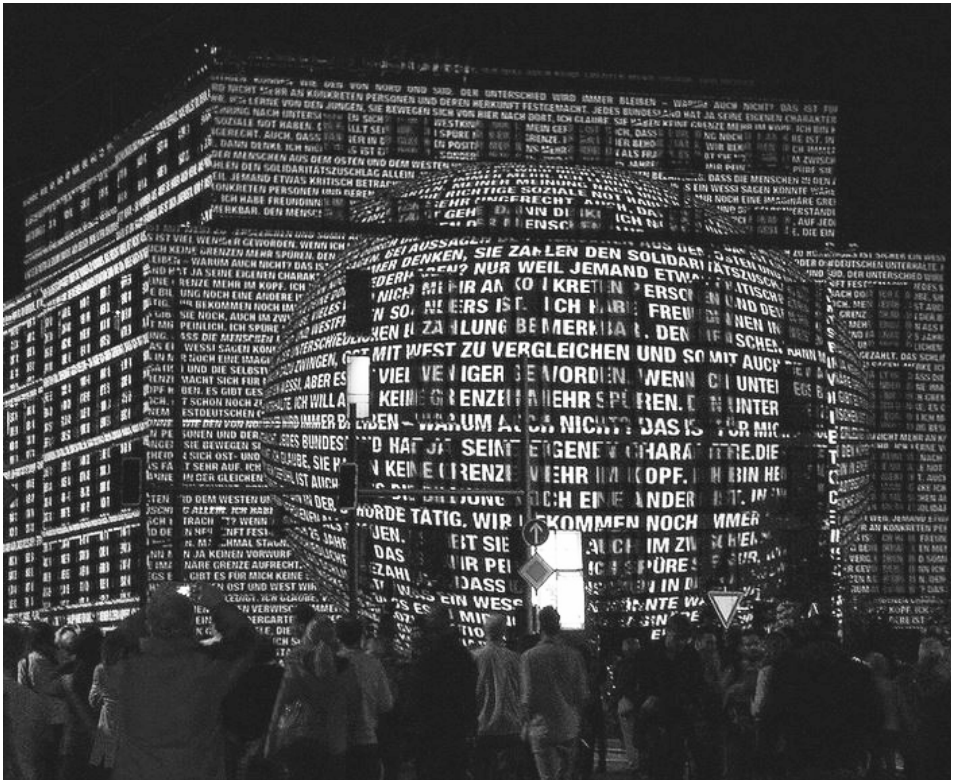
εικόνα 43. Εορτασμοί κατά το έθιμο του Yi Peng. Πηγή: <http://www.canvas-of-light.com/>

τουριστικού και οικονομικού τομέα στη διοργάνωση, εντούτοις το κλίμα της ηρεμίας και της συγκίνησης κυριεύει καθώς παρακολουθείς τα χιλιάδες μικρά φωτάκια να ταξιδεύουν στο ποτάμι υπό το σεληνόφως και τα άλλα να απομακρύνονται στο νυχτερινό ουρανό σαν σμήνος πυγολαμπίδων.

Το συγκεκριμένο φεστιβάλ δεν αποτελεί τυπική περίπτωση φεστιβάλ φωτισμού από άποψη φαντασμαγορίας και χρήσης νέων τεχνολογιών. Ωστόσο το αστικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια της εορτής αποκτά μια θρησκευτική ατμόσφαιρα κάτι που εντείνεται με τη χρήση της φλόγας του κεριού. Δε θα μπορούσε εξάλλου να τονιστεί η ιερότητα του χώρου με τη χρήση οποιασδήποτε άλλης πηγής φωτός. Η αίσθηση της κοινότητας είναι εντονότερη από κάθε άλλη φορά αφού ο κάθε κάτοικος συμμετέχει στην εκδήλωση συμβάλλοντας με το δικό του κερθoς δημιουργώντας ένα μοναδικό συνολικό αποτέλεσμα.

εικόνα 44. 'Light and Words projection' Λειψία. Πηγή: <https://www.flickr.com/photos/sabineaus/>

εικόνα 45. Leipzig Light Festival 2014. Πηγή: <http://www.lichtfest.leipziger-freiheit.de/>

3. LEIPZIG FESTIVAL OF LIGHTS Λειψία, Γερμανία

Το φεστιβάλ στη Λειψία πραγματοποιείται κάθε χρόνο, από το 2009, από τις 9 μέχρι τις 11 του Οκτώβρη. Το *'Leipzig Festival of Lights'* αποτίει φόρο τιμής στην «Ημέρα της Απόφασης» το φθινόπωρο του 1989. Στις 9 του Οκτώβρη του ίδιου χρόνου, μετά από τη μαζική προσευχή στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, 70'000 περίπου κόσμου βγήκαν στους δρόμους της πόλης της Ανατολικής Γερμανίας παρά τις απειλές για πυροβολισμούς. Με κεριά στα χέρια πορεύτηκαν ειρηνικά ζητώντας ελευθερία και δημοκρατία. Η πρώτη αυτή πορεία ήταν η αρχή των περίφημων *'Δευτεριάτικων Διαδηλώσεων'* ενάντια στο κομμουνιστικό καθεστώς και συντέλεσαν καταλυτικά στην πτώση του Τείχους του Βερολίνου που ακολούθησε.

Το 2014 ήταν η 25η επέτειος του γεγονότος αυτού, γι' αυτό και το φεστιβάλ είχε ιδιαίτερη βαρύτητα. Οι επισκέπτες άγγιξαν τις 200'000. Η έναρξη του φεστιβάλ σηματοδοτήθηκε με την σύναξη στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου και τη μαζική προσευχή. Ακολούθησε η ευλαβική πορεία, σχεδόν σαν λιτανεία. Τα 3,6 χιλιόμετρα που διαγράφουν οι χιλιάδες κόσμου με ένα μικρό κεράκι στο χέρι, σαν μηχανή του χρόνου, μεταφέρει την ατμόσφαιρα εκείνης της πορείας τον Οκτώβρη του 1989.

Στο πλαίσιο της επετείου οι καλλιτέχνες θέλησαν να θίξουν θέματα διαχρονικά, που απασχολούσαν την κοινωνία και τότε και σήμερα. Στο Victor's Residenz-Hotel μια εγκατάσταση βίντεο καταπιάνεται με το ζήτημα της συνεχούς και καθημερινής παρακολούθησης του δημόσιου χώρου και των ανθρώπων (*'CCTV – A Trail of Images'*). Για πρώτη και μοναδική φορά, εικόνες του δημόσιου χώρου καταγραμμένες από τις κάμερες παρακολούθησης προβάλλονται πίσω στο δημόσιο κοινό. Στον κεντρικό σταθμό μια παράσταση χορού, βίντεο και ήχου (*'PAX2014'*) διηγείται με το δικό της τρόπο ένα από τα κυριότερα θέματα των διαδηλώσεων του '89: την ελευθερία της κυκλοφορίας. Το σύνθημα του φθινοπώρου του '89 'η κριτική σκέψη χρειάζεται χρόνο και χώρο' (*'critical thinking needs time and room'*) αποκτά σχεδόν κυριολεκτική υπόσταση μέσα από την εγκατάσταση του Mischa Kuball *'Free Zone'*, όπου μια οριοθετημένη περιοχή, στην άκρη της Wilhelm-Leuschner-Platz, φωτίζεται από προβολείς LED δημιουργώντας ένα 'δωμάτιο-ελεύθερη ζώνη'.

Όλες οι εγκαταστάσεις είναι τοποθετημένες κατά μήκος της κυκλικής διαδρομής. Σχετίζονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με το επετειακό γεγονός. Στο κέντρο της πόλης, μια απλή διαδρομή ξαφνικά μετατρέπεται σε μια ζωντανή μνήμη. Δεκαέξι σημεία-σταθμοί με προβολές βίντεο, ήχου, φωτός, χορευτικές και μουσικές επιδείξεις μαρτυρούν πως σε εκείνα τα σημεία δυόμισι δεκαετίες πριν πλήθη παρέλαυναν ειρηνικά.

Στο κτίριο του ξενοδοχείου InterCityHotel προβάλλονται μνήμες, προσωπικές ιστορίες, σκέψεις και λόγια των εξηντάρηδων πια, που έλαβαν μέρος στα ιστορικά εκείνα γεγονότα (*'Light and Words projection'*). Στη

εικόνα 46. 'Hope and Disappointment' Leipzig Festival of lights
Πηγή: Jürgen Meier, <http://www.lichtfest.leipziger-freiheit.de>

εικόνα 47. 'Hope and Disappointment' Leipzig Festival of lights.
Πηγή: Michael Rumpel, <https://www.flickr.com>

νότια όψη του πύργου του City-Hochhaus φιλοξενήθηκαν οικογενειακές φωτογραφίες της εποχής του '89-'90. Το *'Show your story - domestic happiness'* στοχεύει στο να μεταδώσει τις προσωπικές ελπίδες, τις επιθυμίες και τις προσδοκίες που κρύβουν τέτοιες φωτογραφίες.

Οι τρεις εκκλησίες, τις οποίες διασχίζει η διαδρομή, «ντύθηκαν» με προβολές καταρακτών (*'Hope and Disappointment'*). Το νερό συμβολίζει τη ζωή, μια εικόνα που συνδέεται με τη χριστιανική πίστη, και ταυτόχρονα θυμίζει τη λαοθάλασσα που σαν νερό ξεχύθηκε από τις εκκλησίες στο δρόμο. Εναλλασσόμενες εικόνες διαδηλωτών της εποχής σε πραγματικό μέγεθος (*'Banners and Signs'*) εντείνουν την ατμόσφαιρα παραπέμποντας σε σχετικά άρθρα και εικόνες του τύπου. Το φεστιβάλ έχει ως στόχο την ανάμνηση των ιστορικών γεγονότων, την επισήμανση του ρόλου της εκκλησίας στο κίνημα και του δικαιώματος της ψήφου και την προαγωγή της κριτικής σκέψης. Προβολές βίντεο ιστορικών στιγμών και παρουσίαση των συνθηκών που επικρατούσαν πριν την πτώση του Τείχους είναι τα κυρίαρχα στοιχεία στο φεστιβάλ *'Leipzig Festival of Lights'*: Όχι πλέον φόβος και αβεβαιότητα μα αντίθετα ενότητα, συγκίνηση, ελπίδα υπενθυμίζουν το χρέος όλων μας για αγώνα υπέρ της ελευθερίας και της δικαιοσύνης. Μια επέτειος για να θυμούνται οι παλιοί και να μαθαίνουν οι νεότεροι. Ένα κοινό παρόν, χάρη σε ένα κοινό παρελθόν, για ένα κοινό μέλλον.

Κατά τη διάρκεια αυτού του ιστορικού κυρίως φεστιβάλ της Λειψίας, ο χώρος της πόλης ταξιδεύει στο παρελθόν, προβάλλοντας τις μνήμες μιας συγκεκριμένης εποχής. Μια κατα τ' άλλα οικεία διαδρομή ντύνεται με φως το οποίο ξανασχεδιάζει την τότε ιστορία της πόλης. Αν και η διάδραση με το κοινό δεν είναι τόσο μεγάλη, ωστόσο ο κόσμος δεν παρακολουθεί απλά το γεγονός, αλλά μέσα από το φεστιβάλ ζει το παρελθόν.

εικόνα 48. 'Crown of Light' Lumiere Ντράμ.
Πηγή: Gavin Burton, <https://www.flickr.com>

εικόνα 49. 'Liter of Light' Lumiere, Ντράμ.
Πηγή: Kyle Wong

Το φεστιβάλ φωτισμού στο Ντάραμ λαμβάνει χώρα κάθε δύο χρόνια τον Νοέμβριο για τέσσερις μέρες. Θεωρείται το μεγαλύτερο γεγονός φωτισμού της χώρας. Τοπικοί και διεθνείς καλλιτέχνες και σχεδιαστές μεταμορφώνουν τα κτίρια, τους δρόμους και τους δημόσιους χώρους του Ντάραμ. Το τελευταίο φεστιβάλ το 2013 παρακολούθησαν 175'000 χιλιάδες κόσμου από όλη τη χώρα. Αυτό το νέο σχετικά φεστιβάλ -το 2013 ήταν μόλις η δεύτερη χρονιά πραγματοποίησής του- έρχεται να συμπληρώσει με εγκαταστάσεις φωτισμού το δημόσιο χώρο και με τη δύναμη του φωτός να μεταμορφώσει την πόλη σε μια γιγάντια υπαίθρια έκθεση. Ο στόχος είναι να δημιουργήσουν ένα φεστιβάλ το οποίο θα εντυπωθεί στη μνήμη όσων το ζήσουν για πολύ καιρό μετά από το τέλος του.

Το φεστιβάλ του 2013 πέρα από τη συσχέτιση του με το νυχτερινό δημόσιο χώρο, περιστράφηκε γύρω από ένα καιρίο κοινωνικό ζήτημα. Αυτό του δικαιώματος για δωρεάν επαρκές φωτισμό. Χάρη σε μια ομάδα φοιτητών, παλιά πλαστικά μπουκάλια γεμάτα νερό και χλώριο μετατρέπονται σε λαμπτήρες. Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε στις Φιλιππίνες και μεγάλωσε φωτίζοντας 28'000 σπίτια. Στο φεστιβάλ πραγματοποιείται ένα εργαστήριο για τα παιδιά είκοσι ενός τοπικών δημοτικών σχολείων, αλλά και για μεγάλους, με θέμα την κατασκευή των λαμπτήρων αυτών και την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις κοινότητες ανά τον κόσμο που δεν έχουν φως μετά το τέλος της ημέρας. Οι κατασκευές-αποτελέσματα του εργαστηρίου μετατράπηκαν στην εγκατάσταση του Mick Stephenson *'Liter of Light'*. Η εγκατάσταση *'The other side of the Wall'* περιλάμβανε τη συμμετοχή εξήντα παραβατών και των οικογενειών τους, οι οποίοι σε συνεργασία με πέντε επαγγελματίες καλλιτέχνες εργάστηκαν για τη δημιουργία της. Ο κάθε ένας γέμισε από δύο διαφανή πλαστικά κουτιά. Το ένα αντιπροσωπεύει τη στιγμή-κλειδί του παρελθόντος του και το άλλο το πώς βλέπει τον εαυτό του στο μέλλον. Τα κουτιά αυτά σχηματίζουν ένα φωτεινό τοίχο στο Galilee Chapel στον καθεδρικό ναό. Η συνεργασία με τους τροφίμους και η ζωντανή αυτή επικοινωνία με όλα τα μέλη της κοινότητας είχε γίνει και στο προηγούμενο φεστιβάλ μέσα από μια έκθεση ζωγραφικής.

Οι αχρησιμοποίητοι τηλεφωνικοί θάλαμοι που άλλοτε περνούσαν απαρατήρητοι μετατρέπονται σε γυάλινες που φιλοξενούν τροπικά ψάρια (*'Aquarium- Market Place'*). Οι επισκέπτες για πρώτη φορά σταματούν για να προσέξουν αυτό το ευφάνταστο αντικείμενο, το μικρό τροπικό παράδεισο που εμφανίστηκε στους δρόμους της πόλης. Με την εγκατάσταση *'Crown of Light'*, πάνω στον καθεδρικό προβάλλονται καταπληκτικές εικόνες από το εσωτερικό του και από ένα από τα σημαντικότερα θρησκευτικά βιβλία, το Lindisfarne Gospels.

Εξ' αρχής και πριν ακόμη από την έναρξη του φεστιβάλ η πόλη του Ντάραμ ζητά τη συμμετοχή του κοινού. Το εξωτερικό του κτιρίου του Millburngate House μετατρέπεται σε ένα jukebox μέσα από την εγκατάσταση *'Volume Unit'*. Η επιλογή των τραγουδιών γίνεται από το

κοινό, το οποίο κάνει διαδίκτυα τις επιλογές του. Ένα από τα λιγότερα αγαπητά κτίρια αποκτά ένα τελείως διαφορετικό ρόλο και ξαφνικά το κοινό έχει ένα λόγο για να συσχετιστεί με αυτό. Απαραίτητη είναι και η συμμετοχή του στο εργαστήριο και την εγκατάσταση *'Liter of Light'* για τους χειροποίητους λαμπτήρες από παλιά μπουκάλια.

Η εγκατάσταση *'[M]ondes'* περιλαμβάνει σπίθες και μορφές από φως να τρεμοπαίζουν στον αέρα δημιουργώντας μια μοναδική χορογραφία. Νιώθεις να κατακλύζεσαι από την υπνωτική δύναμη μιας μαγικής παρουσίας στο χώρο η οποία ταξιδεύει μέσα από ήχους και μελωδίες.

Το φεστιβάλ του Ντάραμ αποτελεί κλασικό παράδειγμα φεστιβάλ φωτισμού όπου το κέντρο της πόλης μεταμορφώνεται σε φωτεινή όαση., χρησιμοποιώντας ξεχασμένα στοιχεία της πόλης και δίνοντάς τους άλλο νόημα, όπως για παράδειγμα οι τηλεφωνικοί θαλάμοι που αναφέραμε. Η πληθώρα εργαστηρίων και η συμμετοχή του κοινού στη δημιουργία και εξέλιξη των εγκαταστάσεων εντείνει τον ενεργό ρόλο των κατοίκων. Σ' αυτό όπως και στα υπόλοιπα φεστιβάλ, το φως δημιουργεί μοναδικές ατμόσφαιρες χαράς και φαντασμαγορίας.

Σε όλα τα φεστιβάλ που περιγράψαμε, τα αστικά κέντρα συμμετέχουν στις εικαστικές, φωτιστικές εγκαταστάσεις. Αν και κάθε φορά τα φεστιβάλ αποτελούν γιορτή της πόλης, τα τέσσερα φεστιβάλ που περιγράψαμε διαφέρουν τόσο σε μέγεθος και φαντασμαγορία, όσο και σε χαρακτήρα. Είδαμε τα καθημερινά στοιχεία των πόλεων να γίνονται φορείς πολιτισμού και τέχνης. Είδαμε διαφορετικά σενάρια να εκτυλίσσονται σε διαφορετικά σκηνικά, προσαρμοσμένα σε αυτά και τους ηθοποιούς που προορίζονται κάθε φορά να φιλοξενήσουν.

Πιο συγκεκριμένα, ο χαρακτήρας των φεστιβάλ που περιγράψαμε διαφέρει: κάποια φεστιβάλ τιμούν ένα ιστορικό γεγονός, όπως στο φεστιβάλ της Λειψίας, άλλα μια θρησκευτική παράδοση όπως στη Ταϊλάνδη, άλλα δεν έχουν κάποιο ιστορικό υπόβαθρο π.χ. στο Ντάραμ. Η ατμόσφαιρα που δημιουργείται δεν παύει να είναι κοινωνική και να έχει ως κέντρο της τον άνθρωπο. Ο χώρος των φεστιβάλ γίνεται συνδεδετικό στοιχείο διαφορετικών χρόνων, φέρνει στο προσκήνιο άλλες εποχές και άλλους τόπους. Στα τρία από τα τέσσερα φεστιβάλ είδαμε την τεχνολογία του φωτός και τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα αυτό να παίζουν σημαντικό ρόλο στη διεξαγωγή τους -video mapping, τεχνολογίες LED, φωταγωγήσεις κτιρίων κλπ.- σε αντίθεση με το φεστιβάλ στη Μπανγκόκ όπου το τεχνητό φως χρησιμοποιείται στην πιο απλή του μορφή, πέρα από τη χρήση της φλόγας των κεριών. Το φως όμως και στις δύο περιπτώσεις δημιουργεί μοναδικές ατμόσφαιρες που συντονίζουν την συνολική διάθεση του κοινού, κινούν τη δράση του, ή το αντίστροφο: οι ατμόσφαιρες παράγονται από τις κοινές δράσεις των ανθρώπων. Σε όλες τις περιπτώσεις ο χώρος της πόλης ξανακτίζεται και για μικρό χρονικό διάστημα οι κυριότερες πλατείες, οι καθεδρικοί, μικρότεροι ή ασήμαντοι δρόμοι παίρνουν άλλο χαρακτήρα.

Τα παραδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν αφορούν κυρίως μεγάλα γεγονότα. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε άλλες περιπτώσεις πέραν αυτών που περιγράψαμε, τέτοιου είδους καλλιτεχνικές παρεμβάσεις αποτελούν πρωτοβουλία μικρότερων φορέων, με μικρότερη έτσι συμμετοχή και αντίκτυπο. Ο στόχος, τόσο στις μεγάλες όσο και στις μικρές εκδηλώσεις είναι ο ίδιος. Με αφορμή το δρώμενο να δημιουργηθεί μια νέα εικόνα της πόλης, η οποία αντανακλά την καθημερινότητά της, αξιοποιεί το συγκεκριμένο κάθε φορά δομημένο περιβάλλον, με ένα χαρακτήρα εφήμερο.

επίλογος |

Το νυχτερινό τοπίο τον τελευταίο αιώνα απέκτησε μια πιο διαχειρίσιμη μορφή, κάτι που επέτρεψαν οι τεχνολογικές εξελίξεις. Η ραγδαία ανάπτυξη της καταναλωτικής κοινωνίας και της 24ωρης πόλης, σε συνδυασμό με την εξάπλωση του δημόσιου φωτισμού, επιστούν την προσοχή στην ανάγκη δημιουργίας φιλικών νυχτερινών τοπίων και λειτουργικών παράλληλα πόλεων. Το σημερινό αστικό τοπίο απορτίζεται από μια πληθώρα στοιχείων, και ο ανεξέλεγκτος φωτισμός υποβαθμίζει την εμφάνιση τους ενάντι να την προωθεί. Ο φωτισμός σήμερα είναι είτε ανεπαρκής σε αρκετά σημεία, είτε καλύπτει μόνο λειτουργικές ανάγκες ή εμπορικούς σκοπούς, φτάνοντας στο άλλο άκρο, αυτό του ανεξέλεγκτου φωτισμού των πάντων. Ο αστικός φωτισμός είναι μια τεχνική διαδικασία συχνά αποκομμένη από το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον το οποίο εξυπηρετεί. Η πολυπλοκότητα των νυχτερινών τοπίων, που απορτίζονται τόσο από το ανθρώπινο δυναμικό όσο και από το δομικό στοιχείο, επιζητεί εξίσου πολύπλοκα μέσα και προσεγγίσεις που να αγγίζουν όλες τις πτυχές που διαμορφώνουν τη νυχτερινή πόλη. Τα νυχτερινά τοπία σπάνια συνεισφέρουν στην ανάδειξη της ιδιαιτερότητας των πόλεων και στη βελτίωση του τρόπου ζωής των κατοίκων. Ένας ανεξέλεγκτος σχεδιασμένος φωτισμός διαταράσσει την ισορροπία και την αισθητική του χώρου, γι' αυτό μια πιο στρατηγική και παράλληλα ποιοτική αντιμετώπιση είναι ικανή να αξιοποιήσει το δυναμικό και να αναδείξει τα στοιχεία μιας πόλης.

Η πρωτοπορία στη δημιουργία νέων εμπειριών στο νυχτερινό αστικό τοπίο έρχεται μέσα από την τέχνη του φωτός, και πιο συγκεκριμένα μέσα από τις εφήμερες καλλιτεχνικές παρεμβάσεις, στην περίπτωση που μελετήσαμε: τα φεστιβάλ φωτισμού. Η καινοτομία βρίσκεται τόσο στη διαχείριση του φωτός, όσο και στη διαχείριση του νυχτερινού αστικού τοπίου. Η έννοια του εφήμερου, άρρηκτα συνδεδεμένη με την εικαστικότητα του φωτός, οδηγεί σε επεμβάσεις που με τη δυναμικότητα και τη συνεχή εναλλαγή τους ανανεώνουν και επαναπροσδιορίζουν δημιουργικά τη σχέση του κατοίκου με την πόλη.

Όσον αφορά τον τρόπο σχεδιασμού του φωτός, τα φεστιβάλ εισάγουν νέες προσεγγίσεις που ξεφεύγουν από τα όρια του λειτουργικού μόνιμου φωτισμού των πόλεων. Η εικαστική χροιά που τα χαρακτηρίζει αναβαθμίζει τις πόλεις τόσο αισθητικά όσο και κοινωνικά. Το φως μέσα από την τέχνη πλάθει ατμόσφαιρες, σχεδιάζει χώρους, εμφανίζει και αναδεικνύει δομικά στοιχεία και ταυτόχρονα κρύβει άλλα. Καινοτομίες που ο λειτουργικός, μόνιμος φωτισμός των πόλεων δεν παρουσιάζει. Το φως άλλες φορές σχεδιάζεται ώστε να αλλοιώσει την μορφή ενός αντικειμένου, να δημιουργήσει άλλη οπτική εντύπωση από την καθιερωμένη. Η διαχείριση του φωτός, γίνεται με τρόπο ανθρωπιστικό, από την άποψη ότι εξασφαλίζει άνετα, ασφαλή τοπία, που παράλληλα ευχαριστούν την οπτική αντίληψη του θεατή. Το φως χρησιμοποιείται σε διάφορες εντάσεις, συχνότητες, χρώματα, που ξυπνούν τις αισθήσεις, προκαλούν συναισθήματα και μαγευτικά θεάματα. Οι καινοτόμες εξάλλου προσεγγίσεις στις μεθοδολογίες σχεδιασμού οφείλονται και στο γεγονός ότι τα φεστιβάλ φωτισμού παράγονται από ευρύτερες διατομεακές συνεργασίες, πράγμα που αγγίζει περισσότερες πλευρές πέραν της ασφάλειας των πόλεων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο σχεδιασμός

δημόσιων χώρων είναι εργαλείο άσκησης πολιτικής, επεμβαίνει στις ζωές των ανθρώπων και τις αλλάζει. Γι' αυτό πέραν από τον εξωραϊσμό των δημόσιων χώρων πρέπει να υπάρχει η ανάλογη ευθύνη από τους δημιουργούς αυτού του μηχανισμού φαντασμαγορίας, απέναντι στο χώρο και τους ανθρώπους που αφορά.

Το δεύτερο καινοτόμο στοιχείο που υιοθετείται στα φεστιβάλ φωτισμού είναι η διαχείριση του αστικού τοπίου και ο τρόπος που αντιλαμβάνομαστε τις επιμέρους δομές του. Εκτός από τις παραδοσιακές λογικές που αντιμετωπίζουν την πόλη ως καλλιτεχνικό έργο μέσα από την αρχιτεκτονική και τα μνημεία της, τώρα η πόλη γίνεται φορέας τέχνης. Οι δημόσιοι χώροι αποτελούν υλικό για δημιουργία, και οι πολίτες με αυτό τον τρόπο μπορούν να γίνουν ελεύθεροι θεατές του έργου αυτού. Τέτοιες παρεμβάσεις δίνουν νόημα σε ήδη υπάρχουσες μορφές, δημιουργούν την ιστορία της πόλης, φορτίζοντάς την με εικόνες και μνήμες, προσάπτοντάς της μια βιογραφία. Μέσα από τη σκηνοθέτηση της πόλης, όπως είπαμε και πριν, εκτυλίσσεται ένα σενάριο. Ο κάτοικος καθώς συμμετέχει στο δρώμενο, ξαναγνωρίζει νέους τόπους οικείους μεν αλλά ασημαντούς στην καθημερινότητα του. Το μνημείο που δημιουργείται σε αυτή την περίπτωση δεν είναι κάτι χειροπιαστό πλέον, δεν έχει μορφή, είναι οι ίδιες οι εμπειρίες που βιώνει και δημιουργεί ο καθένας στο διάστημα αυτό μέσα από τις αισθήσεις του.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κατά τη διάρκεια των φεστιβάλ η νυχτερινή εμπειρία επαναπροσδιορίζεται, αναζωογονείται. Ποιος είναι όμως ο στόχος των βραχυπρόθεσμων αυτών εκδηλώσεων στο μακροπρόθεσμο μέλλον; Ένα από τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι κατά πόσον μπορεί να εντοπιστεί μια κοινή συνισταμένη, ώστε λειτουργικός και εικαστικός φωτισμός να συμπράξουν, πως δηλαδή μια εφήμερη εικαστική εγκατάσταση μπορεί να αποκτήσει μονιμότητα, δημιουργώντας περιοχές ενδιαφέροντας και τονίζοντας κάποια σημεία των νυχτερινών πόλεων. Στην περίπτωση αυτή υπάρχει ο κίνδυνος η μαγεία που προκαλεί το εφήμερο να χαθεί μέσα στην καθημερινότητα. Δε σημαίνει όμως ότι δε μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα ευρύτερου, στοχασμένου σχεδιασμού. Τα φεστιβάλ όντας αποτέλεσμα διεθνικής και πολιτιστικής συνεργασίας, θέτουν εύλογους προβληματισμούς σχετικά με τον αστικό φωτισμό ανά το παγκόσμιο. Εισάγουν τον απλό πολίτη στις δυνατότητες του σύγχρονου φωτισμού και της χρήσης νέων τεχνολογιών. Παράλληλα, γίνονται παράδειγμα μεθοδολογίας για φωτιστικές εγκαταστάσεις, και ευαισθητοποίησης των πολιτών στο ζήτημα των συνεπειών που μπορεί να έχει ο δημόσιος φωτισμός στη διαμόρφωση των πόλεων σε μελλοντικό επίπεδο. Ο κύριος στόχος μιας αστικής παρέμβασης θα πρέπει να είναι η υπέρβαση του εφήμερου, όχι από την άποψη της μονιμότητας της εγκατάστασης αλλά από την άποψη της συνειδητής αντιμετώπισης και χρήσης του φωτισμού στο μέλλον.

Πέραν όμως από την εμβάθυνση στον τομέα του τεχνητού φωτισμού και των τεχνολογιών του, τα μόνιμα ίχνη που αφήνουν τα εφήμερα αυτά γεγονότα αφορούν τη γενική αντιμετώπιση του νυχτερινού αστικού τοπίου και της εμπειρίας μέσα σε αυτό. Τα φεστιβάλ φωτισμού αποτελούν πειραματισμό μιας νέας συνθήκης στην οποία η νυχτερινή

πόλη θα σχεδιάζεται και θα συγκροτείται ώστε να αναδεικνύονται τα επιμέρους χαρακτηριστικά της, έχοντας ως κέντρο αυτού του σχεδιασμού τον άνθρωπο. Έτσι αλλάζει ο τρόπος που οι πολίτες αντιλαμβάνονται τους ανοιχτούς χώρους, ενθαρρύνοντας και την συμμετοχή των ίδιων στον εκδημοκρατισμό και την εξέλιξη της νυχτερινής αισθητικής της πόλης. Ο συνδυασμός ενός λειτουργικού-εικαστικού τρόπου διαχείρισης του φωτός, με τη συνεργασία επαγγελματιών και πολιτών στο τελικό αποτέλεσμα, έχοντας ως υπόβαθρο όλα τα θετικά που αφήνουν οι εφήμερες φωτιστικές εγκαταστάσεις μπορούν να συντελέσουν στην παραγωγή ενός μοναδικού αστικού τοπίου φωτός, γι' αυτούς που γοητεύονται από τη νύχτα και τους χώρους της.

βιβλιογραφία |

- Alves, T.** (2007) 'Art, Light and Landscape New Agendas for Urban Development', *European Planning Studies* [online], 15(9), σελ.1247-1260, (πρόσβαση 20.02.2015), http://www.researchgate.net/publication/248961554_Art_Light_and_Landscape_New_Agendas_for_Urban_Development.
- Banh, J.** (2009) 'Beyond the Hype: Nuit Blanche in the Creative City', *Cmagazine* 103: International Contemporary Art, Autumn 2009
- Bradshaw, J.** (2010) 'Is Nuit Blanche a victim of its own success', *The Globe and Mail* [online], 01.10.2010, (πρόσβαση 02.03.2015), <http://www.theglobeandmail.com/news/toronto/is-nuit-blanche-a-victim-of-its-own-success/article4327778/>
- Bianchini, F.** (1995) 'Night Cultures, Night Economies', *Planning Practice & Research* [online], 2(10), σελ. 121-126, (πρόσβαση 09.02.2015), <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02697459550036667>.
- Bigge, R.** (2007) 'Let There Be Night', *Toronto Star* [online], 23.09.2007, (πρόσβαση 02.03.2015), http://www.thestar.com/news/2007/09/23/let_there_be_night.html
- Bille, M.** (2013) 'Luminous atmospheres: Energy politics, climate technologies, and cosiness in Denmark', *Ambiances, Perception - In situ - Social Ecology* [online], (πρόσβαση 14.01.2015), <http://ambiances.revues.org/376?lang=en>.
- Bille, M., Sørensen T. F.** (2007) 'An anthropology of Luminosity: the agency of light', *Journal of Material Culture* [online], 3(12), σελ. 263-284, (πρόσβαση 25.01.2015), <http://mcu.sagepub.com/content/12/3/263.full.pdf>.
- Böhme, G.** (2013) 'the art of the stage set as paradigm for an aesthetics of atmospheres', *Ambiances, Rediscovering* [online], (πρόσβαση 06.02.2015), <http://ambiances.revues.org/315>.
- Cochrane, A.** (2004 winter) 'Cities of Light Placemaking in the 24-hour City', *Urban Design* [online], 89, <http://www.rudi.net/books/9630>.
- Gallan, B., and Gibson, C.** (2011) 'Commentary: new dawn or new dusk? Beyond the binary of night and day', *Environment and Planning A*, σελ. 2509-2515
- Edensor, T.** (2015) 'The gloomy city: Rethinking the relationship between light and dark', *Urban Studies* [online], 3(52), σελ. 422-438, (πρόσβαση 08.02.2015), <http://usj.sagepub.com/content/52/3/422.full.pdf+html>.
- Edensor, T.** (2014) 'The potentialities of Light Festivals', *Insights* [online], 3(7), (πρόσβαση 25.10.2014), <https://www.dur.ac.uk/resources/ias/insights/Edensor4Nov.pdf>.
- Edensor, T.** (2013) 'Reconnecting with darkness: gloomy landscapes, lightless places', *Social & Cultural Geography* [online], 4(14), σελ. 446-465, (πρόσβαση 27.10.2014), <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14649365.2013.790992#.VN-XNvmUeSo>

Flack, D. (2014) 'The best and worst of Nuit Blanche 2014', *Toronto Star* [online], 06.10.2014, (πρόσβαση 02.03.2015), http://www.blogto.com/arts/2014/10/the_best_and_worst_of_nuit_blanche_2014/

Hall, T., Robertson, I. (2001) 'Public Art and Urban Regeneration: advocacy, claims and critical debates', *Landscape Research* [online], 26(1) σελ. 5-26, (πρόσβαση 10.02.2015), http://www.nettuno.unimib.it/DATA/hot/469/Materiali%20laboratori%20on-line%202010_2011/TORNAGHI/hall%20and%20robertson.pdf.

Harris, M. (2010) 'Nuit Blanche 2010: The best and worst of Zone A', *blogTo-Toronto Blog* [online], 04.10.2010, (πρόσβαση 02.03.2015), http://www.blogto.com/arts/2010/10/nuit_blanche_2010_the_best_and_worst_of_zone_a/

International Dark-Sky Association 'IDA Practical Guide, PG 1: Introduction to Light Pollution', *IDA*, <http://www.darksky.org/assets/documents/PG1-light-pollution.pdf>.

International Dark-Sky Association 'IDA Practical Guide, PG 2: Effects of Artificial Light at Night on Wildlife', *IDA*, <http://www.darksky.org/assets/documents/PG2-wildlife.pdf>.

Khodadad, N. (2013) 'Columns of Light: Architecture of the Immaterial', πρακτικά 4th Global Conference: Space and Place: Exploring Critical Issues, Oxford, United Kingdom 2013, <http://www.inter-disciplinary.net/critical-issues/wp-content/uploads/2013/07/khodadatsppaper.pdf>.

Lovatt A. and O'Connor J. (1995) 'Cities and the night-time economy', *Planning, Practise and Research* [online], 10(2), σελ. 127-134, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02697459550036676#.VPhSRPzkZI>

Malcolm, I. (2014) 'Less light for more effect', πρακτικά Goa Conference, Panaji, India 2014, (πρόσβαση 14.12.2014), http://researchrepository.napier.ac.uk/6866/1/Proceeding_text_with_images_med.pdf.

McQuire, S. (2005) 'Immaterial Architectures: Urban Space and Electric Light', *Space and Culture* [online], 2(8), σελ.126-140, (πρόσβαση 27.10.2014), http://www.udc.edu.mx/BibliotecaInvestigacion/Documentos/2009/Mayo/Arq.Immaterial%20Architectures_Urban%20Space%20and%20Electric%20Light.pdf

Melbin, M. (1978) 'Night as frontier', *American Sociological Review* 43(1), σελ. 3-22

Merwood-Salisbury, J. (2006) 'The Radiant City: Transformed by Night: The New York Night', σχόλια αντιστοιχίας έκθεσης στο Museum of the City of New York, https://www.academia.edu/3198846/The_Radiant_City.

Morris, N.J. (2011) 'Night walking: darkness and sensory perception in a night-time landscape installation', *Cultural Geographies* [online], 3(18), σελ. 315-342, (πρόσβαση 08.02.2015), <http://cgj.sagepub.com/content/18/3/315>.

Navara, K.J. και R.J. Nelson (2007) 'The dark side of light at night: physiological, epidemiological, and ecological consequences', *Journal of Pineal*

Research [online], 3(43), σελ. 215-224, (πρόσβαση 20.01.2015), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17803517>.

Poulsen, E.S., Andersen, H.J., Gade, R., Jensen, O.J. & Moeslund, T.B. (2012) 'Using Human Motion Intensity as Input for Urban Design', *Constructing Ambient Intelligence* [online], vol.277, σελ. 128-136, Amsterdam: Springer, (πρόσβαση 27.02.2015), http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-642-31479-7_20.

Rozot, N. (2012) 'Thinking about Thinkg', *LD+A magazine* Σεπτ. 2012, σελ.18-20, (πρόσβαση 20.11.2014), https://www.academia.edu/4454413/Thinking_About_Thinking.

Tonino, G. (2013) 'The atmospheric "skin" of the city ', *Ambiances, Issues - Arguments - Positions* [online], (πρόσβαση 19.01.2015), <http://ambiances.revues.org/399>.

Van Liempt, I., Van Aalst, I. & Schwanen, T. (2015) 'Introduction: Geographies of the Urban night', *Urban Studies* [online], 3(52), σελ. 407-421, (πρόσβαση 08.02.2015), <http://usj.sagepub.com/content/52/3/407.full.pdf+html>.

Whyte, M. (2010) 'Nuit Blanche: older, not any wiser', *Toronto Star* [online], 03.10.2010, (πρόσβαση 02.03.2015), http://www.thestar.com/entertainment/2010/10/03/nuit_blanche_older_not_any_wiser.html

Williams, R. (2008) 'Night Spaces: Darkness, Deterritorialization, and Social Control', *Space and Culture* [online], 11[4], σελ.524-532

Young, J. E. (1992) 'The Counter-Monument: Memory against Itself in Germany Today', *Critical Inquiry* [online], 18(2) σελ.267-296 (πρόσβαση. 3.03.2015), <http://links.jstor.org/ci?sici=009396%28199224%2918%3A2%3C267%3ATCMAII%3E2.0.CO%3B2-E>.

Ερευνητικά/Διατριβές

Alves, T. (2006) 'Night: Opportunities and Innovation in the Territory- Understanding the night' (I), Universidade de Lisboa, http://genesis.home.sapo.pt/Doc/Art_18.pdf (<http://anoite.com.sapo.pt/paginaIngles.htm>)

Alves, T. (2006) 'Night: Opportunities and Innovation in the Territory- Understanding the night' (II), Universidade de Lisboa

Carmichael, L. (2012) 'Public Ephemera: A case study investigation into individual learning experiences at Nocturne: Art at Night', MA Thesis, Concordia University, http://spectrum.library.concordia.ca/36307/1/Carmichael_MA_S2012.pdf

Chung, J. (2010) 'Temporality of public art: its evocative function of space and time in everyday life', MA Thesis, Lunds Universitet, <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOID=1604686&fileOID=1609772>

Khodadad, N. (2004), *Artificial Light + Architecture: Reinterpretation through perception*, B.S. Arch, University of Cincinnati, <https://gupea.uu.se/>

handle/2077/31448?locale=en

Rink, B. (2013) 'Infrastructures of darkness and light', University of Cape Town, <http://www.rc21.org/conferences/berlin2013/RC21-Berlin-Papers/28-1-Rink.pdf>

Wanstrom, L.U. (2012), *Light Shapes Spaces*, Ph.D in Design, HDK-School of Design and Crafts, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/31448/1/gupea_2077_31448_1.pdf

Βιβλία

Bishop, C. (2006), *Participation*, Cambridge MA: The MIT Press.

Bogard, P. (2013), *The end of night: Searching for Natural Darkness in an Age of Artificial Light*, first edn., London: Fourth Estate.

Bogard, P. (2008), *Let There Be Night: Testimony on Behalf of the Dark*, Nevada: University of Nevada Press.

Jakle, J. (2001), *City Lights: Illuminating the American Night*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Koolhaas, R. (1994), *Delirious New York: A retroactive manifesto for Manhattan*, Rotterdam: 010 Publishers.

Koslofsky, C. (2011), *Evening's Empire: A History of the Night in Early Modern Europe*, New York: Cambridge University Press.

Lefebvre, H. (1996), *Writings on Cities* (μετάφραση E. Kofman & E. Lebas, Trans), Oxford, UK: Basil Blackwell.

Lefebvre, H. (2002) *Critique of everyday life: Foundation for a sociology of the everyday*, London: Verso.

Meier, J., Hasenöhrl, U., Krause, K., Pottharst, M.(eds.) (2015), *Urban Lighting, Light Pollution and Society*, New York: Routledge.

Neumann, D. (2002), *Architecture of the Night: The Illuminated Building*, New York: Prestel Publishing.

Nye, D. E. (2010), *When the Lights Went Out: A History of Blackouts in America*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Phillips, C.P. (1992), *Temporality and Public Art, Critical Issues in Public Art in Senie*, F.H., Webster, S.(eds.), Content, Context and Controversy, New York: IconEditions.

Roger, E.A. (2005), *At day's close: nights in times past*, New York: W.W.Norton&Company.

Roberts, M., Eldridge A. (2009), *Planning the Night-time City*, New York: Routledge.

Schlor, J. (1998), *Nights in the Big City: Paris, Berlin, London: 1840-1930*, London: Reaktion Books.

Selwood, S. (1995b), *The Benefits of Public Art*, London: Policy Studies Institute.

Tanizaki, J. (2011), *In Praise of Shadows* (Ευαγγελίδης Π. Μεταφ.) Αθήνα: Άργα (Το πρωτότυπο έργο δημοσιεύτηκε το 1933).

Ομάδα εικαστικού φωτισμού BeforeLight, (2015), *Urban Lightscapes*. Κατάλογος δράσεων της ομάδας

Σταυριδής, Σ. (2006), *Μνήμη και εμπειρία του χώρου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Ηλεκτρονικές Πηγές

Daria C. (2014) "Urban darkness (1): turning off light for human-scale streets", (πρόσβαση 09.02.2015), <http://dariacasciani.net/2011/12/27/urban-darkness-turning-off-light-for-more-animated-and-human-scale-strategies-of-lighting/>

IDA (2014) International dark-sky association, (πρόσβαση 23.11.2014) <http://www.darksky.org/>

International LightFestival (2013) International Lightfestival Organization, (πρόσβαση 22.11.2014), <http://www.international-lightfestivals.org/>

IYL2015 (2015)2015: International Year of Light and light-based technologies, (πρόσβαση 20.11.2014), <http://www.light2015.org/Home.html>

LUCI Association (2015) Lighting urban Community International, πρόσβαση 19.11.2014), <http://www.luciassociation.org/>

Phoscope (2015) Phoscope Corp., (πρόσβαση 12.11.2014) <http://www.phoscope.org/>

PPS_Placemaking (2015) Project for Public Spaces, (πρόσβαση 12.11.2014), <http://www.pps.org/>

Social Nightscapes (2015) Urban Lightscapes/Social Nightscapes, (πρόσβαση 19.01.2015) <http://socialnightscapes.org/>

Light Research at Manchester Metropolitan University <http://www.lightresearch.mmu.ac.uk/>

Architectural Lighting <http://www.archlighting.com/>

Rethink the night <http://www.rethinkthenight.com/>

Light art and lighting design by Beforelight www.beforelight.gr

Urban Lightscapes www.urbanlightscapes.net

π α ρ α ρ τ ή μ α τ α |

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Πέρα από τη διεθνή κοινότητα αστικού φωτισμού 'LUCI' (Lighting Urban Community International) <http://www.international-lightfestivals.org/> μερικοί οργανισμοί και κοινότητες που πραγματεύονται και προωθούν τη σχέση φωτός και δημόσιου χώρου είναι οι εξής:

+ International Lightfestival Organisation |Ο Διεθνής Οργανισμός Φεστιβάλ Φωτισμού αριθμεί 15 μέλη-φεστιβάλ από 13 χώρες. Τα 'Glow' (Αϊντχόφεν, Ολλανδία), 'Licht Festival Gent' (Γάνδη, Βέλγιο), 'Lichttrouten' (Λύντενσάιντ, Γερμανία), 'Lumiere' (Ντάραμ, Ην. Βασίλειο), 'Light in Jerusalem' (Ιερουσαλήμ, Ισραήλ), 'Festival of Lights' (Βερολίνο, Γερμανία), 'Bella Skyway' (Τορούν, Πολωνία), 'Lighting Querrilla' (Λουμπλιάνα, Σλοβενία), 'Signal' (Πράγα, Τσεχία), 'Lumina' (Λισαβόνα, Πορτογαλία), 'Lux Helsinki' (Ελσίνκι, Φινλανδία), 'Lichtungen' (Χίλντεσχαϊμ, Γερμανία), 'Fête des Lumières' (Λυών, Γαλλία), 'iLight Marina Bay' (Σιγκαπούρη, Δημοκρατία της Σιγκαπούρης), 'Festival Lausanne Lumières' (Λαζάνη, Ελβετία). Στα πλαίσια του οργανισμού αυτού και της κοινότητας 'LUCI', σε συνεργασία με την πόλη της Λυών διοργανώνεται κάθε χρόνο (αμέσως μετά το φεστιβάλ φωτισμού της Λυών) το 'Lyon Light Festival Forum', ένα συμπόσιο που φέρνει κοντά τα μέλη της διεθνούς κοινότητας του αστικού φωτισμού και άλλους επαγγελματίες του χώρου για να συζητήσουν τις προκλήσεις του σχεδιασμού του φωτισμού και των φεστιβάλ. Κατά τη διάρκεια του συμποσίου αυτού γίνεται και απονομή βραβείων σε πόλεις για τη καλύτερη στρατηγική σχεδιασμού φωτισμού και τον περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένο σχεδιασμό σε συνεργασία με επαγγελματικές εταιρίες φωτισμού όπως η Phillips και η Schréder. Για την περαιτέρω βοήθεια των πόλεων-διοργανωτών φεστιβάλ η 'LUCI' ανέπτυξε το πρόγραμμα αξιολόγησης φεστιβάλ φωτισμού ->Light Festival Evaluation Toolkit- μέσω του οποίου οι κοινότητες μπορούν να αναλύσουν τις συνέπειες των φεστιβάλ, να εντοπίσουν προβλήματα, να προτείνουν πρακτικές και να αξιολογήσουν τις οικονομικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές δυναμικές των φεστιβάλ. <http://www.international-lightfestivals.org/>

+ PHOSCOPE |Το 'Phoscope' αποτελεί μια πλατφόρμα σκέψης γύρω από το φως - τις πρακτικές, την εκπαίδευση, τις εφαρμογές του φωτισμού. Ιδρύθηκε το 2011 στη Νέα Υόρκη ως ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός από την Nathalie Rozot, σχεδιάστρια και ακαδημαϊκό στο τομέα του φωτισμού. <http://www.phoscope.org/>

+ SPECTRUM: Light interaction in Public Space |Είναι ένα δίκτυο φεστιβάλ φωτισμού, εργαστηρίων και σεμιναρίων τεσσάρων ευρωπαϊκών χωρών (Πορτογαλία, Εσθονία, Λετονία και Σλοβενία). Οι στόχοι της κοινότητας είναι η δημιουργία μοναδικών εγκαταστάσεων σε συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες, η διάδοση των τεχνολογιών του φωτισμού και η επαφή και διάδραση του κοινού με το δημόσιο χώρο. <http://www.spectrum2013.eu/en/home/>

+ SOCIAL LIGHT MOVEMENT |Με το σύνθημα «Light is a right not a privilege» το 'Social Light Movement' αποτελεί ένα φιλανθρωπικό κίνημα που έχει ως στόχο τη δημιουργία ενός δικτύου σχεδιαστών φωτισμού και άλλων ενδιαφερομένων για συνεργασία πάνω σε θέματα βελτίωσης του φωτισμού σε κοινότητες και ομάδες ανθρώπων χωρίς πρόσβαση σε καλό ή καθόλου φωτισμό. <http://sociallightmovement.com/>

+ PROJECTS FOR PUBLIC SPACES |Ο 'Projects for Public Space' είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός για την οργάνωση, το σχεδιασμό και την εκπαίδευση. Είναι αφοσιωμένος στη δημιουργία και διατήρηση ζωντανών δημόσιων χώρων και κατ' επέκταση ισχυρών κοινοτήτων. Πολλές φορές το φως αποτέλεσε το

ιδανικότερο εργαλείο για να «δημιουργήσουν τόπο» –«placemaking». Ιδρύθηκε το 1975 και μεγαλώνει. Έχει ολοκληρώσει έργα σε πάνω από 3000 κοινότητες σε 43 χώρες. www.pps.org

+ **CREATIVE LIGHT** |Πρόκειται για μια νέα ομάδα ενδιαφερόμενων σχεδιαστών, αρχιτεκτόνων και κατασκευαστών φωτιστικού εξοπλισμού, και μια πλατφόρμα συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων για το φως και τον φωτισμό. <http://crealightiv.com/>

+ **LUMINAPOLIS, The World of Lighting** |Είναι μια πλατφόρμα συζήτησης περί φωτός για όσους σχετίζονται με το φως. <http://luminapolis.com/>

+ **OPEN LIGHT** |Αποτελεί το δημιουργικό εργαστήριο του τμήματος Έξυχνου Φωτισμού του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου του Αϊντχόφεν. Ανοικτοί σε συζητήσεις, προτάσεις, συνεργασίες και συλλογικά εγχειρήματα εξερευνούν το πεδίο του φωτισμού. <http://www.openlight.nl/>

+ **Configuring Light/Staging the Social** |Πρόκειται για μια πρωτοβουλία για έρευνα και συζήτηση μεταξύ των κοινωνικών επιστημών, του σχεδιασμού, της αρχιτεκτονικής και του αστικού σχεδιασμού γύρω από το φως και την κοινωνική του υπόσταση. Η πλατφόρμα υποστηρίζεται από τα πανεπιστήμια LSE: The London School of Economics and Political Sciences και King's College London. <http://www.configuringlight.org/>

+ **The Lighting laboratory** |Συστάθηκε το 2000 ως μια ανοικτή πύλη εκπαίδευσης, συζήτησης, πειραματισμού και έρευνας γύρω από το φως και το φωτισμό. Πλέον αποτελεί τμήμα του προγράμματος του τμήματος Building and Design στο πανεπιστήμιο KTH ABE - Royal Institute of technology, School of Architecture and Build Environment της Στοκχόλμης. <https://www.kth.se/en/sth/haninge/ljus>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Ο **εκτενής κατάλογος των γνωστών φεστιβάλ φωτισμού** παγκοσμίως είναι ο εξής:

ΕΥΡΩΠΗ

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

1. *Glow*, Αϊντχόφεν <http://www.gloweindhoven.nl/>

2. *Amsterdam Light Festival*, Άμστερνταμ <http://www.amsterdamlightfestival.com/en/>

ΒΕΛΓΙΟ

3. *LichtFestival*, Γάνδη <http://www.lichtfestivalgent.be/en/>

4. *Fête des Lumières*, Βρυξέλλες

5. *La Nocturne des coteaux de la citadelle*, Λιέγη <http://www.lanocturnedescoteaux.eu/en>

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

6. *Festival of Lights*, Βερολίνο <http://festival-of-lights.de/en/>

7. *Luminale*, Φρανκφούρτη

8. *LichtRouten*, Λύντενσαϊντ <http://www.lichtrouten.de/>

9. *Lichtungen*, Χίλντεσχαϊμ <http://lichtungen.eu/?lang=en>

10. *Leipzig Festival of Lights*, Λειψία <http://www.lichtfest.leipziger-freiheit.de/home.html>

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

11. *Illuminating York*, Γιόρκ <http://illuminatingyork.org.uk/>

12. *Lumière*, Ντόραμ <http://www.lumiere-festival.com/>

13. *Illuminate*, Μπράθ <http://illuminate2015.org/>

14. *Longbridge Light Festival*, Μπέρμιγχαμ <http://www.longbridgelightfestival.co.uk/>

15. *Cheriton Lights*, Κεντ

ΣΟΥΗΔΙΑ

16. *Light in Alingsås*, Αλίνγκσας <http://www.lightsinalingsas.se/en>

ΕΛΒΕΤΙΑ

17. *Lausanne Lumière*, Λωζάνη <http://festivallausannelumieres.ch/>

ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ

18. *LuxHelsinki*, Ελσίνκι <http://www.luxhelsinki.fi/en>

19. *City of Light*, Γιυβάσκυλα <http://www.cityoflight.jyvaskyla.fi/english>

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

20. *Lumina*, Λισαβόνα <http://www.lumina.pt/pt/home/>

21. *Luzboa-Bienal Internacional da Luz*, Λισαβόνα

ΓΑΛΛΙΑ

22. *Fête des Lumières*, Λυών <http://www.fetedeslumieres.lyon.fr/en>

23. *Chartes en Lumières*, Σαρτρ <http://www.chartresenlumieres.com/en/>

24. *Fête de la Lumière*, Σεν Ραφαέλ <http://saint-raphael-lumieres.com/>

ΕΣΘΟΝΙΑ

25. *Tallinna Valgusbiennaal*, Ταλίν <http://lightbiennale.ee/en>

ΙΤΑΛΙΑ

26. *Luci d'artista*, Τορίνο

ΡΩΣΙΑ

27. *Circle of Light*, Μόσχα <http://lightfest.ru/en/>

ΤΣΕΧΙΑ

28. *Signal*, Πράγα <http://www.signalfestival.com/2014/en>

ΠΟΛΩΝΙΑ

29. *Light Move Festival*, Λοτζ <http://lightmovefestival.pl/en/>

30. *Bella Skyway Festival*, Τορόύν <http://www.bellaskyway.pl/en/>

ΕΛΛΑΔΑ

31. *Ioannina Luminous Festival*, Ιωάννινα <http://luminousfestival.gr/>

ΑΜΕΡΙΚΗ

ΗΠΑ

32.'NYFOL-New York Festival of Light', Νέα Υόρκη <http://nyfol.org/>

33.'Electric Forest', Ρόθμπερι, Μίσιγκαν <http://www.electricforestfestival.com/>

34.'Illuminus', Βοστώνη, Μασαχουσέτη <http://illuminusboston.org/>

ΚΑΝΑΔΑΣ

35.'Montréal en lumière', Μόντρεαλ <http://www.montrealenlumiere.com/home.aspx>

ΜΕΞΙΚΟ

36.'Filux', πόλη του Μεξικό <http://www.filux.info/>

ΩΚΕΑΝΙΑ

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

37.'Vivid Sydney', Σύδνεϋ <http://www.vividsydney.com/>

ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ

38.'TSB Festival of Lights', Νέο Πλίμουθ <http://festivaloflights.nz/>

ΑΣΙΑ

ΚΙΝΑ

39.'Switch On', Πεκίνο <http://en.switchonchina.com/html/en/>

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΣΙΓΚΑΠΟΥΡΗΣ

40.'iLight Marina Bay', Σιγκαπούρη <http://www.ilightmarinabay.sg/>

ΙΑΠΩΝΙΑ

41.'Festival of the Light', Οσάκα, Χονσού <http://www.hikari-kyoen.com/en/index.html>

42.'Otaru Snow Light Path Festival', Οτάρου, Χοκάιντο

43.'Kobe Luminarie', Κόμπε, Χιόγκο

ΚΟΡΕΑ

44.'Light Festival', Σεούλ

ΗΑΕ

45.'Dubai Festival of Lights', Ντουμπάι <http://www.dubaifestivaloflights.com/>

ΙΣΡΑΗΛ

46.'Lights in Jerusalem', Ιερουσαλήμ <http://en.lightinjerusalem.org.il/2014/>

ΤΑΪΛΑΝΔΗ

47.'Delightful Colours of the River - Loi Krathong Festival', Μπανγκόκ

Παράρτημα Γ

Από τα παραπάνω σαράντα εφτά φεστιβάλ επιλέξαμε τα εξής είκοσι τρία για μια πρώτη ανάγνωση και πρόχειρη ανάλυση:

1. 'Glow', Αϊντχόφεν, Ολλανδία

Η πόλη, στην οποία πραγματοποιείται το φεστιβάλ, είναι η γενέτειρα της εταιρίας Phillips. Το φεστιβάλ είναι μέλος του 'International LightFestival Organisation'. Ξεκίνησε το 2006 και πραγματοποιείται κάθε χρόνο τον Νοέμβριο για οκτώ μέρες. Υπάρχει εισιτήριο εισόδου και στοιχίζει περίπου οκτώ με δέκα ευρώ. Το 2014 ο αριθμός των επισκεπτών ανήλθε στις 650'000 κόσμοι. Το πρώτο φεστιβάλ έγινε στα πλαίσια της ετήσιας συνάντησης της κοινότητας 'LUCI'. Το γεγονός στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία γι' αυτό και συνεχίστηκε. Το 2008 το «Glow» ψηφίστηκε ως το πιο καινοτόμο γεγονός της Ολλανδίας. Το φεστιβάλ αποτελεί μια πλατφόρμα συνάντησης και έκφρασης για τους καλλιτέχνες, τους σχεδιαστές και τους αρχιτέκτονες που δρουν στον χώρο του φωτισμού. Η πόλη μετατρέπεται σε ένα προσωρινό μουσείο πειραματισμού και προβληματισμού γύρω από το φως στο δημόσιο χώρο.

2. 'Amsterdam Light Festival', Άμστερνταμ, Ολλανδία

Ξεκίνησε το 2012 και λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο, στο κέντρο της πόλης, για σαράντα περίπου μέρες, από τον Νοέμβρη μέχρι τον Ιανουάριο. Το 2013 το επισκέφθηκαν 550'000 κόσμοι. Η φιλοσοφία του φεστιβάλ βασίζεται στην συνεργασία της τοπικής κοινότητας με τα πολιτιστικά ιδρύματα, την εκπαίδευση και τον επαγγελματικό τομέα για την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων της πόλης.

3. 'LichtFestival', Γάνδη, Βέλγιο

Πραγματοποιείται κάθε τρία χρόνια από το 1998. Είναι μέλος του 'International LightFestival Organisation'. Το 2010 η πόλη της Γάνδης απέκτησε γενικό σχέδιο φωτισμού. Φοιτητές, κοινό και επαγγελματίες σμίγουν στους γεμάτους τέχνη και κουλτούρα δρόμους της πόλης. Το 2015 τις τέσσερις ημέρες που διήρκεσε το φεστιβάλ προσήλθαν 650'000 επισκέπτες.

4. 'Festival of Lights', Βερολίνο, Γερμανία

Κάθε χρόνο για δέκα περίπου μέρες του Οκτώβρη φωτίζονται ιστορικά μνημεία, κτίρια και πλατείες στο Βερολίνο. Το φεστιβάλ που συγκεντρώνει το παγκόσμιο ενδιαφέρον σημειώνει κοινό 2'000'000.

5. 'Leipzig Festival of Lights', Λειψία, Γερμανία

Αποτελεί φόρο τιμής στην «Ημέρα της Απόφασης». Ως έχει, πραγματοποιείται κάθε χρόνο από τις 9 μέχρι τις 11 Οκτωβρίου από το 2009. Το 2014 καταγράφηκαν 200'000 επισκέπτες.

6. 'Illuminating York', Γιορκ, Ην. Βασίλειο

Ο θεσμός του ετήσιου αυτού φεστιβάλ αυτού ξεκίνησε το 2005 και πραγματοποιείται κάθε τέλος του Οκτώβρη. Από το 2013 λειτουργεί παράλληλα με αυτό ένα εργαστήριο, το 'Spark', όπου νέοι καλλιτέχνες έχουν την ευκαιρία να δημιουργήσουν και να εκθέσουν τα έργα τους με την καθοδήγηση ειδικών.

7. 'Lumiere', Ντάρμ, Ην. Βασίλειο

Λαμβάνει χώρα κάθε δύο χρόνια τον Νοέμβριο για τέσσερις μέρες. Θεωρείται το μεγαλύτερο γεγονός φωτισμού της χώρας. Τοπικοί και διεθνείς καλλιτέχνες και σχεδιαστές μεταμορφώνουν τα κτίρια, τους δρόμους και τους δημόσιους χώρους του Ντάρμ. 175'000 κόσμοι από όλη τη χώρα παρακολούθησαν το φεστιβάλ του

2013.

8. 'Light in Alingsås', Αλίνγκσας, Σουηδία

Από το 1999, και σε συνεργασία με την 'PLSA' (Professional Lighting Designers' Association) από το 2000, το φεστιβάλ αυτό πραγματοποιείται κάθε φθινόπωρο για πέντε βδομάδες. Τμήμα του αποτελεί ένα εβδομαδιαίο εργαστήριο με θέμα το φως στο δημόσιο χώρο. Το 2014 συμμετείχαν πάνω από εξήντα φοιτητές, καθηγητές και επαγγελματίες, τα έργα των οποίων θαύμασαν πάνω από 85'000 κόσμοι.

9. 'LuxHelsinki', Ελσίνκι, Φινλανδία

Έχει πλέον γίνει παράδοση και κάθε Γενάρη για πέντε ημέρες οι κάτοικοι και οι επισκέπτες του Ελσίνκι παρακολουθούν και λαμβάνουν μέρος στο 'LuxHelsinki'. Ξεκίνησε το 1995 και το 2014 προσέλκυσε 200'000 επισκέπτες. Παράλληλα με το φεστιβάλ πραγματοποιούνται και σχετικά εργαστήρια.

10. 'Lumina', Λισαβόνα, Πορτογαλία

Πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά τον Σεπτέμβριο του 2012 στην παράκτια περιοχή του Κασκάϊς στη Λισαβόνα. Διαρκεί τρεις μέρες και δίνει έμφαση στη σχέση θάλασσας – πόλης ενώ παράλληλα τιμά την τοπική κληρονομιά προσφέροντας ένα εναλλακτικό τρόπο ανάγνωσης της πόλης. 100'000 επισκέπτες θαύμασαν τα είκοσι έξι έργα των διεθνών καλλιτεχνών που συμμετείχαν στην τρίτη έκδοση του φεστιβάλ.

11. 'Fête des Lumières', Λυών, Γαλλία

Το δημοφιλέστερο φεστιβάλ φωτισμού παγκοσμίως με τον αριθμό των επισκεπτών να ξεπερνάει τα τέσσερα εκατομμύρια κάθε χρόνο. Με την παράδοση να το συνδέει με ένα έθιμο του 19ου αιώνα, η σύγχρονη εκδοχή του έλαβε χώρα για πρώτη φορά το 1999. Τον Δεκέμβριο του 2014 για τέσσερις μέρες το κέντρο της Λυών λούστηκε στο φως με την κορύφωση των δραστηριοτήτων στις 8 του Δεκέμβρη.

12. 'Circle of Light', Μόσχα, Ρωσία

Η πρωτοβουλία του φεστιβάλ ξεκίνησε το 2011 και από τότε πραγματοποιείται κάθε Οκτώβρη για τέσσερις μέρες. Το 2013 το επισκέφθηκαν 220'000 κόσμοι ενώ το παρακολούθησαν από την τηλεόραση τρία εκατομμύρια τηλεθεατών.

13. 'Signal', Πράγα, Τσεχία

Το φεστιβάλ αυτό έγινε για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 2013 για τέσσερις μέρες. Το 2014 επαναλήφθηκε και είχε 463'000 επισκέπτες, διπλάσιους απ' ότι την προηγούμενη χρονιά.

14. 'Bella Skyway Festival', Τορούν, Πολωνία

Το πρώτο φεστιβάλ ήταν μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας της πόλης του Τορούν να αναδειχθεί «Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2016». Πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2009 και διήρκεσε πέντε ημέρες. Η τελευταία του εκδοχή το 2014 σημείωσε 300'000 επισκέπτες. Βασίζεται στο τρίπτυχο επιστήμη-τέχνη-κοινότητα.

15. 'NYFOL-New York Festival of Light', Νέα Υόρκη, ΗΠΑ

Πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2014 μετά από τη καμπάνια και τη χρηματοδότηση μέσω kickstarter. Διήρκεσε τρεις ημέρες, μεταξύ 7-9 Νοεμβρίου και γιόρταζε το φως σε όλες του τις μορφές.

16. 'Filux', πόλη του Μεξικό, Μεξικό

Το πρώτο φεστιβάλ φωτισμού στην Αμερική. Έλαβε χώρα για πρώτη φορά το 2013 και μόλις το 2014 είχε 2'500'000 επισκέπτες. Οι διοργανωτές στοχεύουν στον εμπλουτισμό της καλλιτεχνικής δημιουργίας, του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και του τουρισμού της πόλης μέσα από τη μεταμόρφωση του καθημερινού δημόσιου χώρου.

17. 'Vivid Sydney', Σύδνεϋ, Αυστραλία

Ξεκίνησε το 2009 και το 2014 είχε 1'430'000 επισκέπτες. Το κτίριο της Όπερας φιλοξενεί μαγευτικά video mapping αποτελώντας το κυρίως γεγονός. Το φεστιβάλ, που στηρίζεται στο τρίπτυχο φως-μουσική-ιδέες, βραβεύτηκε με το κρατικό βραβείο «Καλύτερο Τουριστικό Γεγονός».

18. 'Switch On', Πεκίνο, Κίνα

Διαρκεί μια βδομάδα και πραγματοποιείται κάθε χρόνο από το 2010. Ο στόχος του φεστιβάλ είναι η δημιουργία μιας πλατφόρμας καινοτομίας και έκφρασης των τοπικών καλλιτεχνών. Το 2014 είχε 200'000 επισκέπτες.

19. 'iLight Marina Bay', Σιγκαπούρη, Δημοκρατία της Σιγκαπούρης

Ένας από τους κύριους στόχους του φεστιβάλ, που πραγματοποιείται κάθε δύο χρόνια, είναι η προώθηση της πόλης της Σιγκαπούρης ως το ιδανικό μέρος για να ζεις—να εργάζεσαι—να διασκεδάσεις. Διαρκεί τρεις εβδομάδες και το 2014 σημείωσε 650'000 επισκέπτες. Στα πλαίσια του φεστιβάλ πραγματοποιείται και το 'iLight Symposium'.

20. 'Festival of the Light', Οσάκα, Ιαπωνία

Διαρκεί σαράντα ημέρες, από τον Δεκέμβρη μέχρι τον Ιανουάριο. Το πρώτο φεστιβάλ διεξάχθηκε το 2003. Ιστορικά κτίρια και εμπορικές περιοχές τονίζονται μέσα του φωτισμού ενώ προωθείται η ιδέα της περιπλάνησης και της ανακάλυψης της φωτισμένης πόλης.

21. 'Dubai Festival of Lights', Ντουμπάι, ΗΑΕ

Για πρώτη φορά πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2014. Όπως δήλωσαν οι διοργανωτές του, κατά τις μέρες του φεστιβάλ, το Ντουμπάι ήταν το φωτεινότερο μέρος στη γη. Προσώψεις κτιρίων μεταμορφώθηκαν δημιουργώντας ένα φαντασμαγορικό θέαμα.

22. 'Lights in Jerusalem', Ιερουσαλήμ, Ισραήλ

Η παλιά πόλη φωτίζεται για δέκα μέρες κάθε Ιούνιο από το 2009. Τέσσερις θεματικές διαδρομές με δεκάδες εγκαταστάσεις προσφέρουν μια μοναδική εμπειρία στους επισκέπτες. Την πρώτη φορά είχε 200'000 επισκέπτες, το 2010 επεκτάθηκε και στη μουσουλμανική γειτονιά και το 2014 το επισκέφθηκαν 250'000 κόσμου, ντόπιοι και μη.

23. 'Delightful Colours of the River - Loi Krathong', Μπανγκόκ, Ταϊλάνδη

Η ιερή παράδοση του «Loi Krathong» εντάσσεται σε ένα τριήμερο φεστιβάλ που πραγματοποιείται δίπλα στις όχθες του ποταμού από τη 1–6 του Νοέμβρη. Το πρώτο φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε το 2012 και περιλάμβανε μεταξύ άλλων παραστάσεις χορού, μουσικής, επίδειξης πολεμικών τεχνών και πυροτεχνήματα.

Για την καλύτερη αναγνώριση και κατανόηση των φεστιβάλ φωτισμού φτιάξαμε ένα πίνακα με τα στατιστικά στοιχεία που τα αφορούν. Τα αριθμητικά στοιχεία-κλειδιά ήταν το ανά πόσα χρόνια διεξάγονται, πόσες μέρες διαρκούν, τότε διοργανώθηκαν για πρώτη φορά, ο αριθμός των επισκεπτών (αφορούν την πιο πρόσφατη εκδοχή

του κάθε φεστιβάλ) και τον πληθυσμό της πόλης στην οποία διεξάγονται. Με την κατάταξη αυτή δεν οδηγηθήκαμε σε οποιοδήποτε συμπέρασμα αναλογίας μεταξύ των αριθμητικών στοιχείων. Η κάθε περίπτωση πόλης και φεστιβάλ είναι διαφορετική. Η διεξαγωγή των φεστιβάλ ανά περισσότερα από ένα χρόνια δεν εξασφαλίζει μεγαλύτερες παραγωγές ούτε και μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών. Επίσης, αν και το δημοφιλέστερο είναι το φεστιβάλ 'Fête des Lumières' της Λυών το οποίο πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1999, το πόσο παλιό είναι ένα φεστιβάλ δεν εξασφαλίζει τη δημοτικότητα του. Το ίδιο ισχύει και για τη διάρκεια τους. Ειδικότερα, το φεστιβάλ της Λυών καταγράφει τέσσερα εκατομμύρια επισκέπτες κατά τις τέσσερις μέρες που διαρκεί, το φεστιβάλ στη πόλη του Ντάραμ διαρκεί δέκα ημέρες και συγκεντρώνει τρία εκατομμύρια επισκέπτες, όσα και το φεστιβάλ 'Festival of the Light' στην Οσάκα κατά τις σαράντα μέρες που διαρκεί (βλέπε Πίνακας 1).

Στην προσπάθεια για περαιτέρω διαχωρισμό των φεστιβάλ φωτισμού επιλέξαμε να φτιάξουμε ένα πίνακα με τα χαρακτηριστικά των φεστιβάλ όσον αφορά την ατμόσφαιρα, το ύψος και τις ιδέες που τα διαπνέουν (βλέπε Πίνακας 2). Εφτά κατηγορίες χαρακτηριστικών είχαν διαφορετικούς τρόπους έκφρασης μέσα από κάθε φεστιβάλ τους οποίους και καταγράψαμε εν συντομία. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής: i. εκπαιδευτικός-πειραματικός χαρακτήρας, ii. θεματικός ιστορικός ή θρησκευτικός χαρακτήρας, iii. μεταμόρφωση του δημόσιου χώρου, iv. φαντασμαγορική και γιορτινή ατμόσφαιρα, v. προώθηση του «αισθήματος της κοινότητας», vi. επίδειξη νέων τεχνολογιών και vii. ο εμπορικός χαρακτήρας. Σε κάποια λίγο, σε άλλα πολύ φάνηκε να υπερισχύει ένας απ' τους πιο πάνω «χαρακτηρισμούς». Αυτό μας οδήγησε στην επόμενη ομαδοποίηση των φεστιβάλ στις αντίστοιχες εφτά ενότητες. Το γεγονός ότι κατατάξαμε ένα φεστιβάλ σε μια ενότητα δεν σημαίνει ότι δεν θα μπορούσε να ανήκει και σε κάποια άλλη αλλά ότι η συγκεκριμένη ενότητα ήταν αυτή που αξιολογήσαμε ότι εκφράζει καλύτερα τη διάθεση και το ύψος του.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΦΩΤΙΣΜΟΥ

i. εκπαιδευτικός-πειραματικός χαρακτήρας

Στην ενότητα αυτή ανήκουν τα φεστιβάλ '**LichtFestival**' στη Γάνδη του Βελγίου και το '**Light in Alingsås**' στην πόλη Αλίνγκσας της Σουηδίας. Κατά τη διάρκεια του δίνεται η ευκαιρία για συνεργασία μεταξύ φοιτητών-καθηγητών και σχεδιαστών στη δημιουργική διαδικασία. Το φεστιβάλ στη Σουηδία κυριολεκτικά αποτελεί ένα εκπαιδευτικό και πειραματικό εργαστήριο φοιτητών και σχεδιαστών, τα αποτελέσματα του οποίου αποτελούν και τις εγκαταστάσεις του φεστιβάλ.

ii. θεματικός ιστορικός ή θρησκευτικός χαρακτήρας

Η ιστορία της πόλης του Βερολίνου αποτελούν το κυρίαρχο στοιχείο κατά τη διάρκεια του '**Festival of Lights**'. Το φως σου διηγείται με τον τρόπο του το παρελθόν της πόλης. Κατεξοχήν παράδειγμα θεματικού φεστιβάλ με ιστορικό χαρακτήρα αποτελεί το '**Leipzig festival of Lights**' στη Λειψία της Γερμανίας με τον εορτασμό και τη μνήμη των 'Δευτεριάτικων Διαδηλώσεων'. Πιο κληρικτικά το φεστιβάλ '**Lumina**' στη Λισαβόνα της Πορτογαλίας εορτάζει τη τοπική κληρονομιά και προσφέρει μια διαφορετική ανάγνωση της πόλης. Το φεστιβάλ '**Delightful Colours of the River - Loi Krathong Festival**' στην Μπανγκόκ της Ταϊλάνδης είναι ο εορτασμός της βουδιστικής παράδοσης του Loi Krathong.

iii. μεταμόρφωση του δημόσιου χώρου

Τα πλείστα εκ των φεστιβάλ φωτισμού διακηρύττουν ανάμεσα σε άλλους στόχους και σκοπούς την μεταμόρφωση του δημόσιου χώρου αλλά κάποια είναι που πράγματι το κάνουν πράξη με όλους τους δυνατούς τρόπους. Στο Ντάραμ του Ην. Βασιλείου το φεστιβάλ **'Lumiere'** αποτελεί μια γιορτή για την κοινότητα, ένα εορτασμό του ανοικτού δημόσιου χώρου και του αστικού νυχτερινού τοπίου. Το φεστιβάλ **'Glow'** στο Αϊντχόφεν της Ολλανδίας φτιάχνει προσωρινά ένα μουσείο υπό την επιρροή του φωτός. Στην Φιλανδία οι χειμερινοί μήνες είναι αποσυνδεδεμένοι από το δημόσιο χώρο. Αυτό είναι που προσπαθεί να αλλάξει το **'LuxHelsinki'** στο Ελσίνκι. Δημιουργώντας ένα φεστιβάλ ανοικτό και προσβάσιμο από όλους, η κοινότητα θέλει οι επισκέπτες να αποκτήσουν νέες εμπειρίες και να οικειοποιηθούν το χειμερινό και σκοτεινό αστικό τοπίο. Κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ **'Fête des Lumières'** στη Λυών φοιτητές δεν εκθέτουν απλά έργα τους στο δημόσιο χώρο αλλά τα ίδια τους τα έργα είναι συνδεδεμένα με αυτόν. Οι καινοτόμες τεχνολογίες δίνουν στο φεστιβάλ το κύρος της παγκόσμιας επιρροής και μεταμορφώνει το δημόσιο χώρο. Ο κυριότερος εκ των στόχων της Πόλης του Μεξικού κατά τη διοργάνωση του **'Filux'** είναι οι επισκέπτες να δουν το δημόσιο χώρο υπό μια νέα οπτική γωνία και να τον επανοικειοποιηθούν συνδέοντας τον με τη τέχνη, τη δημιουργία, τον πολιτισμό. Το φεστιβάλ φωτισμού **'Lights in Jerusalem'** στο Ισραήλ παρουσιάζει μια πολύ διαφορετική εκδοχή του κέντρου της Ιερουσαλήμ και προκαλεί τους επισκέπτες να την ανακαλύψουν ξανά.

iv. φαντασμαγορική και γιορτινή ατμόσφαιρα

Η φαντασμαγορία και το υπερθέαμα είναι εύκολα εφικτά με τη χρήση του φωτισμού. Στο φεστιβάλ **'Amsterdam Light Festival'** στην ομώνυμη πόλη η συνδυασμός φωτός και νερού προκαλεί απίστευτα θεάματα. Το **'Signal'** στην Πράγα της Τσεχίας χαρακτηρίζεται σαν μια «τεράστια φωτεινή γκαλερί». Στην Νέα Υόρκη και την Οσάκα με τα φεστιβάλ **'Nyfol'** και το **'Festival of the Light'** αντίστοιχα το φως γιορτάζεται υπό όλες τις μορφές με πυροτεχνήματα να κλείνουν τους εορτασμούς. Το φεστιβάλ **'Dubai Festival of Light'** στο Ντουμπάι εξ' ορισμού επενδύει στο υπερθέαμα μετατρέποντας την πόλη στο «φωτεινότερο σημείο στη γη».

v. προώθηση του «αίσθηματος της κοινότητας»

Όπως και άλλες δημόσιες πολιτιστικές εκδηλώσεις έτσι και τα φεστιβάλ για πολλές πόλεις μετατρέπονται σε ορόσημα και σημείο αναφοράς της κοινότητας. Η εμπλοκή και η επίδειξη των έργων τοπικών καλλιτεχνών και της τοπικής δημιουργικής κοινότητας στο φεστιβάλ φωτισμού **'Illuminating York'** του Γιορκ προσδίδει στο αίσθημα της κοινότητας και προωθεί τη συμμετοχή και τη συνεργασία. Στο Τορόντο της Πολωνίας το φεστιβάλ φωτισμού **'Bella Skyway Festival'** αναλύσει και μεταφράζει σε φως το τρίπτυχο τέχνη-επιστήμη-κοινωνία. Η πόλη του Πεκίνο διοργανώνει το **'Switch On'** για τη συμμετοχή, τη συνεργασία, την ανάδειξη και την προώθηση των τοπικών καλλιτεχνών.

vi. επίδειξη νέων τεχνολογιών

Τα φεστιβάλ φωτισμού είναι η ιδανική πλατφόρμα για ενημέρωση περί των νέων τεχνολογιών φωτισμού και την εφήμερη εφαρμογή τους στο δημόσιο χώρο. Τα

επιτεύγματα της σύγχρονης επιστημονικής και καλλιτεχνικής κοινότητας καθώς και η ευαισθητοποίηση του κοινού γύρω από τον αντίκτυπο του φωτισμού στο περιβάλλον βρίσκονται στο επίκεντρο των φεστιβάλ **'Vivid Sydney'** και **'Circle of Light'** στο Σύδνεϋ και τη Μόσχα αντίστοιχα.

vii.εμπορικός χαρακτήρας

Το φεστιβάλ φωτισμού **'iLight Marina Bay'** στη Σιγκαπούρη οργανώθηκε με πρωταρχικό σκοπό την προώθηση της πόλης και της τεχνολογίας. Μέσα από τα γραφικά θεάματα στο δημόσιο χώρο που συνδυάζουν δημιουργικότητα και καινοτομία οι διοργανωτές στοχεύουν κυρίως στους ξένους επισκέπτες και στην ανάδειξη της πόλης της Σιγκαπούρης ως το ιδανικό μέρος για να ζεις, να εργάζεσαι και να διασκεδάσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Στατιστικά στοιχεία των φεστιβάλ φωτισμού

	ΟΝΟΜΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ	ΠΟΛΗ	ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΤΗΤΑ (ανά έτη)	ΔΙΑΡΚΕΙΑ (ημέρες)	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΟΛΗΣ
1	Glow	Αϊνχόφεν	1	8	2006	650 000	220 000
2	Amsterdam Light Festival	Άμστερνταμ	1	50	2009	550 000	814000
3	LichtFestival	Γάνδη	3	4	1998	500 000	250000
4	Festival of Lights	Βερολίνο	1	10	2003	2 000 000	3 520 000
5	Leipzig Festival of Lights	Λειψία	1	3	2009	200 000	540 000
6	Illuminating York	Γιορκ	1	4	2005	75 000	200 000
7	Lumiere	Νιτάραμ	2	4	2011	175 000	513 000
8	Light in Alingsås	Αλίνγκασ	1	35	1999	85 000	24 500
9	LuxHelsinki	Ελσίνκι	1	5	2009	200 000	622 000
10	Lumina	Λισαβόνα	1	3	2012	100 000	560 000
11	Fête des Lumières	Λυών	1	4	1999	4 000 000	500 000
12	Circle of Light	Μόσχα	1	4	2011	220 000	12 000 000
13	Signal	Πράγα	1	4	2013	463 000	1 250 000
14	Bella Skyway Festival	Τορούν	1	5	2009	300 000	210 000
15	NYFOL	Νέα Υόρκη	1	3	2014	600 000	1 570 000
16	Filux	Πόλη του Μεξικό	1	4	2013	2 500 000	9 000 000
17	Vivid Sydney	Σύδνεϋ	1	18	2009	1 430 000	4 576 000
18	Switch On	Πεκίνο	1	7	2010	200 000	11 510 000
19	iLight Marina Bay	Σιγκαπούρη	2	21	2010	685 000	3 550 000
20	Festival of the Light	Οσάκα	1	40	2003	2 860 000	2 872 000
21	Dubai Festival of Lights	Ντουμπαϊ	1	10	2014	3 000 000	2 110 000
22	Lights in Jerusalem	Ιερουσαλήμ	1	10	2009	250 000	890 000
23	Delightful Colours of The River	Μπανγκόκ	1	6	2012	250 000	1 570 000

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Ποιοτικά χαρακτηριστικά φεστιβάλ φωτισμού

εκθεσιακός χαρακτήρας | **μεταμόρφωση δημόσιου χώρου** | εκπαίδευση και πειραματισμός | **φαντασμαγορία** | **αιεφορία** | **τέχνη και πολιτισμός** | **ιστορία-παράδοση** | **δημιουργικότητα** | **κοινότητα** | **καινοτομία** | **τουρισμός**

	ΟΝΟΜΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ	ΠΟΛΗ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
1	Glow	Αϊντχόφεν	έκθεση έργων μεταμόρφωση δημόσιου χώρου πειραματισμός
2	Amsterdam Light Festival	Άμστερνταμ	μαγευτική ατμόσφαιρα αιεφορία-οικολογική διάσταση
3	LichtFestival	Γάνδη	πειραματισμός μαγεία αιεφορία τέχνη και πολιτισμός
4	Festival of Lights	Βερολίνο	τέχνη και πολιτισμός εορτασμός ιστορίας και παράδοσης
5	Leipzig Festival of Lights	Λειψία	ιστορικό-επετειακό γεγονός κοινωνικά ζητήματα
6	Illuminating York	Γιορκ	επίδειξη δημιουργικότητα αίσθηση κοινότητας οικονομικό όφελος
7	Lumiere	Ντάραμ	εξερεύνηση νέου νυχτερινού τοπίου θεαματικότητα γιορτή
8	Light in Alingsås	Αλίνγκοας	μεταμόρφωση δημόσιου χώρου διεθνές εργαστήριο
9	LuxHelsinki	Ελσίνκι	εξερεύνηση νέου τοπίου εργαστήρια εορτασμός της νύχτας ανοικτό
10	Lumina	Λισαβόνα	εναλλακτική εμπειρία εορτασμός της τοπικής κληρονομιάς
11	Fête des Lumières	Λυών	υπαίθριο εργαστήριο αιεφορία καινοτομία παγκόσμια επιρροή
12	Circle of Light	Μόσχα	επίδειξη των δυνατοτήτων της τεχνολογίας φωτισμού
13	Signal	Πράγα	γινάντια φωτεινή έκθεση προηγμένη τεχνολογία
14	Bella Skyway Festival	Τορούν	επιστήμη τέχνη και πολιτισμός πειραματισμός
15	NYFOL	Νέα Υόρκη	γιορτή
16	Filux	Πόλη του Μεξικό	μεταμόρφωση δημόσιου χώρου εκπαίδευση τέχνη τουρισμός
17	Vivid Sydney	Σύδνεϋ	έκθεση γιορτή φως-μουσική-ιδέες τέχνη-δημιουργικότητα
18	Switch On	Πεκίνο	ενημέρωση-εκπαίδευση έκθεση τοπικών καλλιτεχνών και σχεδιαστών
19	iLight Marina Bay	Σιγκαπούρη	καινοτομία προώθηση πόλης νέος δημόσιος χώρος αιεφορία
20	Festival of the Light	Οσάκα	γιορτή εντυπωσιασμός
21	Dubai Festival of Lights	Ντουμπαϊ	μεταμόρφωση δημόσιου χώρου υπερέλαμα
22	Lights in Jerusalem	Ιερουσαλήμ	εξερεύνηση της νέας πόλης ομορφία δυνατότητες φωτισμού
23	Delightful Colours of The River	Μπανγκόκ	παράδοση ευσαιθητοποίηση κοινού ενίσχυση πολιτιστικού τουρισμού

